

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
SİGORTACILIK ANABİLİM DALI

**OTOMATİK KATILIM SİSTEMİ İLE EKONOMİK BÜYÜME
ARASINDAKİ İLİŞKİ: BİR UYGULAMA**

Yüksek Lisans Tezi

BÜŞRA ÖZTÜRK

İSTANBUL, 2025

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
SİGORTACILIK ANABİLİM DALI

**OTOMATİK KATILIM SİSTEMİ İLE EKONOMİK BÜYÜME
ARASINDAKİ İLİŞKİ: BİR UYGULAMA**

Yüksek Lisans Tezi

BÜŞRA ÖZTÜRK

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İSKENDER DEMİRBİLEK

İSTANBUL, 2025

ÖZET

OTOMATİK KATILIM SİSTEMİ İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ: BİR UYGULAMA

Dünya genelinde yaşanan en büyük problemlerin başında uzun yaşam riski gelmektedir. Bu risk bireylerin emekli olduktan sonra, çalışanların üstünde bir yük oluşturmuş ve devletler bu riskten kaçınmak için yeni arayışlar içerisine girmiştir. Bu süreçte özel emeklilik sistemi ortaya çıkmış ve ülkemizde bireysel emeklilik sistemi olarak adlandırılan özel emeklilik sistemi yürürlüğe girmiştir. Bu sisteme katılımı artırmak amacıyla 2017 yılında otomatik katılım sistemi yürürlüğe girmiştir.

Otomatik katılım sistemi ile bireyler işe başladıkları andan itibaren sisteme otomatik olarak dahil edilmektedir. Bu uygulama, bireylerin yatırıma yönlendirmesini teşvik ederek, uzun vadede tasarrufların artmasına ve bu doğrultuda ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Çalışmada tasarruf miktarını önemli ölçüde etkileyen otomatik katılım sistemi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmek istenmiştir. 30/04/2009 ile 30/09/2024 tarihleri arasında fon büyüklüğü, katkı payı tutarı ve GSYİH değişkenlerinin verileri aylık olarak ele alınmıştır. Çalışmada, Birim Kök Testi, Vektör Otoregresyon (VAR) Modeli, Vector Hata Düzeltme Modeli (VECM) ve Granger Nedensellik testi uygulanmıştır.

Çalışmanın sonuçlara göre 2017 öncesi fon büyüklüğü ile GSYİH arasında nedensellik bulunurken; 2017 öncesi katkı payı tutarı ile GSYİH, 2017 sonrası fon büyüklüğü ile GSYİH, 2017 sonrası katkı payı tutarı ile GSYİH arasında anlamlı bir nedensellik tespit edilememiştir. Bu çalışma, otomatik katılım sistemi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi açıklamayı, sektör yöneticilerine ve akademisyenler için yeni bilgiler sunarak farklı bakış açıları geliştirme potansiyeli taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Bireysel Emeklilik Sistemi, Ekonomik Büyüme, Otomatik Katılım Sistemi, Özel Emeklilik Sistemleri

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN AUTOMATIC ENROLLMENT SYSTEMS AND ECONOMIC GROWTH: AN APPLICATION

One of the biggest problems facing the world today is the risk of longevity. This risk has become a burden on working people after they retire, prompting governments to seek new ways to avoid it. In this process, a private pension system emerged, and in our country, a private pension system known as the individual pension system was put into effect. In order to increase participation in this system, an automatic enrollment system was put into effect in 2017.

With the automatic enrollment system, individuals are automatically enrolled in the system from the moment they start working. This application encourages individuals to invest, thereby increasing savings in the long term and contributing to economic growth in this direction. The study aims to examine the relationship between the automatic enrollment system, which significantly affects the amount of savings, and economic growth. Data on fund size, contribution amount, and GDP variables were analyzed monthly between April 30, 2009, and September 30, 2024. The study applied the Unit Root Test, Vector Autoregression (VAR) Model, Vector Error Correction Model (VECM), and Granger Causality Test.

According to the results of the study, causality was found between fund size and GDP before 2017; however, no significant causality was detected between contribution amount and GDP before 2017, fund size and GDP after 2017, or contribution amount and GDP after 2017. This study has the potential to explain the relationship between the automatic enrollment system and economic growth, providing new insights for industry managers and academics and fostering the development of different perspectives.

Keywords:

Individual Pension System, Economic Growth, Automatic Enrollment System, Private Pension Systems

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

ÖZEL EMEKLİLİK SİSTEMLERİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Özel Emeklilik Sistemleri Tanımı.....	4
1.2. Özel Emeklilik Sistemlerinin Tarihsel Gelişimi	5
1.3. Özel Emeklilik Sistemlerinin Amacı	7
1.4. Özel Emeklilik Sistemlerinin İşleyişi.....	9
1.5. Özel Emeklilik Sistemlerinin Önemi	11
1.6. Türkiye’de Özel Emeklilik Sistemleri	13
1.6.1. Bireysel Emeklilik Sistemi	14
1.6.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Amacı ve Kapsamı.....	17
1.6.3. Bireysel Emeklilik Sisteminin Özellikleri	18
1.6.4. Bireysel Emeklilik Sisteminin İşleyişi.....	20
1.6.5. Otomatik Katılım Sistemi	22

2. BÖLÜM

OTOMATİK KATILIM SİSTEMİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Otomatik Katılım Sistemi Tanımı.....	25
2.2. Türkiye’de Otomatik Katılım Sistemi Uygulaması	26

2.3.	Türkiye’de Otomatik Katılım Sisteminin Kapsamı	28
2.4.	Otomatik Katılım Sisteminde Katkı Payı Oranları ve Sağlanan Teşvikler.....	30
2.5.	Otomatik Katılım Sisteminde Fon Yönetimi	31
2.6.	Otomatik Katılım Sisteminde Cayma Hakkı.....	32
2.7.	Otomatik Katılım Sisteminin Amacı ve Özellikleri.....	34
2.8.	Otomatik Katılım Sistemi ve Bireysel Emeklilik Sisteminin Farkları.....	35
2.9.	Otomatik Katılım Sisteminin Bireysel Emeklilik Sistemine Etkisi	36
2.10.	Otomatik Katılım Sistemi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi.....	38
2.11.	2009-2024 Yılları Arasında Bireysel Emeklilik Sistemine Ait Veriler	40
2.12.	2017-2024 Yılları Arasında Otomatik Katılım Sistemine Ait Veriler	42
2.13.	2009-2024 Yıllarına Ait Ekonomik Veriler	45

3. BÖLÜM

OTOMATİK KATILIM SİSTEMİNİN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ

3.1.	Literatür Taraması.....	48
3.2.	Araştırmanın Amacı ve Önemi	54
3.3.	Araştırmanın Veri Seti ve Değişkenleri	54
3.4.	Araştırmanın Yöntemi.....	55
3.4.1.	Birim Kök Testi	55
3.4.2.	Eşbütünleşme Analizi	57
3.4.3.	Vektör Otoregresyon (VAR) Modeli	58
3.4.4.	Granger- Nedensellik Analizi	60
3.5.	Analiz Bulguları	62
3.5.1.	Birim Kök Testi Sonuçları.....	62
3.5.2.	VAR Gecikme Sayısı Belirleme	63
3.5.3.	Johansen- Eşbütünleşme Testi Sonuçları.....	66
3.5.4.	Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) Sonuçları	67
3.5.5.	Vektör Otoregresyon (VAR) Modeli Sonuçları.....	70
3.5.6.	Granger Nedensellik Analizi Sonuçları	74
SONUÇ		77
KAYNAKÇA.....		83

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1: Otomatik Katılım Programlarının Temel Özellikleri	22
Tablo 2: Özel Sektörde Çalışanların Otomatik Sisteme Geçişİ	29
Tablo 3: Kamu Sektöründe Çalışanların Otomatik Sisteme Geçişİ.....	29
Tablo 4: Getiriler Üzerinden Uygulanacak Gelir Vergisi (Stopaj) Oranı %	32
Tablo 5: Devlet Katkısına Hak Kazanma Şartları	33
Tablo 6: Otomatik Katılım Sisteminin Temel Özellikleri	34
Tablo 7: Bireysel Emeklilik Sisteminde Bulunan Katılımcı Sayısı.....	40
Tablo 8: Bireysel Emeklilik Sisteminde Fon Büyüklüğü	40
Tablo 9: Bireysel Emeklilik Sisteminde Yatırılan Katkı Payı Tutarı	41
Tablo 10: Bireysel Emeklilik Sisteminde Bulunan Toplam Sözleşme Sayısı ve Sistemden Çıkan Toplam Sözleşme Sayısı	41
Tablo 11: Otomatik Katılım Sisteminde Bulunan Katılımcı Sayısı	42
Tablo 12: Otomatik Katılım Sisteminde Fon Büyüklüğü	43
Tablo 13: Otomatik Katılım Sisteminde Katkı Payı Tutarı	44
Tablo 14: Otomatik Katılım Sisteminde Sistemde Devam Eden Sertifika Sayısı ve Sektör Bazında Cayılan Sertifika Sayısı	44
Tablo 15: Türkiye'nin Yıllara Göre GSYİH Verileri	45
Tablo 16: Türkiye'de Yıllara Göre Sektör Bazında İstihdam Edilen Kişi Sayısı	46

Tablo 17: 2017 Öncesi ADF Testi Birim Kök Analiz Sonuçları.....	63
Tablo 18: 2017 Sonrası ADF Testi Birim Kök Analiz Sonuçları.....	63
Tablo 19: 2017 Öncesi Fon Büyüklüğü ve GSYİH İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi	64
Tablo 20: 2017 Öncesi Katkı Payı Tutarı ve GSYİH İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi	64
Tablo 21: 2017 Sonrası Fon Büyüklüğü ve GSYİH İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi	65
Tablo 22: 2017 Sonrası Katkı Payı Tutarı ve GSYİH İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi	65
Tablo 23: 2017 Öncesi Fon Büyüklüğü ve GSYİH Arasında Trace İstatistiğine Göre Eşbütünleşme Testi Sonuçları.....	66
Tablo 24: 2017 Öncesi Fon Büyüklüğü ve GSYİH Arasında Max-Eigen İstatistiğine Göre Eşbütünleşme Testi Sonuçları.....	66
Tablo 25: 2017 Öncesi Katkı Payı Tutarı ve GSYİH Arasında Trace İstatistiğine Göre Eşbütünleşme Testi Sonuçları.....	66
Tablo 26: 2017 Öncesi Katkı Payı Tutarı ve GSYİH Arasında Max-Eigen İstatistiğine Göre Eşbütünleşme Testi Sonuçları.....	67
Tablo 27: 2017 Öncesi Fon Büyüklüğü ve GSYİH'nın VECM Analizi Sonuçları.....	67
Tablo 28: 2017 Öncesi Katkı Payı Tutarı ve GSYİH'nın VECM Analizi Sonuçları	69
Tablo 29: 2017 Öncesi Fon Büyüklüğü ve GSYİH' nın VAR Analizi Sonuçları.....	70
Tablo 30: 2017 Öncesi Katkı Payı Tutarı ve GSYİH' nın VAR Analizi Sonuçları	72
Tablo 31: 2017 Sonrası Fon Büyüklüğü ve GSYİH' nın VAR Analizi Sonuçları.....	73

Tablo 32: 2017 Sonrası Katkı Payı Tutarı ve GSYİH' nın VAR Analizi Sonuçları	73
Tablo 33: 2017 Öncesi Fon Büyüklüğü ve GSYİH Arasında Nedensellik Analizi Sonuçları	74
Tablo 34: 2017 Öncesi Katkı Payı Tutarı ve GSYİH Arasında Nedensellik Analizi Sonuçları	75
Tablo 35: 2017 Sonrası Fon Büyüklüğü ve GSYİH Arasında Nedensellik Analizi Sonuçları	75
Tablo 36: 2017 Sonrası Katkı Payı Tutarı ve GSYİH Arasında Nedensellik Analizi Sonuçları	76

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: Çalışanın Sisteme Girişi ve Genel İş Akış 28

Şekil 2: Türkiye’de Aktif/Pasif Nüfus Oranının Yıllara Göre Değişimi 47

KISALTMALAR

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ADF:	Augmented Dickey–Fuller
AIC:	Akaike Bilgi Kriteri
ARAS:	Additive Ratio ASsessment
ARDL:	Autoregressive Distributed Lag
BEDK:	Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu
BEFAS:	Bireysel Emeklilik Fon Alım Satım Platformu
BES:	Bireysel Emeklilik Sistemi
ÇKKV:	Çok Kriterli Karar Verme
DF:	Dickey–Fuller
ECM:	Hata Düzeltme Mekanizması
EGM:	Emeklilik Gözetim Merkezi
FMOLS:	Tam Düzeltilmiş En Küçük Kareler
FPE:	Final Prediction Error
GSYİH:	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
HQ:	Hannan-. Quinn Bilgi Kriteri
İMKB:	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
LR:	LR Test İstatistiği

OECD:	Organisation for Economic Co-operation and Development
OKS:	Otomatik Katılım Sistemi
OLS:	Klasik En Küçük Kareler
PAYG:	Pay-As-You-Go
SBC:	Schwarz-Bayesian Bilgi Kriteri
SPK:	Sermaye Piyasası Kurulu
TC:	Türkiye Cumhuriyeti
TOPSIS:	Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution
TSB:	Türkiye Sigorta Birliği
VAR:	Vektör Otoregresyon
VECM:	Vektör Hata Düzeltme Modeli

GİRİŞ

Dünya genelinde yaşlı nüfusun artması, aktif olarak çalışan bireylerin üstündeki yükü giderek her geçen gün artırmıştır. Bu dengesizlik ülkelerdeki mevcut emeklilik sistemlerinin sürdürülebilirliğini çok ciddi bir şekilde tehlike altına sokmuştur. Çalışan sayısının azalması ve emeklilik sayısının artması ülkelerdeki kamu kaynaklarına olan baskıyı artırmış ve kamu emeklilik sistemlerinin yetersizliği gün yüzüne çıkmıştır. Bu sebeple, ülkelerde sosyal güvenlik anlayışını yönelik ciddi reform geliştirilmesi yönünde tartışmalar meydana gelmiş ve ülkeler hem ekonomik sistemin çöküşünü engellemek hem de bireylerin yaşlılık dönemlerinde ekonomik idamesini sağlamak amacıyla alternatif çözümler üretmeye başlamıştır. Bu çözümlerin başında kamu emeklilik sistemlerinin yanı sıra özel emeklilik sistemlerinin devreye girmesi ülkelerin başvurdukları adımlardan biri olmuştur.

Özel emeklilik sistemlerinin uygulaması ülkeden ülkeye değişmekle birlikte asıl amacı bireylerin kendi tasarruflarını yapmak amacıyla birikime teşvik etmesidir. Kimi ülkeler bu sistemi zorunlu hale getirip sadece bu sistemden emekli olma hakkı tanırken kimi ülkeler gönüllü olarak katılımı sağlayıp hem kamudan hem de özelden emekli olma hakkına sahiptir. Türkiye’de “Bireysel Emeklilik Sistemi” olarak anılan bu sistem 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. İlk olarak gönüllü katılıma esas olan bu sistemde bireyler kendi istekleri doğrultusunda maaşlarının belli bir kısmını sisteme yatırarak birikim sağlamayı amaçlamaktadır. Bu birikim sonucunda 65 yaşını dolduran bireyler sistemden emekli olmaya hak kazanırlar ve böylece hem kamu emeklilik sisteminden hem de bireysel emeklilik sisteminden emekli olurlar. Bu sayede, bireyler emekli olduktan sonra ek bir gelir elde etme imkânı bularak aktif yaşamındaki hayat standartlarını koruma fırsatı sağlamaktadır.

2017 yılında yürürlüğe giren “Otomatik Katılım Sistemi” ile birlikte bireyler işe başladıktan hemen sonra sisteme otomatik olarak kaydolur. Bu sistem ile birlikte her işe başlayan çalışan işvereni tarafından sisteme girişi sağlanmakta ve sonrasında çalışanların kendi istekleri doğrultusunda sistemden çıkma hakkı bulunmaktadır. Bu sistemin temel amacı bireylerin özel emeklilik programlarına katılımın artırmak ve uzun vadeli tasarruf bilincini güçlendirmektir. Sistem kapsamında işe giren çalışanların başladıkları günden

itibaren aylık olarak maaşlarından belli oranlarda kesintiler yapılmakta ve bu tutar bireylerin kendi hesaplarına aktarılmaktadır. Bu tutarlar ilk olarak başlangıç fonunda değerlendirilmekte sonrasında ise herhangi bir fon tercihi yapılmadıysa standart fona aktarılmaktadır. Bu sayede, sistem bireylerin geleceklerini planlamasına yardımcı olurken aynı zamanda ülkeye ekonomik olarak uzun vadeli kaynak yaratmasında yardımcı olur.

Özel emeklilik sistemleri ile ekonomik büyüme arasında oldukça önemli bir ilişki bulunmaktadır. Ülkelerde tasarruf miktarı arttıkça ekonomik büyümede zamanla artacaktır. Tasarruf miktarını artırmanın en kolay yollarından biri de bireyleri özel emeklilik sistemlerine yönlendirmekten geçmektedir. Bu sayede uzun vadede tasarruf yapan bireylerin sisteme yatırdıkları tutarları fonlara yönlendirerek finansal piyasaların gelişmesi sağlanmaktadır. Ülkemizde de fon sağlama konusunda tasarlanan bireysel emeklilik sistemi hem bireylere hem de ekonomiye katkı sağlamaktadır. Sistem bireylerin emekli olduktan sonraki yaşamında refah seviyesini çalışırken olduğu dönemdeki gibi olmasını sağlamayı amaçlarken aynı zamanda sürdürülebilir bir büyüme de sağlamayı hedeflemektedir.

Sistemde tasarruf yapan kişi sayısı ne kadar artarsa yatırıma yönlendirilen ve toplanan fonlarda o kadar fazla olacaktır. Bu sebeple, otomatik katılım sistemi, bireylerin tasarruf yapma eğilimlerini artırmakta ve böylece emeklilik fonlarında birikimlerin artmasına olanak sağlamaktadır. Bu birikimler ile uzun vadeli yatırımların sağlanması sermaye piyasaları derinlik kazandırmakta ve ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğine neden olmaktadır. Bununla birlikte sistem dışı bağımlılığı azaltarak iç tasarruf oranında artış sağlayarak ülkenin finansal açıdan rahatlamasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca bireylere de uzun vadede kendilerini güvende tutacak ek gelir elde etme imkânı sağlamaktadır.

Bu perspektifte ele alınan çalışmanın amacı sigortacılık sektörünün önemli alanlarından biri olan Bireysel Emeklilik Sisteminin 2017 yılında yürürlüğe girmiş olan Otomatik Katılım Sistem uygulamasının ekonomik büyüme ile olan ilişkisini VAR analizi kullanılarak ölçümlemektir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde özel emek sistemi kavramsal çerçevesi incelenmiştir. Dünyada özel emeklilik sisteminin tarihsel gelişimi, önemi, işleyişi ve Türkiye’de özel emeklilik sisteminin özellikleri, işleyişi, amacı ve kapsamı konuları detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

İkinci bölümde, otomatik katılım sisteminin tanımı, uygulanması ve kapsamı literatür taranarak incelenmiştir. Türkiye’de otomatik katılım sistemin sağladığı teşvikler, cayma hakları ve fon yönetimi anlatılmıştır. Ayrıca bu bölümde bireysel emeklilik sistemi ve otomatik katılım sisteminin temel farkları ele alınmış ve otomatik katılım sisteminin bireysel emekliliğe etkisi incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise otomatik katılım sistemi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Bu bölümde ilk olarak 2009-2017 yılları arasında bireysel emeklilik sistemi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki VAR analizi ile analiz edilmiştir. Sonrasında ise 2017-2024 yılları arasında otomatik katılım sistemi uygulamaya konulduktan sonraki veriler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki VAR analizi ile analiz edilmiştir. Bu iki analiz birbiriyle karşılaştırılmış ve otomatik katılım sisteminin uygulamaya konulmasının ekonomik büyümeye katkı sağlayıp sağlamadığının incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Çalışma sigorta sektöründe temel yapı taşlarından biri olan bireysel emeklilik sisteminin 2017 yılında yürürlüğe konulan otomatik katılım sistemi sonrasında ekonomik büyüme ile olan ilişkisini incelemekte ve bu açıdan literatüre önemli bir katkı sunmaktadır.

1. BÖLÜM

ÖZEL EMEKLİLİK SİSTEMLERİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Özel Emeklilik Sistemleri Tanımı

Dünyanın dört bir yanında emeklilik sistemleri birçok zorlukla karşı karşıyadır. Bu durumun başlıca nedenlerinden biri, doğum oranlarının azalmasıyla birlikte yaşlı nüfusun artmasıdır. Böylece dünya genelinde bağımlı nüfus giderek artmaktadır.¹ Buna çözüm olarak yapılan çalışmalardan biri de özel emeklilik sistemleridir. Bu sistem, bireylerin yaşlılık dönemlerinde yaşam standartlarını korumasını sağlamada önemli bir rol oynamaktadır.² Sosyal sigortalara ek olarak yapılan özel sigortalar ile bireylerin yaşlılık dönemlerinde temel güvencesi oluşmaktadır. Dünya genelinde çoğu ülkede zorunlu kamu emeklilik programlarının yanı sıra gönüllü özel emeklilik programları uygulanmaya başlamıştır.³

Özel emeklilik sistemi farklı ülkelerde eş zamanlı olarak gelişmiştir. Farklı sosyo-ekonomik, siyasal yapıların etkisiyle birbirinden farklı niteliklerde programlar ortaya çıkmıştır. Bazı bölgelerde sosyal güvenlik sistemine tamamlayıcı nitelikte, bazı bölgelerde ise sosyal güvenlik sistemine alternatif olacak şekilde gelişmiştir. Aynı şekilde bazı bölgelerde zorunlu bir sistem olurken bazı bölgelerde ise gönüllülük esasına dayalıdır. Bazı bölgelerde tek bir işveren tarafından yapılırken bazı bölgelerde ise bir grup veya sendika tarafından da yapılabilir. ⁴ Ama hepsinin tek bir ortak noktası vardır; bu ortak nokta da özel emeklilik sistemi, çalışanların çalıştığı süre boyunca yapmış oldukları tasarrufları ile çalışmadığı dönemlerde veya emekli oldukları dönemlerde refah seviyesi artırmak amacıyla oluşan bir sistem olmasıdır.⁵

¹ Mirela CRÎSTEAN and Eleftherios THALASSINOS, “Private Pension Plans: An Important Component of the Financial Market”, **International Journal in Economics and Business Administration**, Volume IV, Issue 1, 2016, s. 114.

² Kevin LIU, “Governance and Performance of Private Pension Funds: Australian Evidence” **In 27th Australasian Finance and Banking Conference**, 2014, s.2.

³ Suat UĞUR, **Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi**, Ankara: Tşof Plaka Matbaacılık, 2004, s. 29.

⁴ Çağatay ERGENEKON, **Özel Emeklilik Fonları Şili Örneğinden Alınacak Dersler**, 1. Baskı, İstanbul: Karizma Reklam Hiz. Yay. San. Ltd. Şti., 1998, s.5.

⁵ Nilüfer DALKILIÇ, “Özel Emeklilik Fonlarının OECD Ülkelerinde Değerlendirilmesi”, **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Cilt 4, Sayı 8, 2013. s.51.

Özel emeklilik sistemi, bireylerin emeklilik dönemine kadar koşulları belirlenmiş bir sözleşme çerçevesinde, hesaplarına düzenli olarak yatırılan katkı paylarının etkin bir fon yönetimiyle değerlendirilmesi sonucu bireylerin uzun vadeli birikimler elde etmesini sağlayan bir sistemdir.⁶ Bu sistemin temel işlevi, bireylerin çalışma hayatından elde ettikleri gelirleri emeklilik döneminde kullanmalarını sağlamak için gelirlerin yeniden dağıtıldığı bir mekanizmadır.⁷ Emeklilik sistemi ile toplanan birikimlerin uzun dönemli yatırımlara dönüşmesi sağlanarak sermaye piyasalarına fon sağlaması, ülkelerin kalkınmasında önemli bir sistem haline gelmiştir. Ayrıca bu sistem, finansal piyasaların temel dinamiklerinden biri durumuna gelmiştir.⁸

Dünya Bankası yayımlamış olduğu bir yazıda 2050 yılına gelindiğinde, 65 yaş ve üzeri küresel nüfus kesimi 2 katına çıkarak %10'dan %20' yükselmiş olacaktır. Yaklaşık 1,3 milyar insan (yaşlıların %80' i) düşük gelirli ülkelerde yaşayacaktır. Fakat bu ülkelerdeki nüfusun yaklaşık üçte biri resmi bir emeklilik geliriye sahiptir. Emeklilik sistemleri ile yaşlılık, sakatlık ve erken ölüm gibi durumlarda bireylere gelir sağlamak ve uzun vadeli tasarrufları teşvik etmede katkıda bulunarak ekonomik büyümeye teşvik etmektedir. Bu yüzden özel emeklilik sistemlerinin önemi giderek artmakta ve daha önemli bir sürdürülebilir finans kaynağı haline gelmektedir.⁹

1.2. Özel Emeklilik Sistemlerinin Tarihsel Gelişimi

Sosyal ve ekonomik politikaların vazgeçilmez bir parçası olan emeklilik sistemleri, yaşlıların çalışma yaşamları sona erdikten sonra gelirlerindeki sürekliliği devam ettirmesi için kritik bir öneme sahiptir.¹⁰ Günümüz dünyasında doğum oranlarının gitgide azalması ve aynı zamanda yaşam beklentilerinin de giderek artması çok büyük sorunlara yol açmıştır. Başta kamu emeklilik bütçesinin üzerinde çok büyük bir baskı

⁶ ERGENEKON, a.g.e., s.2.

⁷ Antonio Gualberto PEREIRA and Luís Eduardo AFONSO, "Automatic Enrollment And Employer Match: An Experiment With The Choice Of Pension Plans", *Revista de Gestão*, Volume 27, Issue 3, 2020, s.281.

⁸ DALKILIÇ, a.g.m., s.36.

⁹ Fiona STEWART, "Pension and Insurance Funds", World Bank Group, 31 August 2022, <https://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/brief/pension-funds>, (02.11.2024), s.1.

¹⁰ Jarosław POTERAJ, "Pension Economics Paradigms and Pension System Reforms in Uruguay – Compliance Analysis", *European Research Studies Journal*, Volume XXVIII, Issue 1, 2025, s. 560.

oluşturan bu sorun giderek artan bir yük olmaya başlamıştır¹¹. Demografik, ekonomik ve sosyal sistemde ortaya çıkan değişimler, zaman içinde mevcut sosyal güvenlik sistemlerinde de değişime yol açmıştır. Ülkeler, kamu özel emeklilik programları dışında farklı program arayışına girmişlerdir. Özellikle demografik yapıdaki değişim gelişmiş ülkeleri önemli ölçüde etkilemiştir.¹²

Bu süreçte bireylerin emeklilik döneminde iyi bir yaşam sürdürmesi amacıyla “özel emeklilik” kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram, XXI. yüzyılın ilk 10 yılında ortaya çıkmış ve emeklilik sisteminin hızla genişlediği aynı zamanda kamu emeklilik sisteminde de reformların yapıldığı bir dönem olmuştur. Kamu emeklilik sisteminde yapılan bu reformlar, uzun vadede mali açıdan yaşanabilirliği ve yaşlıların yoksulluğunu ve dışlanmasını önlemek amacıyla yeterli bir emeklilik geliri sağlamaya yönelik hedefleri kapsamaktadır.¹³

Özel emeklilik programı ilk olarak Amerikan Demiryolu şirketi olan “The American Express Company” tarafından 1875 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde kurulmuştur. Bu şirketin ardından 1875 – 1929 yılları arasında 421 emeklilik şirketi kurulmasına rağmen 1929 Dünya Buhranından sonra özel emeklilik programları hızla gelişmeye başlamıştır. Bu programların Avrupa’da yaygınlaşmaya başlaması ise 1940’lı yıllarda olmuştur. Daha sonrasında 1980’li yıllarda özellikle gelişmekte olan ülkeler olmak üzere Dünyada da örnek model olarak kullanılmaya başlayan Şili Özel emeklilik programları oluşmaya başlamıştır.¹⁴

Gelişmiş ülkelerde özel emeklilik sisteminin yoğun ilgi görmesinin temel nedenlerinden biri de sisteme yapılan katkılar, emeklilik fonu varlıkları ve bunların yatırım gelirleri üzerindeki vergilendirme politikasından kaynaklanmaktadır. Uygulanan

¹¹ Oana Claudia IONESCU and Elisabeta JABA, “The Evolution and Sustainability of Pension Systems the Role of the Private Pensions in Regard to Adequate and Sustainable Pensions”, **Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology**, Volume 3, Issue 6, 2013, s. 159-161.

¹² Nagihan OKTAYER ve Asuman OKTAYER, “Özel Emeklilik Fonlarının Finansal Piyasaların Gelişimine Etkileri”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 9, Sayı 2, 2007, s.59.

¹³ IONESCU ve JABA a.g.m., s. 159-161.

¹⁴ Şenol Serkan ŞENTÜRK, “Özel Emeklilik Programları Tanım ve Türleri”, **Reasürör Dergisi**, Cilt 37, 2000, s. 37-38.

vergi teşvikleri, emeklilik sistemini çalışanlar nezdinde en etkili tasarruf yöntemlerinden biri haline getirmiştir.¹⁵

1980’li yıllarda geleneksel düşünce kalıplarının yıkılmaya başlanması ile farklı alanlarda çıkan sorunları serbest piyasa politikalarına dayalı çözüm önerileri ile aşmaya başlandı. Bu yılın ikinci yarısından itibaren mevcut sosyal güvenlik sisteminin sorgulanmaya başlanması ile yeni sosyo-ekonomik koşullar ve evrensel ölçekte rekabet unsurunun etkisiyle şekillenen yeni politik tercihler ve yeni yapıların oluşumuna zemin hazırladı.¹⁶

Dünyada gelişen bu değişimler sonucunda emeklilik sisteminin özelleştirilmesini ilk uygulayan ülke 1981 yılında Şili, 1993 yılında Peru, 1994 yılında Arjantin ve Kolombiya, 1997 yılında Meksika, 1998 yılında Macaristan, 1999 yılında Polonya, 2001 yılında Letonya ve Kazakistan, 2002 yılında Bulgaristan, Hırvatistan ve Estonya, 2004 yılında Litvanya, 2005 yılında Slovakya ve 2008 yılında Romanya’da emeklilik için bireysel özel hesaplar uygulamaya konulmuştur. Nikaragua Kosta Rika ve Ekvator gibi diğer bölge ülkeleri reformlarını 2000 yılından sonra uygulamaya koymuştur.¹⁷

1.3. Özel Emeklilik Sistemlerinin Amacı

Gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfusun artmasıyla birlikte, emeklilere sağlanan desteklerin genişlemesi kamu harcamalarının milli gelire oranını yükseltmesi beklenmektedir. Kamu emekliliğine dayalı pek çok ülkede yaşanacak krizler sebebiyle, emeklilik sisteminin yanı sıra tamamlayıcı bir özel emeklilik programı geliştirmek cezbedici hale gelmeye başlamıştır. Bu bağlamda, bu tarz krizle karşılaşan veya karşılaşma olasılığı olan çoğu ülkede özel emeklilik programlarının kurulması, emeklilik sistemini rahatlatacağı yönünde düşünceler oluşmuştur.¹⁸

¹⁵ Murat ŞEN ve Tekin MEMİŞ, **Özel Emeklilik ve Türkiye İçin Sistem Önerisi**, İstanbul: Türkiye Genç İşadamları Derneği, 2000, s. 33.

¹⁶ Nagihan OKTAYER ve Asuman OKTAYER, **a.g.m.**, s.58.

¹⁷ Bruno BONİZZİ and Diego GUEVARA, “Private Pension Funds in Emerging Economies: From Broken Promises to Financialisation”, Louis-Philippe Rochon and Virginie Monvoisin (Ed.), **Finance, Growth and Inequality: Post-Keynesian Perspectives** içinde (58-71), USA: Edward Elgar Publishing, 2019, s.5.

¹⁸ Uğur, **a.g.e.**, s. 83-84.

Kamu emeklilik programı daha çok gelirin yeniden dağıtımı ile ilgiliyken, özel emeklilik programında gelirin yeniden dağıtımı yoktur. Özel emeklilik programlarında tasarrufların artırılması yönünde bir yaklaşım bulunmaktadır. Bireylerin tasarruf tercihi değişkenlik gösterdiğinden özel emeklilik programları bu konuda daha yetkindir. Kamu emeklilik sisteminde benimsenen yöntemden ayrılan bu fonksiyon, fon yönetimi yoluyla sağlanmaktadır.¹⁹

Özel emeklilik programları, tasarruf fonksiyonuna öncelik vererek ve bireysel farklılıkları gözeterek ülkelerin sağlamış olduğu sosyal güvenlik garantisine ek bir garanti sunmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, emekli bireyler çalışma hayatı boyunca sürdürdükleri gelir seviyesini korumak ve sosyal güvenliğin vermiş olduğu gelirin de üstünde bir yaşam sürmeyi hedefledikleri için kamu emeklilik sistemine birtakım düzenlemeler getirilmiştir.²⁰

Bu duruma ilişkin Barr emeklilik sistemlerinin birden fazla amacı bulunduğunu ifade etmiştir. Bu amaçlar bireyler veya aileler ile kamu sektörü açısından iki kısma ayrılmaktadır.

Birey veya aileler için başlıca amaçlar;

- Tüketim düzenliliği, kişinin gelirin gençliğinden yaşlılığına doğru yeniden dağıtımıdır. Bireylerin, tüketiminin bir kısmını üretken olduğu orta yaşlı döneminden emeklilik yıllarına doğru aktarması olayıdır.

- Sigorta, kişiler hayatları boyunca risklerle karşılaşmakta ve bu sebeple ilerleyen yaşlarında rahat etmek için çalışma hayatı boyunca tasarruf yapmaktadır. Bu nedenle insanlar bu risklere karşı sigorta yaptırmaktadır. Emekli maaşları aynı zamanda maluliyete karşı da sigorta sağlayabilir ve bir çalışanın emekli olmadan önce ölmesi halinde eşleri ve küçük çocukları koruyabilir.

Kamu politikasının amaçları;

¹⁹ Bünyamin BACAK, “Sosyal Güvenlik Yönüyle Bireysel Emeklilik”, **In Journal of Social Policy Conferences**, Issue 49, 2005, s. 163.

²⁰ UĞUR, **a.g.e.**, s.33

- Kişilerin kazandıkları emekli maaşlarının yeterli gelmemesi durumunda, yoksulluğun giderilmesi gereklidir. Bu sebeple özel emeklilik sistemi yoksulluğun giderilmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır.
- Yeniden dağılım ile emeklilik sistemleri gelir eşitsizliğini ve sosyal adaleti sağlamayı amaçlamaktadır. Bu sistem, yaşam boyu kazançları belirsiz veya düşük gelire sahip bireylere destek olmaktadır.²¹

1.4. Özel Emeklilik Sistemlerinin İşleyişi

Ülkeler, emeklilik sistemlerinin tasarımında önemli ölçüde çeşitlilik göstermektedir. Emeklilik sistemleri işlevlerini, farklı kurum veya sistemdeki “basamaklara” göre çeşitli şekillerde organize edebilmektedir. Söz konusu bu sistemler, güçlü ve zayıf yönleri bulunan çeşitli kurumların karmaşık bir yapıda birleşmesinden oluşmaktadır. Bu nedenle, emeklilik sistemlerinin optimal tasarımı için geçerli tek ve kesin bir modelden söz etmek mümkün değildir.²²

Emeklilik basamakları, Dünya Bankası'nın 'Yaşlılık Krizinin Üstesinden Gelme' başlıklı Politika Araştırma Raporu'nda tanımlanan 3 ayaklı bir model çerçevesinde kavramsallaştırılmaktadır.²³

Bu modelin birinci basamağı zorunlu, fonlanmayan ve kamu tarafından yönetilen tanımlanmış fayda sistemi, ikinci basamağı zorunlu, fonlanan ve özel olarak yönetilen tanımlanmış katkı planı, üçüncü basamağı ise gönüllü emeklilik tasarrufları olarak sınıflandırılmaktadır.²⁴

Daha sonrasında bu modele ek olarak iki basamak daha eklenerek model genişletilmiştir. Bunlar ise dördüncü basamak, yoksulluk hedefini daha açık bir şekilde ele alan temel (sıfır) sütun ve beşinci basamak aile desteği, sağlık hizmetlerine erişim ve

²¹ Nicholas BARR, “The Role of the Public and Private Sectors in Ensuring Adequate Pensions: Theoretical Considerations”, Benedict Clements vd. (Ed.), **Equitable and Sustainable Pensions: Challenges and Experience** içinde (59-86), Washington: International Monetary Fund, 2014, s.59-60.

²² Lans BOVENBERG and Casper Van EWIJK, “Designing The Pension System: Conceptual Framework” Lans Bovenberg vd.(Ed.), **The Future of Multi-Pillar Pensions** içinde (142-184), Cambridge University Press, 2012, s.142

²³ Robert HOLZMANN and Richard HINZ, **Old-Age Income Support in the 21st Century An International Perspective on Pension Systems and Reform**, Washington, DC: The World Bank, 2005, s. 2.

²⁴ HOLZMANN and HINZ, **a.g.e.**, s.2

barınma gibi sosyal politikanın daha geniş bağlamını içeren mali olmayan (dördüncü) sütun şeklinde sınıflandırılmaktadır.²⁵

Tasarlanan bu 3 ayaklı modelin çerçevesi, mevcut sistemlerin eksikliklerine bakılarak geliştirilmiştir. Emeklilik sistemlerinin etkin olup olmadığını ise belirtilen 3 ana işlevi yerine getirip getirmediğine göre değerlendirmek gerekmektedir.²⁶

Tüketim düzenlemesi işlevi dolaylı olarak yaşam döngüsü planlamasını mümkün kılan ve kolaylaştıran kurum ve araçların oluşturulmasını içerirken, yeniden dağıtım işlevi yoksulluğu azaltma ve düşük gelirli çalışanların asgari düzeyde emeklilik geliri elde etmelerini sağlama kapasitesine odaklanır, sigorta işlevi ise bireyler arasındaki risklerin yönetimi için risk havuzu katılımı ile makroekonomik risklerin yönetilmesi için yatırım gereklilikleri, kamu garantileri ve yaşam boyu ekonomik destek alınmasına yönelik gerekliliklerin ve mekanizmaların oluşturulmasını içerir.²⁷

Verulava'ya göre dünyadaki emeklilik sistemleri üç farklı model temelinde şekillenmektedir. Bu modellerden ilki dayanışma ilkesine dayalı emeklilik sistemidir. Çalışanlar, işverenler ve bireysel girişimciler (vergi mükellefleri) tarafından devlet bütçesine yapılan ödemelerden oluşmaktadır. Bu modele göre emekli maaşları doğrudan devlet bütçesinden finanse edilir. İkinci model birikim ilkesine dayalı emeklilik sistemidir. Bu model bireysel emeklilik sistemini içerir. Emeklilik maaşı miktarı, emeklilik fonlarına yapılan katkılar ve emeklilik fonlarının yatırım stratejileri ile ilişkilidir. Üçüncü model ise karma emeklilik sistemi modelidir. Bu model ise dayanışma ilkesine dayalı emeklilik sistemi ile birikim ilkesine dayalı emeklilik sisteminin birleşiminden oluşmaktadır.²⁸

Boulrier ve arkadaşları ise emeklilik gelir sistemlerini tamamlayıcı emeklilik planları, ulusal sosyal güvenlik planları ve özel emeklilik fonları şeklinde

²⁵ HOLZMANN and HINZ, **a.g.e.**, s.2

²⁶ Richard HINZ, "The World Bank's Pension Policy Framework and the Dutch Pension System: A Paradigm for the Multi-Pillar Design?", Lans Bovenberg vd.(Ed.), **The Future of Multi-Pillar Pensions** içinde (46-89), Cambridge University Press, 2012, s.48.

²⁷ HINZ, **a.g.e.**, s.48-49.

²⁸ Tengiz VERULAVA, "Pension System in the South Caucasus: Challenges and Reform Options", **Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences**, Cilt 12, Sayı 1, 2018, s. 169.

tanımlamaktadır.²⁹ Sosyal güvenlik sistemi birinci basamağı oluşturmaktadır. Genellikle maaşlardan kesinti yaparak dayanışma esasına dayalı dağıtım modeli (Pay As You Go-PAYG)'dir. Bu model, katılımın zorunlu ve kamu tarafından yönetilmektedir. Tamamlayıcı emeklilik sistemi ikinci basamağını oluşturmaktadır. Özel sektör tarafından yönetilen ve bir iş sözleşmesinin parçası olarak verilen modeldir.³⁰ Zorunlu ve isteğe bağlı olmak üzere genellikle mesleki emeklilik planlarından oluşmaktadır. Bireysel veya özel emeklilik sistemi üçüncü basamağı oluşturmaktadır. Tasarruf ve yıllık katkı payları planlanarak yapılan özel emeklilik sistemidir.³¹

1.5. Özel Emeklilik Sistemlerinin Önemi

Gelecek belirsizlik ve risklerle dolu bir süreçtir. Emeklilik sistemlerinin de bu süreç boyunca risklerle karşı karşıya kalması kaçınılmaz bir olaydır. Bu nedenle emeklilik sisteminin riskleri nasıl paylaştığı sistem açısından önemlidir.³² Kamu emeklilik sistemi, makroekonomik dalgalanmalara karşı başarılı bir şekilde sürdürülse bile, ilerleyen süreçte yardımların yeterliliğinin azalması sistem zayıflatmıştır. Bu sebeple, kamu emeklilik sistemine tamamlayıcı ve yeterliliğini artıran özel emeklilik sistemlerinin önemi giderek artmaktadır. Özel emeklilik sistemi, kamu emeklilik sistemine yardımcı olmanın yanı sıra daha fazla emeklilik geliri ile insanları hem kamu hem de özel emeklilik yoluyla güvence altına almaktadır. Böylece özel emekliliğin sürdürülebilirliği daha da önemli hale gelmektedir.³³

Dünya çapında birçok ülke, demografik değişkenlerin değişmesi ve emeklilik sistemlerinde karşılaştıkları zorluklar ile karşı karşıya kalmıştır. Yaşlıların sosyal güvenlik açısından korunması önemli bir sorun haline gelmiştir. Artan yaşlı nüfusu ve uzun ömürlülük emeklilik harcamalarında artışa yol açması sonucu emeklilik sistemlerini sıkıntıya sokmuştur. Bu sistemlerin sürdürülebilirliğini sağlamak için ülkeler emeklilik

²⁹ Jean-François BOULIER, ShaoJuan HUANG and Grégory TAILLARD, "Optimal Management Under Stochastic Interest Rates: The Case Of A Protected Defined Contribution Pension Fund", **Insurance: Mathematics and Economics**, Volume 28, Issue 2, 2001, s. 173.

³⁰ Sudi APAK ve Kamer Hagop TAŞCIYAN, "Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi", **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, 2010, s. 123.

³¹ Besim JAWAD, Richard PAUW, Oana von STEIN, Tark UÇAR vd., **MATRA Projesi İkinci Sütun Emeklilik Sisteminin Türkiye'de Uygulanabilirliği**, SGK: Fikriale Ajans, 2012, s.11.

³² Nicholas BARR, **The Pension System in Sweden**, Stockholm: Fritzes, 2013, s. 89.

³³ Akiko NOMURA, "Sustainability of the Pension Systems and the Role of Private Pensions", **Public Policy Review**, Volume 19, Issue 3, 2023, s.2.

reformuna odaklanmaya başlamıştır. Nobel Ekonomi Ödülü sahibi ve Dünya Bankası eski baş ekonomisti olan Profesör Joseph Stiglitz'in "Nüfusun yaşlanması ve yaşlılara sosyal koruma sağlanmasından daha önemli bir konu yoktur" sözü ile ülkelerin emeklilik sistemlerine dikkat etmeleri gereken önemli bir noktaya değinmiştir.³⁴

Yaşlanan nüfus ve ortalama yaşam sürecindeki artış, işgücü artış hızındaki düşüş ve istihdam uygulamalarında ki değişimlere karşılık emeklilik sisteminde paradigma değişikliğine gidilmeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu paradigmanın inşası için 4 önemli faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden ilki emeklilik düzenlemelerine olan güvenin önemi, ikincisi vergi politikası ve işgücü politikasına ilişkin politika hedefleri arasında ılımlı bir denge kurmanın önemi, üçüncüsü farklı seçmen gruplarının emeklilik konusunda farklı beklentileri olduğunun kabul edilmesinin önemi ve son olarak emeklilik politikası şampiyonlarına ve siyasi liderliğe duyulan ihtiyaç açısından önemi şeklindedir.³⁵

Özel emeklilik sistemine geçişin ilk yıllarında, "emeklilik sistemi, ekonominin yeniden yapılandırılmasının sosyal etkilerini hafifletmek için önemli bir araç olarak kullanılmıştır". 1990'dan beri erken emeklilik "tetiklenmiş" ve bu durum, bu dönemdeki yüksek emeklilik oranına büyük katkı sağlayan bir faktör olmuştur. Geçiş süreci "gerçek bir emekli fabrikası" niteliğini taşımıştır.³⁶

Ayrıca emeklilik sistemlerine birçok açıdan bakıldığında bu sistemlerin sürdürülebilir olması açısından iki önemli faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden ilki bir ülkenin kullandığı emeklilik sisteminin türü ne olursa olsun etkili bir hükümet rolünün önemi, diğeri ise ekonomik büyümenin emeklilik sistemleri üzerinde güçlü bir etkiye sahip olmasıdır.³⁷

Dünya genelinde ve Türkiye’de bireysel emeklilik sisteminin ana unsuru olan özel emeklilik fonları bu sistemi uygulama aracıdır.³⁸ Özel emeklilik fonları, piyasalara uzun vadeli kaynak sağlama ve kurumsal yatırımcı olma özelliği ile büyük önem

³⁴ IONESCU ve JABA **a.g.m.**, s. 162.

³⁵ NOMURA, **a.g.m.**, s. 7.

³⁶ IONESCU ve JABA, **a.g.m.**, s.167.

³⁷ BARR, **a.g.e.**, s. 85.

³⁸ Nagihan OKTAYER ve Asuman OKTAYER, **a.g.m.**, s.65.

taşımaktadır. Bu özellikler, sosyal güvenlik sisteminde ortaya çıkması muhtemel durumları ortadan kaldırmaya yardımcı olacak bir aracı olarak görülmektedir.³⁹

Bu bağlamda özel emeklilik fonlarının başarısı da bazı faktörlerle doğrudan ilişkilidir. Bireyler emeklilik döneminde kamu emeklilik sistemlerinden elde ettikleri gelir ile temel ihtiyaçlarını güvence altına alırlarsa özel emeklilik sistemlerine olan yönelimi azalabilir. Buna karşılık, özel emeklilik sistemlerine katılımın artırılması için vergi teşvikleri sunulmakta ve emeklilik gelirlerinin vergiden muaf tutulması, bu programların çekiciliğini arttırmaktadır.⁴⁰

Özel emeklilik sistemi, gönüllülük esasına dayanan ve uzun vadeli bir yapıdadır; bu sebeple sistemin güvenilirliği büyük önem taşımaktadır. Sistem içinde başarılı bir işleyiş, finansal kurumlar, sermaye piyasası ve sigortacılık işlemlerinin uyumlu bir biçimde çalışmasına bağlıdır. Ayrıca, özel emeklilik fonlarının büyümesi ve gelişmesi, makroekonomik istikrara katkıda bulunmaktadır. Yeterli varlığa ulaşan özel emeklilik kurumları, uzun vadede ekonomik denge ve istikrarın temel dayanaklarından biri haline gelir.⁴¹

1.6. Türkiye’de Özel Emeklilik Sistemleri

Ekonomik politikaların temel hedefi bireylerin ve toplumun refah seviyesini artırmak olup bu hedefi gerçekleştirmek için de gelir dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesi ve sosyal adaletin sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda, toplumun refah seviyesini yükseltmek, ekonomik büyüme sağlamak, gelir seviyesindeki eşitsizlikleri gidermek amacıyla sosyal güvenlik sisteminin yanına tamamlayıcı ek bir sistem gerekmektedir.⁴² Ülkemizde de bu kapsamda çalışmalar sürmektedir. Sosyal güvenlik sisteminin etkinleştirilmesi için bir yandan çalışmalar yapılırken, diğer yandan bu sisteme

³⁹ Feridun KAYA ve Mehmet KAHYA, *Sigorta ve Sigortacılık: Yürürlükteki Sigorta Mevzuatına Göre*, 1. Baskı, İstanbul: Beta, 2017, s.460.

⁴⁰ UĞUR, *a.g.e.*, s. 86.

⁴¹ UĞUR, *a.g.e.*, s. 87.

⁴² İsrail ZOR ve Suphi ASLANOĞLU, “Kurumsal Yatırımcı Olarak Bireysel Emeklilik Fonları: Türk Sisteminin Değerlendirilmesi ve Geleceği”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 26, 2005, s.190.

ek olarak destekleyici bir sistem olan özel emeklilik sistemini devreye sokma çalışmaları başlamıştır.⁴³

Türkiye’de uygulamaya koyulan özel emeklilik sistemi diğer ülkelerden farklı olarak bireysel emeklilik sistemi şeklinde anılmaktadır. Bu sistem hem Avrupa uygulamaları hem de Amerika uygulamaları incelenerek oluşturulmuştur.⁴⁴ Bireysel emeklilik sistemi finansal açıdan çok yönlü bir ekonomik gelişme sağlamaktadır. Uzun vadeli yatırımlar sayesinde sermaye piyasasını gelişmesine öncülük edecek ve refah seviyesini artırmayı olanak sağlayacaktır.⁴⁵

1.6.1. Bireysel Emeklilik Sistemi

1900’lü yılların sonlarına doğru, dünya genelinde yaşanan nüfusun hızla artması ve yaşam süresinin uzamasıyla birlikte aktif/pasif sigortalı dengesinde bozulmalar yaşanmaya başlamıştır. Bu bozulmalar dağıtım esaslı işleyen sosyal güvenlik sistemi üzerinde kayda değer bir baskı oluşturmuştur.⁴⁶ Aynı zamanda, düşen doğurganlık seviyesi ve ölüm oranlarındaki iyileşmelerden kaynaklanan yaşlılık bağımlılık oranındaki kötüleşme emeklilik programlarında ekonomik çöküşe sebep olacaktır.⁴⁷ Bu süreçte yaşanan olumsuzluklar emeklilik sistemlerinde çok ayaklı sisteme doğru bir geçişin başlamasına yol açmıştır.

Türkiye’de yaşanan sorunlar ise dünya genelinde yaşanan yaşlı nüfusunun artması veya yaşam süresinin uzamasıyla ilgili sorunlardan kaynaklanmaz. Ülkemizdeki en önemli sorunlardan başlıcaları prim afları kayıt dışı istihdamdan kaynaklanmaktadır. Ülkemiz genç yaş kitlesine sahip bir toplum olmasına rağmen ciddi derecede mali açık vermektedir. Siyasi müdahaleler ve bürokratik engellemeler sistemin yapısal sorunlarını

⁴³ Alövsat MÜSLÜMOV ve Güler ARAS, “Türk Sigorta Sektörünün Özel Emeklilik Reformu Sürecinde Değişen Rolü: Fırsatlar ve Tehditler”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt 53, Sayı 2, 2003, s. 45.

⁴⁴ Gülsün İŞSEVEROĞLU ve Zeynep HATUNOĞLU, “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Makro Ekonomik Dinamiklere Etkisi Kapsamında Swot Analizi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 56, 2012, s. 156.

⁴⁵ MÜSLÜMOV ve ARAS, *a.g.m.*, s.46

⁴⁶ APAK ve TAŞCIYAN, *a.g.m.*, s.122

⁴⁷ Alvaro Castro GUTİÉRREZ, *Principles and Practice of Social Security Reform, IAA International Seminar on Pensions*, International Social Security Association (ISSA), Brighton, 2001, s. 1-2.

oluşturmaktadır. Bu sebeple mevcut sosyal güvenlik sistemi artık sürdürülemez hale gelmiştir.⁴⁸

Sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan bu olumsuzlukları gidermek amacıyla bireysel emeklilik sistemi işleme konulmuştur. Bu sistem, ülkelerdeki refah düzeylerinin artması ile yaşam beklentisindeki yükselme ve yaşlı nüfusun artması ile sosyal güvenlik sisteminde yaşanacak olumsuzlukları gidermek amacıyla özel bireysel emeklilik sistemlerinin önemini artırmıştır.⁴⁹

Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin artık işlevsiz kalması ve bireysel emeklilik sisteminin faaliyete geçmesi amacıyla reform çalışmaları yapılmaya başlandı. 1999 yılında başlayan reform çalışmalarının ilk evresinde sosyal sigorta parametrelerinde yeniden düzenlemeye gidilmiştir.⁵⁰ Gerçekleştirilen bu reformlarla, kayıt dışı istihdamı engellemeye yönelik önlemler hayata geçirilmiş; prime esas kazanç üst sınırı ile emekli aylığı hesaplamalarında ödenen primlerin etkisi artırılmış; emeklilik yaşı aşamalı biçimde yükseltilmiş; işsizlik sigortası uygulamaya konulmuş ve bireylerin iş bulma, meslek edinme ve geliştirme eğitimlerine erişimi desteklenmiştir. İkinci evresinde, sosyal sigorta kurumunun daha verimli ve etkili çalışmasını sağlamak amacıyla teknolojik altyapının güçlendirilmesi, kurumsal yapının yenilenmesi, sağlık hizmetlerinin yeniden yapılandırılması ve kapsamlı bir sosyal yardım sisteminin oluşturulmasına yönelik adımlar atılmıştır.⁵¹

Gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda 4632 sayılı “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu” 2001 yılında resmi olarak yürürlüğe alınmıştır.⁵² Bu kanun ile birlikte sosyal güvenlik sistemine ek olarak tamamlayıcı nitelikte bir emeklilik sistemi olan bireysel emeklilik sistemi oluşturulmuştur.⁵³ Sistem, 2003 yılında uygulamaya başlamış olup, sisteme katılım gelişmiş ülkelere kıyasla daha düşük seviyede kalmıştır.

⁴⁸ Selami SEZGİN ve Tuba YILDIRIM, “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Etkinliği”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt 10, Sayı 2, 2015, s. 124.

⁴⁹ Ahu COŞKUN ÖZER ve Hayrünisa GÜREL, “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi Bilgi Düzeyi ve BES’e Katılımda Devlet Katkısının Etkisi Üzerine Bir Araştırma”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 11, Sayı 27, 2014, s. 160.

⁵⁰ Nagihan OKTAYER ve Asuman OKTAYER, **a.g.m.**, s.62.

⁵¹ APAK ve TAŞCIYAN, **a.g.m.**, s.122.

⁵² Nagihan OKTAYER ve Asuman OKTAYER, **a.g.m.**, s.62.

⁵³ SEZGİN ve YILDIRIM, **a.g.m.**, s.62.

Fakat bu katılım oranı ülkemizde düzenlenen reformlarla beraber her geçen gün daha da artacağı gözlemlenmektedir.⁵⁴

Bireysel emeklilik sistemi, gönüllülük esasına dayanan ve belirli katkı payları temelinde oluşturulan, bireylerin emeklilik dönemine yönelik birikimlerinin yatırıma yönlendirilmesi, emeklilikte ek gelir sağlayarak bireylerin refah seviyelerinin artırılması, aynı zamanda ekonomiye uzun vadede kaynak oluşturarak istihdam artışı ve ekonomik büyümeye katkıda bulunulmasını olanak tanıyan bir sistemdir.⁵⁵

Bireysel emeklilik sistemi ile bireyler çalışma hayatları boyunca kazandıkları gelirin bir kısmını tasarruf ederek emekli olduktan sonraki döneminde rahat bir yaşam sürmeyi hedeflemektedir. Bu sistem, söz konusu birikimlerin uzman kuruluşlar tarafından çok sayıda farklı yatırım araçlarında değerlendirilmesi temeline dayanmaktadır.⁵⁶ Sistemde her katılımcı kendi yatırımlarına karar verebilmektedir. Böylece emekli olduklarında alacakları tutarda aldıkları yatırım kararları ile orantılı olacak şekilde değişmektedir.⁵⁷ Ayrıca sistem, uzun vadeli birikimlerin oluşması ve etkili alanlarda kullanılması, halka arzların hızlanarak artması, rekabetçi bir piyasa ekonomisinin gelişimi, sermaye piyasasının derinleşmesine yol açan yeni finansal kurumların gelişmesi gibi önemli katkılarda sağlamaktadır.⁵⁸

Sistemin işleyişi, tanımlanmış katkı planlarına dayanan ve sisteme giren katılımcılardan toplanan katkı paylarının, bireylerin emeklilik şirketleri tarafından denetlenen hesaplarına aktarılarak, varlık yönetim şirketleri tarafından yönetilen emeklilik fonlarına yatırılmasıdır.⁵⁹ 2013 yılında yürürlüğe giren %25 devlet katkısı oranı bireysel emeklilik sistemini daha çekici hale getirmiş olup bu oran 2022 yılında %30'a

⁵⁴ Sümeyra KARA ve Yılmaz YILDIZ, “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi: 2012 Sonrası Yapılan Reformlar ve Beklentiler”, **İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi**, Cilt 4, Sayı 1, 2016, s.24.

⁵⁵ Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, 07 Nisan 2001, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4632&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, (08.11.2024).

⁵⁶ Nagihan OKTAYER ve Asuman OKTAYER, **a.g.m.**, s.62.

⁵⁷ İskender DEMİRBİLEK, “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Uygulamaları”, Fuat ERDAL (Ed.), **Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik Sistemi** içinde (142-159), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2018, s.143.

⁵⁸ Yusuf DEMİR ve Ali YAVUZ, “Bireysel Emeklilik Sisteminin Sermaye Piyasalarına Etkisi ve Sistemin Gelişmesinde Vergisel Teşviklerin Önemi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2004, s. 285.

⁵⁹ Umut GÖKÇEN ve Atakan YALÇIN, “The case against active pension funds: Evidence from the Turkish Private Pension System”, **Emerging Markets Review**, Volume 23, 2015, s. 50.

yükselmiştir. 2017 yılında ise otomatik katılım sisteminin yürürlüğe girmesiyle birlikte sistemde birtakım değişiklikler oluşmuştur.⁶⁰

1.6.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Amacı ve Kapsamı

Bireysel emeklilik sistemi, bireylerin emekli olduktan sonraki yaşamında ve yaşlılık dönemlerinde ek bir gelir sağlamayı hedefleyen, her katılımcı adına ayrı ayrı katkıların düzenlendiği ve bu katkıların bireysel hesaplarda takip edildiği, sözleşme sonunda her katılımcı birikiminin geliriyle orantılı olduğu, devletin denetim ve gözetiminde özel şirketler tarafından yapılan, gönüllü katılımı içeren kamu emeklilik sistemine ek olarak tasarlanan tamamlayıcı bir emeklilik sistemidir.⁶¹ Dünyanın birçok ülkesinde, bu sistem piyasalara uzun vadeli fon sağlamaları nedeniyle sosyal güvenlik sistemlerinde tespit edilmesi olası olumsuzlukları elimine etmenin bir aracı haline gelmiştir.⁶²

Bireysel emeklilik sisteminin amacı “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu” kapsamında bireylerin emeklilik döneminde refah düzeylerinin artırılması, ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak istihdam sağlayan ve ekonomik büyümeye yardımcı olmayı hedefleyen, kamu sosyal güvenlik sistemini tamamlayıcı nitelikte araç olarak emekliliğe yönelik tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesini hedefleyen gönüllü ve belirlenmiş katkı payına dayalı sistemin düzenlenmesi ve denetlenmesidir.⁶³

Bu kanun kapsamında sağlanması istenen sosyal amaçlar: yeni bir tamamlayıcı sosyal güvenlik garantisi sağlayan kurumsal yapıyı oluşturmak, emeklilik döneminde refah seviyelerini artıracak ek gelir elde etmek, bireylere tasarruf yapmaya teşvik etmek ve alternatif yatırım imkanları sunmak şeklinde sıralanabilir. Aynı şekilde bu kanun kapsamında sağlanması istenen ekonomik amaçlar ise: tasarruf eksikliği problemini

⁶⁰ Emeklilik Gözetim Merkezi, “Otomatik Katılım Sistemi Nedir?”, <https://www.egm.org.tr/otomatik-katilim/oks-nedir/>, (20.04.2025).

⁶¹ APAK ve TAŞCIYAN, **a.g.m.**, s.124.

⁶² Arzu POLAT ve H. Muhammet KEKEÇ, “Bireysel Emeklilik Sisteminin Türk Vergi Sistemi Açısından Analizi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Gazi Akademi Genç Sosyal Bilimciler Sempozyumu 2017 Özel Sayısı, 2017, s.177.

⁶³ BETYSK, **a.g.e.**, s.1.

çözerek ekonomik kalkınmayı hızlandırmayı ve ekonomiye uzun vadeli kaynaklar sağlayarak istihdam oranlarının yükseltilmesini sağlamayı amaçlamaktadır.⁶⁴

Bireysel emeklilik sistemi ile bireyler sistemde gönüllü olarak fon biriktirmeye başlayarak alacakları ikinci emeklilik sayesinde aktif dönemleri sona erdiğinde yeterli refah düzeyinde yaşamaya devam edeceklerdir. Bunun yanında bu süreçte sistemde biriken fonlar sayesinde makro ekonomik koşullar ile para ve sermaye piyasaları olumlu yönde gelişme gösterecektir.⁶⁵

Bireysel emeklilik sisteminin kapsamı ise “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu” kapsamında emeklilik şirketlerinin kuruluşu, yönetimi, çalışması ve denetimi, bireylerin sisteme katılımı, ayrılması ve emeklilik koşulları, emeklilik yatırım fonlarının kuruluşu, katkıların fonlarda toplanarak değerlendirilmesini ve aracılık hizmetlerini kapsamaktadır. Ayrıca kamuya açıklanacak bilgilerin kapsamına ve diğer hususlara ilişkin esas ve usullerin düzenleyici çerçevesini içermektedir.⁶⁶

Kanun incelendiğinde birinci maddeyi içeren amaç ve kapsam ilkesine göre yasada hükmü bulunmayan durumlarda veya ortaya çıkan sorunlarda 4632 sayılı kanun çerçevesinde çözüm bulunamıyorsa bu durumda sigortacılık mevzuatı ile ilgili diğer hükümlere ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ve ilgili yasal düzenlemelere başvurulması gerekmektedir.⁶⁷

1.6.3. Bireysel Emeklilik Sisteminin Özellikleri

Bireylerin sahip oldukları gelirin yanına ilave bir gelir almasını sağlayan bireysel emeklilik sistemi, medeni hakları kullanma ehliyetine sahip, 18 yaş üstü ve gönüllü olarak herkesin katılabileceği bir sistemdir. Bireyler bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olsun veya olmasın bu sisteme katılabilirler.⁶⁸ Katılımcılar bu sistemden emekli olabilmek için ise 10 yıl boyunca bu sistemde kalmaları ve 56 yaşını doldurmaları gerekmektedir.

⁶⁴ Yusuf ALPER, “Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Adım Bireysel Emeklilik”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt 16, Sayı 2, 2002, s.17.

⁶⁵ DEMİR ve YAVUZ, **a.g.m.**, s. 285.

⁶⁶ BETYSK, **a.g.e.**, s.1.

⁶⁷ Ahmet EROL ve A. Ercan YILDIRIM, **Tüm Yönleriyle Bireysel Emeklilik Sistemi**, 2. Baskı, Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2004, s. 221.

⁶⁸ Murat ÖZBOLAT, *Türkiye’de Hayat Sigortaları & Bireysel Emeklilik Sistemi*, 1. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık, 2004, s. 68.

Böylece sistemden emekli olabilirler. Emekli olmaya hak kazanan bireyler ise biriktirdikleri parayı isterse bir program dahilinde ödenmesini isterse biriken toplam parayı tamamen çekmeyi isterse de yıllık gelir sigorta sözleşmesi kapsamında maaş olarak almayı talep edebilir.⁶⁹

EGM tarafından yayımlanan “Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporuna” göre bireysel emeklilik sistemi, belirlenmiş katkı payı tutarı ve bu tutarlardan elde edilen gelirlerin toplamı üzerinden emeklilik gelirine hak kazanılan bir yapıya sahiptir. Her birey için elde edilen birikimler, bireysel hesaplar tarafından takip edilmektedir. Bu birikimler Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından uygun görülen bir kuruluş olan Takasbank tarafından güvence altına alınmaktadır. Sistemde yer alan emeklilik yatırım fonları, Sermaye Piyasası Kanunu’na tabi olan ilgili portföy yönetim şirketleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu yönetim süreci şeffaf bir şekilde gerçekleştirilip sürekli olarak bilgilendirmelerin yapıldığı bir sistemden oluşmaktadır. Bu süreçte katılımcıların güvenini artırmak ve haklarının korunmasını sağlamak amacıyla Emeklilik Şirketleri tarafından mevzuata uygun gerekli önlemler alınmaktadır.⁷⁰

Ayrıca bu rapora göre bireysel emeklilik sisteminin denetim ve gözetimi SPK, Hazine Müsteşarlığı, Takasbank, EGM, bağımsız denetim şirketleri ve iç denetim organları tarafından yapılmaktadır. Katılımcılara yatırımlarını yönlendirmek amacıyla sistemde çeşitli seçenekler sunularak geniş bir tercih olanağı sunulmaktadır. Ayrıca sistem kapsamında birikim, katkı payı ödeme ve emekliliğe hak kazanma durumlarında vergi teşvikleri de uygulanmaktadır. Bu sayede katılımcılar hem emeklilik birikimlerini artırma hem de finansal açıdan desteklenme konusunda teşvik edilmektedir.⁷¹

SPK tarafından yayımlanan “Bireysel Emeklilik Sistemini Tanıtıcı Bilgiler” başlıklı bölümde de bireysel emekliliğin temel özelliklerinden bahsedilmektedir. Buna göre sistem tüm bireylerin katılımını içeren açık ve gönüllü bir yapıya sahiptir. Bireylerin yapmış olduğu tasarruflar, Hazine Müsteşarlığı tarafından denetime tabi olan emeklilik şirketlerinde yapılmakta ve SPK mevzuatı çerçevesinde emeklilik yatırım fonlarında

⁶⁹ BETYSK, a.g.e., s.3.

⁷⁰ Emeklilik Gözetim Merkezi, “Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2004”, 18 Mayıs 2005, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/yillik-gelisim-raporlari>, (13.11.2024).

⁷¹ EGM, a.g.e., s. 21.

değerlendirilmektedir. Şirketler, farklı getiri ve risk bileşimlerine sahip en az 3 yatırım fonu kurmalıdır. Böylece kendi getiri beklentilerine ve risk toleransına göre uygun yatırım tercihleri yapma şansı bulmaktadırlar.⁷²

Katılımcıların tasarrufları, özel ve kamu sektör borçlanma araçları, altın ve kıymetli madenler, mevduat, katılma hesapları, repo ve ters repo işlemleri, türev araç işlemleri, ortaklık payları, varantlar, yatırım fonu katılma payları, kira sertifikaları gibi yatırım araçlarında değerlendirilebilmektedir. Katılımcılar, emeklilik şirketlerini, planlarını ve fonlarını değiştirme haklarına sahiptir. Emeklilik şirketlerini değiştirmek isteyen katılımcılar, mevcut emeklilik şirketlerinde en az 12 yıl kalmak şartıyla, sözleşmesi önceden farklı şirkette ise 1 yıl kalmak şartıyla değiştirebilir. Fon değişikliğini ise yılda en az 12 kez, plan değişikliğini ise 4 kez yapabilirler. Fon varlığının ve sistemin güvenliğini artırmak amacıyla emeklilik yatırım fonları varlıkları, emeklilik şirketlerinin mal varlığından ayrı olarak SPK tarafından uygun görülen bir saklama kuruluşunda güvence altına alınmaktadır.⁷³

1.6.4. Bireysel Emeklilik Sisteminin İşleyişi

Bireysel emeklilik sistemi, uzman kuruluşlar sayesinde bireylerin tasarruf etmek istedikleri parayı farklı yatırım araçlarında değerlendirerek emeklilik döneminde ek gelir kazanmalarını sağlamaktadır. Bu sisteme katılmak isteyen her katılımcı emeklilik sözleşmesi imzalayarak sözleşme çerçevesince belli tutarlarda katkı payı ödeyerek bu katkı paylarının fonlarda değerlendirilip sözleşme sonunda toplam getirilerin hepsini aylık ödeme veya toplu olacak şekilde geri alabilme hakkına sahiptir.⁷⁴ Bu sayede bireyler yaşlılık dönemlerinde çalışırken sahip oldukları standartları kaybetmeden yaşamlarını idame ettirmeye devam edebilirler.⁷⁵

Katılımcılar birden fazla emeklilik sözleşmesi yapabilmektedir. Her bir emeklilik sözleşmesi için farklı miktarlarda katkı payı ödemesi veya her sözleşme farklı

⁷²Sermaye Piyasası Kurulu, “Bireysel Emeklilik Sistemini Tanıtıcı Bilgiler”, <https://spk.gov.tr/kurumlar/fonlar/emeklilik-yatirim-fonlari/bireysel-emeklilik-sistemini-tanitici-bilgiler>, (13.11.2024).

⁷³ SPK, **a.g.e.**, s. 1.

⁷⁴ Nagihan OKTAYER ve Asuman OKTAYER, **a.g.m.**, s.63.

⁷⁵ ÖZBOLAT, **a.g.m.**, s. 69.

zamanlarda kurulabilir. Bu sözleşmelerden emekli olmak istedikleri durumda herhangi birinden emekliliğe hak kazanılması tüm emeklilik sözleşmelerinden emekli olabileceği anlamına gelmektedir. Bunun için diğer sözleşmelerine, emeklilik hakkını kullanılmaya ilişkin bir talep oluşturulması gerekmektedir. Bu talep ile beraber diğer sözleşmelerdeki hesapların birleştirilmesi yapılarak emekli olacağı şirkete bildirimi yapılacaktır.⁷⁶

Sistemde biriken birikimlerin ödenmesinin talep edilmesi halinde şirket bunu en geç 10 iş günü içerisinde bireye veya talep edilen şirkete ödemesini yapar. Sözleşme süresinde bireyin vefat etmesi halinde lehdarına, malûliyet durumu olması halinde ise katılımcının kendisine ödeme yapılmaktadır. Bu ödeme bildirimin ulaşmasından itibaren 20 iş günü içerisinde ödenmektedir. Katılımcıların emekliliğe hak kazanmadan sistemden ayrılması durumunda ise devlet katkısı hariç birikimlerin %50'sine kadar kısmen ödeme yapılabilmektedir. Ayrıca devlet katkısı ise %25' i aşmamak koşuluyla kısmen ödeme yapılabilir.⁷⁷

Sisteme katılan katılımcı, sözleşmeyi imzalayıp hesabı açıldıktan sonra şirket giriş aidatı isteyebilir. Giriş aidatı bir kere de alınabilir ya da aylık taksit şeklinde de yıl içerisinde alınabilir. Katkı payı, fon gelirleri veya fon varlıkları üzerinden de fon işletim giderleri veya yönetim giderleri kesintisi yapılabilir. Giriş aidatı, yönetim gider kesintisi, fon işletim giderleri ve bunlara ilişkin esas ve usuller SPK tarafından görüş alınarak her birim kurum kendisi belirlemektedir. Ayrıca bu kesintiler emeklilik sözleşmesinde ve yapılacak ilanlarda da açıkça belirtilmektedir.⁷⁸

Bireysel Emeklilik Sistemine ilişkin esaslar 4632 sayılı kanun ve kanuna bağlı yönetmelikler ile düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler ile katılımcıların ve şirketlerin işleyiş yapısı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bireysel emeklilik aracıları ve katkıların değerlendirileceği emeklilik yatırım fonlarına ilişkin gerekli düzenlemelerde yapılmaktadır.⁷⁹ Sistemin işleyişinde çoklu ilişkiler yer almakta ve birbiriyle doğrudan ve dolaylı yollardan ilişkileri bulunmaktadır.⁸⁰ Sistemin en üstünde Bireysel Emeklilik

⁷⁶ İŞSEVEROĞLU ve HATUNOĞLU, **a.g.m.**, s. 157.

⁷⁷ BETYSK, **a.g.e.**, s. 4.

⁷⁸ BETYSK, **a.g.e.**, s. 5.

⁷⁹ Hüseyin DALĞAR, **Kurumsal Yatırımcılar Olarak Emeklilik Yatırım Fonları ve Performanslarının Değerlendirilmesi**, Türkiye Bankalar Birliği, 2007, s. 49.

⁸⁰ BACAK, **a.g.m.**, s. 165-166.

Danışma Kurulu (BEDK), katılımcı ve emeklilik şirketi arasındaki işlemleri düzenleme ve yürütümünde Hazine Müsteşarlığı, Emeklilik Gözetim Merkezi, Sermaye Piyasası Kurulu ve Takasbank görev almaktadır.⁸¹

1.6.5. Otomatik Katılım Sistemi

Artan yaşam süreleri ve giderek artan bütçe açıklarının büyümesi sonucunda kamu emeklilik sistemlerin sürdürülebilirliğini sağlamak için özel emeklilik sistemleri ile güçlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda bireysel emeklilik sistemi, fon büyüklüğü, kapsama oranı, ülkelerin ekonomik yapısı açısından büyük öneme sahiptir. Ülkeler ise bu emeklilik birikimlerini artırmak amacıyla çeşitli stratejiler uygulamaya koymuştur.⁸²

Zorunlu katılımın olmadığı bireysel emeklilik sistemlerinde, katılımcı sayısı, birikim tutarı ve etkinliği artırmak amacıyla bireylerin sisteme katılımını kolaylaştırmayı hedefleyen otomatik katılım uygulamaları ortaya çıkmıştır.⁸³ Bu uygulama ile sistemin daha geniş kitlelere yayılması hedeflenmiş ve fon büyüklüğünü artması ile emeklilik birikimlerini artırmayı amaçlayan etkili bir uygulama olacağı düşünülmüştür. Otomatik katılım sistemini kullanan ülkelerin temel özellikleri ise Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1: Otomatik Katılım Programlarının Temel Özellikleri

Ülke	Uygulama Yılı	Hedef Nüfus	Ayrılma	Katkı oranı	Finansal teşvikler	Katkı payları
Şili	2012-2015	Belirli bir vergi kategorisindeki serbest meslek çalışanları	Gelir vergisi beyannamesi sürecinin bir parçası olarak 2012’den 2014’e kadar her yıl ayrılmak mümkündür.	Bireysel: Kapsanan kazancın %10’u	Yok	İzin verilmez
İtalya	2007	2007’nin ilk yarısında özel sektörde istihdam eden tüm çalışanlar; daha sonra yeni istihdam edilen işçiler	6 aylık bir süre içinde ayrılmak mümkündür	İşveren katkısı: Brüt maaşın %6,91’inin emeklilik fonlarına ödenmesi	Gönüllü olarak emeklilik programlarına katılanlar ile aynıdır.	İzin verilmez
Yeni Zelanda	2007	Yeni çalışanlar	Kayıttan sonra 2-8 haftalık bir süre içinde	Çalışan katkısı: Min % 3 (%8 artış) İşveren katkısı: Min %3	Hükümet, 521.43 NZD tutarında üye vergi kredisi şeklinde yıllık katkıda bulunur ve	İlk 12 aylık üyelikten sonra, otomatik olarak kaydolun çalışanlar

⁸¹ DALĞAR, a.g.m., s. 52.

⁸² Hasan MERAL ve Erişah ARICAN, “Bireysel Emeklilik Sistemine Otomatik Katılım: Türkiye İçin Bir Uygulama”, **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Cilt 12, Sayı 22, 2020, s. 192.

⁸³ MERAL ve ARICAN, a.g.m., s. 192.

			ayrılmak mümkündür		her bir bireysel hesabı 1.000 NZD ile başlatır.	herhangi bir nedenle en az 3 ay, en fazla 5 yıl boyunca katkıda bulunmayı bırakabilir
İngiltere	2012	Yıllık 10.000 GBP'den fazla kazanan 22 yaş ile Devlet Emeklilik Yaşı arasındaki çalışanlar	Ayrılmak her zaman mümkündür. Çalışanlar her üç yılda bir yeniden kaydedilir.	Asgari katkı oranı 6 yıllık bir süre zarfında artacaktır. 2018'den itibaren asgari katkı oranı, %8 olacaktır.	Vergi indirimi yoluyla devlet katkısı	İnsanların istedikleri zaman vazgeçebilmeleri anlamında izin verilir
ABD	1998	22 yaşından büyük ve bir yılını tamamlamış çalışanlar	90 gün içinde ayrılmak mümkündür. Bu durumda katkı payları (üzerlerindeki kazançlar dahil) çalışanlara iade edilir	Temel ve EACA 401(k) planlarında çalışanlar, yasal sınırlar dahilinde katkı oranını belirler. QACA planında ise asgari oran %3 olup, beşinci yılda %6'ya yükselir. Otomatik katılım planlarında yükseltme özellikleri bulunabilir.	Vergi teşvikleri	İzin verilmez

Kaynak: Nina Paklina, “Role of Pension Supervisory Authorities in Automatic Enrolment”, IOPS Working Papers on Effective Pensions Supervision, Issue.22, 2014, s. 28-29.

Otomatik katılım, çalışanların özel emeklilik programlarına otomatik olarak kaydedilmesi ve sonrasında isterlerse programdan çıkma seçeneğinin sunulduğu bir sistemdir. Bu sistem, özel emeklilik programlarına katılımı artırmanın bir yolu olarak görülmekte ve çalışanların uzun vadeli emeklilik tasarruflarını artırmasına yardımcı olmaktadır.⁸⁴ Aslında otomatik katılım sisteminin temel düşüncesi, sistemde kalmak zorunlu olmasa da sisteme giren bireylerin çoğunluğunun sistemde kalacağı düşüncesidir.⁸⁵

Ülkemizde 2017 yılında yürürlüğe giren otomatik katılım sistemi, TC vatandaşı veya mavi kartlı olup 45 yaşını henüz doldurmamış çalışanların emeklilik sözleşmesi ile emeklilik planına katılması amaçlanmaktadır⁸⁶. Otomatik katılım sistemi ile birlikte her birey işe başladığı andan itibaren işvereni tarafından bireysel emeklilik sistemine

⁸⁴ Nina PAKLINA, “Role of Pension Supervisory Authorities in Automatic Enrolment”, **IOPS Working Papers on Effective Pensions Supervision**, Issue 22, 2014, s. 7.

⁸⁵ Hasan MERAL ve Yiğit ŞENER, “Analysis of the Factors Affecting Opt-Out Preferences of Employees Automatically Enrolled in Private Pension System in Turkey”, **Anadolu University Journal of Faculty of Economics**, Cilt 3, Sayı 1, 2021, s. 84.

⁸⁶ Faruk AKIN, “Otomatik Katılım Sisteminin Bireysel Emeklilik Sektörüne Etkileri”, **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 2016, s. 7.

katılımının sağlandığı bir platform haline gelmiştir. Buna istinaden özel sektörde prime esas kazancın, kamu sektöründe ise emeklilik keseneğine esas aylıkların %3 oranında olmak üzere kesinti yaparak işverenler çalışanları adına sisteme ödeme yapmaktadır.⁸⁷

Otomatik katılım sisteminde çalışanlar istedikleri zaman sistemden ayrılma hakkına sahiptir. Bu sistemde işverenler, çalışanların maaşlarından kesinti yaparak sisteme ödeme yapmaktadır. Yapılan ödemeler sözleşme kapsamında belirlenen fonlarda değerlendirilmektedir. Çalışanlar 10 yıl sistemde kaldıktan ve 56 yaşını doldurduktan sonra sistemden emekli olarak ayrılmak istediklerinde, sistemde biriken tutarı talepleri doğrultusunda toplu veya aylık maaş şeklinde alabilir.⁸⁸

⁸⁷ EGM, **a.g.e.**, s.1.

⁸⁸ Nagihan Özkanca ANDIÇ ve İrem Erasa AKÇA, “Otomatik Katılım Sistemi: Zorunlu Devlet Borçlanması Ekseninde Bir Değerlendirme” **Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, 2019, s.72-73.

2. BÖLÜM

OTOMATİK KATILIM SİSTEMİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Otomatik Katılım Sistemi Tanımı

Dünyanın dört bir yanında bulunan hükümetler, emeklilik tasarruflarını artırmak amacıyla özel emeklilik sistemlerine katılımı sağlamaya yönelik yenilikler yapmaya çalışmaktadır. Kamu emeklilik sistemine destekleyici nitelikte olan özel emeklilik sistemleri, bireylerin emeklilik dönemlerinde daha rahat yaşamalarını sağlamak amacıyla büyük bir önem taşımaktadır. Bu sebeple özel emeklilik sistemlerinin kapsamının artması, özellikle zorunlu katılımın olmadığı ülkelerde ayrıca önemlidir.⁸⁹ Bu doğrultuda bireyleri özel emeklilik sistemine teşvik etmek amacıyla yapılan çalışmalardan biri olan otomatik katılım sistemi, çalışanlara katılma isteği sorulmadan veya çalışanların sisteme katılma talebi bulunmadan işverenler aracılığıyla özel emeklilik sistemine dahil edildiği bir emeklilik modelidir.⁹⁰

Otomatik katılım sistemi, özel emeklilik sistemlerine katılımı artırmak ve bireylerin emeklilik için tasarruf yapmasını kolaylaştırma amacıyla ortaya çıkmıştır. OKS, bireyleri emeklilik planları için pasif kalma eğiliminden kurtararak onları birikim yapma eğilimine yönlendirmeyi hedeflemektedir.⁹¹ Böylece otomatik katılım sistemleri, sosyal güvenlik programlarının yerini almak yerine, bireylerin gelecekteki emeklilik gelirini tamamlamak ve emeklilik sonrası tüketimi düşürmeyi önlemek amacıyla kurulan bir sistem olarak tasarlanmıştır.⁹²

Otomatik katılım sisteminde öncelikle işverenler bir emeklilik şirketi ile emeklilik sözleşmesi yapmaktadır. Kendi bünyesinde çalışanlar adına, anlaştığı bir şirketten sözleşme düzenleyerek çalışanlarını Bireysel Emeklilik Sistemi'ne otomatik olarak eklenmesidir. Otomatik katılım kapsamında, çalışanların sisteme kayıt olduğu

⁸⁹ PAKLINA, a.g.m., s.7.

⁹⁰ Barbara A. BUTRİCA ve Nadia S. KARAMCHEVA, "Automatic Enrollment, Employee Compensation, and Retirement Security" **Center for Retirement Research at Boston College Working Paper**, Volume 2012, Issue 5, 2012, s. 2

⁹¹ PAKLINA, a.g.m., s.6-7.

⁹² Heinz P. RUDOLPH, "Pension Funds with Automatic Enrollment Schemes: Lessons for Emerging Economies", **World Bank Policy Research Working Paper**, Issue 8726, 2019, s.2.

tarihinden itibaren 2 ay içerisinde ayrılma hakları bulunmaktadır. Otomatik katılım sistemi ile bireyler emeklilik planlarına katılmak ve bilgi almak için bir araştırma yapma gereksiniminde bulunmazlar. İşverenler, çalışanları adına otomatik olarak bu sisteme kaydını yaparak bireylere özel bir emeklilik planı açtırırlar.⁹³

Otomatik katılım sistemi, bireylerin çalışma hayatına girdikleri andan itibaren özel bir emeklilik planına otomatik olarak kaydedilmesi ve daha sonrasında kaydoldukları emeklilik planından istedikleri zaman çıkma hakkı verilmesi şeklinde yürütülen bir sistemdir. Sistemde uzun vadede katılımcı sayısının artması beklenmekte ve artan sayı ile birlikte tasarruf miktarının da artması düşünülmektedir. Böylece sistemin ülke ekonomisinin gelişiminde önemli bir misyon üstlendiği söylenebilir. Fakat katılımcı sayısının artması, bireysel emeklilik sisteminin işlevselliği veya etkinliği konusunda doğrudan bir gösterge olarak değerlendirilmemektedir. Sisteme katılan bireylerin, düzenli ve yeterli miktarlarda katkı payı ödemesi⁹⁴ ve ödedikleri katkı payının doğru yatırım araçlarında değerlendirilmesi sağlanmalıdır.⁹⁵

2.2. Türkiye’de Otomatik Katılım Sistemi Uygulaması

Türkiye’de otomatik katılım uygulaması ilk olarak pilot uygulama olacak şeklinde denenmiştir. Kamu kesiminin gündeminde olan ve aynı zamanda emeklilik şirketlerinin isteği doğrultusunda en az 50 çalışana sahip ve aylık asgari 50 TL’lik işveren katkısı yapabilecek işverenler tarafından uygulamaya konmuştur. Otomatik katılım sistemi için yapılan pilot çalışmada, işe yeni başlayacak çalışanlar için bilgilendirici evrakların hazırlanması, işveren katkı seviyesinin kişilerin sistemde kalmaları üzerindeki etkisi, işverenlerin düzenli ödeme yapabilmesi için gerekli altyapının kurulması ve çalışanların sistemde devamlılık oranlarının ölçülmesi parametrelerini tahmin ederek sistemin faydalarını belirlemek amacıyla pilot çalışma uygulanmıştır.⁹⁶

⁹³ Yasin ERYILMAZ, **Otomatik Katılım Sistemi Sonrası Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Performanslarının Ölçümü: Türkiye Örneği**, 1. Baskı, Ankara: İKSAD Publishing House, 2021, s. 54-56.

⁹⁴ PAKLINA, **a.g.m.**, s.7

⁹⁵ MERAL ve ARICAN, **a.g.m.**, s.192.

⁹⁶ İbrahim PEKER, “Türkiyede Bireysel Emeklilik Sistemindeki Maliyetlerin Düşürülmesi ve Otomatik Katılım Sistemi Üzerine Öneriler”, **Akdeniz İİBF Dergisi**, Cilt 16, Sayı 33, 2016, s. 52.

Pilot çalışma sonrasında, 2017 yılında 4632 sayılı kanunda değişiklik yaparak otomatik katılım sistemi yürürlüğe girmiştir. Resmi olarak yürürlüğe alınan madde ile işverenler; Türk vatandaşı veya 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci maddesi kapsamında olup 45 yaşını doldurmuş olan bireyler; 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentlerine göre çalışmaya başlayan kişiler ile 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20’nci maddesi kapsamında kurulmuş olan sandıkların iştirakçisi olarak çalışmaya başlayanlar emeklilik sözleşmesi ile bir emeklilik planına dahil olmak zorundadır.⁹⁷

Aslında sistem özünde, özel emeklilik sistemine katılımı artırmak⁹⁸ ve ekonomiye katkısı bulunan genç ve çalışan nüfusun, sistemde uzun vadeli tasarruf yapmasını sağlamak amacıyla uygulamaya geçmiştir.⁹⁹ Otomatik katılım uygulaması, çalışanların kuruma veya bir işverene bağılı olarak çalışması durumunda bireysel emeklilik sistemine otomatik bir şekilde kaydedilmesidir. Ayrıca katılımcılar sisteme dahil olduktan sonra istedikleri zaman sistemden ayrılma hakkı bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında dünyada bu sistemi uygulayan ülkeler ile benzerlik görülmektedir.¹⁰⁰

⁹⁷ Yeşim CAN ve Uğur EYİDİKER, “Bireysel Emeklilik Sisteminde Otomatik Katılımın Türkiye’de Gelişiminin İzlenmesi”, **Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 4, Sayı 4, 2019, s. 630.

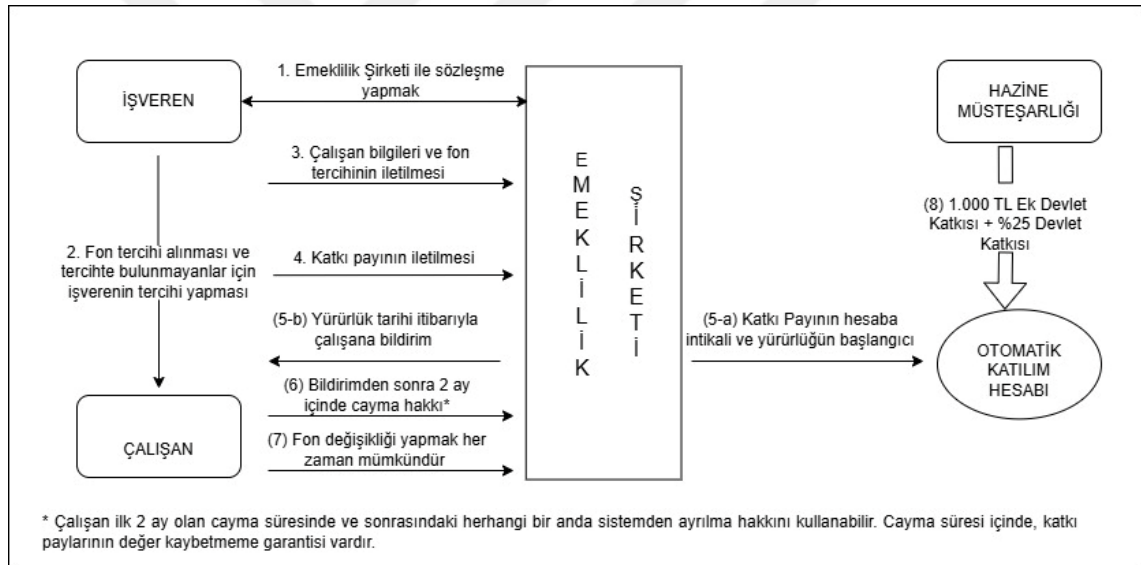
⁹⁸ PEKER, **a.g.m.**, s. 51.

⁹⁹ Vedat AKGIRAY, Seda PEKSEVİM, Emrah ŞENER, “Emeklilik Fonları ve Finansal İstikrar: Şili ve Türkiye Örneklerinden Dersler”, **Journal of Finance & Banking Studies**, Cilt 5, Sayı 2, 2016, s. 15.

¹⁰⁰ MERAL ve ARICAN, **a.g.m.**, s.194.

2.3. Türkiye’de Otomatik Katılım Sisteminin Kapsamı

Otomatik katılım sistemi 6740 sayılı kanunda da belirtildiği üzere 45 yaşının altında olan ve hizmet akdi ile çalıştırılanlar veya kamu idarelerinde çalışan TC vatandaşı bireylerin bireysel emeklilik sistemine otomatik olarak dahil olmasıdır. Ayrıca maddenin devamında da işverenler, kendi bünyesinde çalışan bireyleri otomatik katılım ile anlaştırmış oldukları emeklilik şirketinin emeklilik planına dahil edecektir.¹⁰¹ İşverenler anlaştırmış oldukları emeklilik şirketini seçerken çalışanların taleplerini, hizmet kalitesini, çalışana sağlanan faydaları, fon işletim gideri kesintisi oranı ile emeklilik şirketinin ve ilgili fonların performansını dikkate almaktadır.¹⁰² Çalışanların sisteme girişi ve bu sürecin nasıl işlediğini Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan kılavuzdan yararlanarak şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1: Çalışanın Sisteme Girişi ve Genel İş Akışı

Kaynak: Yusuf Can Çalışır ve Cihan Serhat Kart, “Bireysel Emeklilik Sistemine Otomatik Katılım: Türkiye İçin Bir Değerlendirme”, Yönetim ve Çalışma Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, 2019, s.113.

2017 yılında yürürlüğe giren sistem ile birlikte şartları sağlayan tüm kişiler otomatik olarak bireysel emeklilik sistemi kapsamına alınacaktır. Ancak yapılan düzenlemeler ile birlikte otomatik katılım uygulaması, kademeli olarak bir yol izleyecek ve buna göre bireysel emeklilik planına dahil edilecektir.¹⁰³ Aşağıdaki Tablo 2’de

¹⁰¹ Yusuf Can ÇALIŞIR ve Cihan Serhat KART, “Bireysel Emeklilik Sistemine Otomatik Katılım: Türkiye İçin Bir Değerlendirme”, *Yönetim ve Çalışma Dergisi / Journal of Management and Labour*, Cilt 3, Sayı 1, 2019, s.112.

¹⁰² EGM, a.g.e. s.1.

¹⁰³ ÇALIŞIR ve KART, a.g.m., s. 112.

belirtilen takvime göre özel sektörde çalışanlar otomatik katılım sistemi ile bireysel emeklilik kapsamına alınmıştır.

Tablo 2: Özel Sektörde Çalışanların Otomatik Sisteme Geçişi

Şirketlere Göre Çalışan Sayısı	Uygulama Tarihi
En az 1000 Kişi	Ocak-2017
250-999 Kişi	Nisan-2017
100-249	Temmuz-2017
50-99	Ocak-2018
10-49	Temmuz- 2018
5-9	Ocak-2019

Kaynak: Yasin ERYILMAZ, Otomatik Katılım Sistemi Sonrası Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Performanslarının Ölçümü: Türkiye Örneği, Ankara: İKSAD Publishing House, 2021, s. 55.

Kamu sektöründe çalışanlar ise Tablo 3’de belirtilen takvime göre otomatik katılım sistemi ile bireysel emeklilik kapsamına alınmıştır.

Tablo 3: Kamu Sektöründe Çalışanların Otomatik Sisteme Geçişi

Şirket Türü	Uygulama Tarihi
5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun eki (I), (II), (III) ve (IV) sayılı cetvellerde yer alan kamu idareleri	Nisan-2017
Yerel Yönetimler, KİT’ler, BİT’ler ve Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşları	Ocak-2018

Kaynak: Yasin ERYILMAZ, Otomatik Katılım Sistemi Sonrası Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Performanslarının Ölçümü: Türkiye Örneği, Ankara: İKSAD Publishing House, 2021, s. 55.

İşverenler çalışanlarını sisteme dahil ettikten sonra, çalışanlar bireysel emeklilik planına katıldığını öğrendiği tarihten itibaren iki ay içinde sözleşmeden cayma hakkı bulunmaktadır. Sistem çalışanların ve devletin vermiş olduğu katkı ile tasarlanmış olup çalışanların yüzde 3’lük katkı oranı ve çalışanın katkısının yüzde %30’u devlet tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca hükümet bireysel emeklilik sisteminde kalmaya karar veren çalışanlar içinde bir kereye mahsus olmak üzere 1000 TL ikramiye vermektedir.¹⁰⁴

¹⁰⁴ RUDOLPH, a.g.m., s. 6.

2.4. Otomatik Katılım Sisteminde Katkı Payı Oranları ve Sağlanan Teşvikler

İşveren, çalışanlarını otomatik katılım uygulaması ile bireysel emeklilik sistemine dahil etmektedir. Bu uygulama ile işveren tüm bilgileri eksiksiz bir şekilde ileterek çalışanlarına bireysel emeklilik hesabı açtırmaktadır. Çalışanların ücretinden kesilerek yatan katkı payları, gruba bağlı bireysel emeklilik sözleşmesi kapsamında çalışan adına açılan bireysel emeklilik hesabına aktarılır. Çalışanın maaşından kesilen katkı payları, özel sektör için prime esas kazançlarının, kamu sektörü için ise emeklilik keseneğine esas aylıkların %3'üne karşılık gelen miktar kesilerek sisteme aktarılmaktadır.¹⁰⁵ Daha anlaşılır bir ifade ile ödenecek katkı payı, kanun ile belirlenen oran esas alınarak, çalışanların aylıkları üzerinden hesaplanmaktadır. Bu oranı 2 katına kadar artırmak veya yüzde bire kadar azaltmak veya katkı payına maktu limit getirmek Cumhurbaşkanı tarafından yapılmaktadır. Bu tutar, işveren tarafından en geç çalışanın ücretinin ödeme gününü takip eden iş günü anlaşmalı olduğu emeklilik şirketine aktarmaktadır. İşveren katkı payını zamanında yatırmazsa veya geç yatırırsa çalışanın 5'inci maddedeki hesaplama yöntemine göre birikimde oluşan parasal kaybindan sorumlu olmaktadır. Yatırılan katkı payları, şirket hesaplarına nakden aktarılmasını takiben en geç 2 iş günü¹⁰⁶ içerisinde sözleşme kapsamında belirlenen fonlara yatırılmak amacıyla yönlendirilmektedir. Ayrıca çalışanlar, otomatik katılıma ilişkin bireysel hesaplarına belirlenen tutardan daha fazla miktarda ödeme yapmak istedikleri koşulda bunu işverene bildirip katkı payını belirlenen tutardan daha yüksek bir miktarda ödeme yapabilir.¹⁰⁷

Çalışanlar adına oluşturulan bireysel emeklilik hesaplarına ödenen katkı payları üzerinde devlet katkısı sağlanmaktadır. Devlet katkısı oranı ödenen katkı payının %30'una karşılık gelen miktardır. Katılımcılar, takvim yılı içerisinde alabileceği devlet katkısı tutarı, o yılın belirlenen yıllık toplam brüt asgari tutarın %30'unu geçemez. Bu sınırı geçen tutarlar ise her yılın ilk günü devreden katkı payı olarak şirket hesaplarına aktarılmaktadır. Daha sonrasında devredilen devlet katkısı bir sonraki yıl içinde olan

¹⁰⁵ EGM, a.g.e. s.1.

¹⁰⁶ Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik, 09 Kasım 2012, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=16748&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, (03.01.2025).

¹⁰⁷ BETYSK, a.g.e., s.20.

devlet katkısı hesaplamalarına dahil edilmektedir Ayrıca çalışanlar otomatik katılım sistemi ile sisteme girip cayma haklarını kullanmazlarsa ilk girişlerinde başlangıç döneminden sonraki ilk hesap döneminde bir kereye özel 1.000 TL ilave devlet katkısı almaktadır.¹⁰⁸ Bu tutarı yarısına kadar artırmak veya yarısına kadar azaltmak Cumhurbaşkanı tarafından gerçekleştirilmektedir.¹⁰⁹

2.5. Otomatik Katılım Sisteminde Fon Yönetimi

Otomatik katılım sisteminde fon dağılımı işverenin veya çalışanların tercihinine göre belirlenmektedir. İşveren veya çalışanlar sözleşme kapsamında herhangi bir fon seçimi yapmazsa ödenen katkı payları başlangıç fonunda değerlendirilmektedir. Emeklilik şirketleri bu süreçte ödenen katkı tutarlarını değer kaybı yaşamayacak şekilde fonları yöneterek değerlendirmektedir. Çalışanlar istediği takdirde başlangıç fonlarından ayrılabilir ve istediği fon tercihinin yapabilmektedir. Başlangıç fonundan ayrılmak istediği durumda risk profili anketi yapılarak birikimi ve katkı payı tercih ettiği yatırım fonuna yönlendirilmektedir. Çalışanlar bir yıl boyunca başlangıç fonundan ayrılmazsa, yılın sonunda sertifikadaki birikimler, sisteme girilmeden önce belirtilen standart fona yönlendirilmektedir. Sistemdeki fon dağılımı ise çalışanların kendisine ait olmakla birlikte isterlerse bu hakkı portföy yönetim şirketlerine devredilebilir.¹¹⁰

Çalışanlar, hesabında bulunan birikimlerini ve yatırılan katkı paylarını, fonlar arasındaki dağılım oran veya tutarlarını istedikleri zaman değiştirebilmektedir. Bu değişim 1 yıl içerisinde toplamda en fazla 12 kez olmaktadır. Katılımcı her fon dağılımı değişikliğinde, BEFAS üzerinden sunulan fonlar dahil olmak üzere en fazla 20 fon tercihi yapabilmektedir. Fon dağılımı değişikliği talebi oluşturulduktan sonra talebin şirkete ulaşmasından sonraki 2 iş günü içerisinde değişiklik gerçekleşecektir.¹¹¹ Ayrıca çalışanlara sunulan tüm fonlar için yıllık fon toplam gider kesintisi oranı en fazla %0,85 şeklinde uygulanmakta ve fon toplam gider kesintisi haricinde bir başka kesinti uygulanmamaktadır.¹¹²

¹⁰⁸ EGM, a.g.e., s.1.

¹⁰⁹ BETYSK, a.g.e., s.21.

¹¹⁰ BESHY, a.g.e., s. 14-15.

¹¹¹ BESHY, a.g.e., s. 5.

¹¹² EGM, a.g.e., s.1.

2.6. Otomatik Katılım Sisteminde Cayma Hakkı

Otomatik katılım sistemi ile bireysel emeklilik sistemine katılan çalışanlar, başlangıç dönemlerinde cayma hakkını kullanabilir. Başlangıç döneminde sistemde kalmaya devam eden ve standart fona geçen çalışanlar ise istedikleri zaman sistemden ayrılabilir. Sistemden ayrılmayı düşünen çalışanlar, sözleşme kapsamında yer alan hükümlere göre, posta yolu veya güvenli elektronik iletişim araçları ile işverene veya şirkete ayrılma talebini bildirmektedir. Oluşturulan talebin şirkete ulaşması ile birlikte 10 iş günü içerisinde gerekli ödemeler çalışana iade edilmektedir. Bu ödemeler çalışanın sisteme ödemiş olduğu katkı payı ve varsa yatırım gelirlerinden oluşmaktadır. Çalışanlar kurumca belirlenen usul ve esaslara göre cayma hakkını kullandıktan sonra isterlerse sisteme tekrar dönebilmektedir.¹¹³ Cayma hakkını kullanmayan çalışanlar ise kurumca belirlenen usul ve esaslara göre katkı payı ödemesine ara verebilmektedir.¹¹⁴

Bireyler çalıştıkları kurumu değiştirmesi halinde, eğer yeni kurumda bir emeklilik planı bulunuyorsa, çalışanın önceki emeklilik sözleşmesinden kaynaklanan birikimleri ile kazandığı emekliliğe esas süresi yeni kurumun emeklilik planına aktarılmaktadır. Fakat yeni kurumunda emeklilik planının olmaması durumunda istediği takdirde eski kurumunda düzenlenmiş olan sözleşme kapsamındaki katkı payını ödemeye devam edebilir veya sözleşmeyi sonlandırabilir. Çalışanlar yapmak istediği talebi, işyeri değişikliğini izleyen ayın sonuna kadar şirkete bildirmekle yükümlüdür.¹¹⁵

Çalışanların istedikleri zaman sistemden ayrılma durumunda getiriler üzerinde kesintiler uygulanmaktadır. Bu kesintiler Tablo 4’de gösterilmektedir.

Tablo 4: Getiriler Üzerinden Uygulanacak Gelir Vergisi (Stopaj) Oranı %

Süre	Kesinti Oranı
Sistemde 10 yıldan az süreyle çıkma durumunda	15%
Sistemde 10 yıl süre kalmakla birlikte emeklilik hakkı kazanmadan çıkma durumunda	10%
Emeklilik, vefat, maluliyet nedeniyle çıkma durumunda	5%

¹¹³ BESHY, a.g.e., s. 5.

¹¹⁴ BETYSK, a.g.e., s.21.

¹¹⁵ Ayşe ERSOY YILDIRIM, “Otomatik Katılım Sonrası Bireysel Emeklilik Sistemine İlişkin Tutumlar”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 5, Sayı 57, 2017, s. 549.

Kaynak: Yasin ERYILMAZ, Otomatik Katılım Sistemi Sonrası Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Performanslarının Ölçümü: Türkiye Örneği, Ankara: İKSAD Publishing House, 2021, s. 49.

Çalışanların sistemde bulundukları süre boyunca ödedikleri katkı payı oranına göre hesaplarına devlet katkısı yatmaktadır. Yatırılan bu devlet katkısını sistemden ayrılmadan önce kazanmak için belirli bir süre çalışanların sistemde kalması gerekmektedir. Yatırılan devlet katkısını hak kazanmak için sistemde kalınması gereken süreler Tablo 5’de verilmektedir.

Tablo 5: Devlet Katkısına Hak Kazanma Şartları

Sistemde Kalma Süresi	Kazanılan Oran
En az 3 yıl kalma	15%
En az 6 yıl kalma	35%
En az 10 yıl kalma	60%
Emekli olma, vefat etme veya maluliyet halinde	100%

Kaynak: Yasin ERYILMAZ, Otomatik Katılım Sistemi Sonrası Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Performanslarının Ölçümü: Türkiye Örneği, Ankara: İKSAD Publishing House, 2021, s. 49.

Türkiye’de cayma oranlarının yüksek olmasının temel nedenlerinden en önemlisi bireylerin sistemle ilgili eksik veya hiçbir bilgisinin olmamasından kaynaklıdır. Çalışanlar sisteme otomatik olarak katılmakta fakat bu sistem hakkında hiçbir şey bilmemekte ve sisteme güvenmemektedir. Bu da sisteme girdikleri gibi sistemden çıktıkları ve sistemin uzun vadede sürdürülebilirliğinin kısa olduğu anlaşılmaktadır. TSB tarafından 2017 yılında otomatik katılım uygulamasıyla ilgili yapılan bir araştırmada, sisteme dahil edilecek olan kişilerin %48’i sistemle ilgili yeterli düzeyde bilgisinin olmadığı, sisteme güvendiğini söyleyenlerin oranının %58 olduğu ve katılımcıların %60’ı ise ilk 2 aydan sonra sistemden ayrılma haklarının olmadığını belirtmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda katılımcıların sistemden ayrılma yönünde karar alamaya eğilimli olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca Türkiye’deki cayma oranlarının yükselmesinde etkili olan bir diğer unsur da otomatik katılım sisteminin bireysel emeklilik sistemi ile entegre edilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır.¹¹⁶

¹¹⁶ MERAL VE ŞENER, a.g.m., s. 86-87.

2.7. Otomatik Katılım Sisteminin Amacı ve Özellikleri

Türkiye’de bireysel emeklilik sisteminin büyümesi amacıyla işverenler aracılığıyla yapılan kurumsal katılımın artmasını sağlamak için otomatik katılım sistemi önerilmiştir. Bu sistem ile birlikte yurtiçi tasarruf oranının artması ve bireylerin emeklilik döneminde refah düzeyinin sürdürülebilirliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca sistem sayesinde, fon büyüklüğünde artış ve sermaye piyasalarının gelişmesine olanak sağlanmaktadır.¹¹⁷ Aslında otomatik katılım sisteminin temel amaçları; çalışanların emeklilik birikimlerini yatırıma yönlendirerek emeklilik dönemlerinde ek gelir elde etmelerini sağlamak, böylece refah düzeylerini yükseltmek, ekonomiye uzun vadeli kaynak kazandırmak, istihdamı desteklemek ve ekonomik kalkınmaya katkı sunmak şeklinde özetlenebilir.¹¹⁸

Otomatik katılım sisteminin temel özellikleri tablo 6’da detaylı ve ayrıntılı bir şekilde sunulmaktadır.

Tablo 6: Otomatik Katılım Sisteminin Temel Özellikleri

Numara	Otomatik Katılım Sisteminin Özellikleri
1	Otomatik katılım sistemine katılım zorunludur.
2	Prime esas kazancın en az %3’ü katkı payı olarak sisteme aktarılmaktadır
3	İşveren, emeklilik şirketini kendisi seçmektedir.
4	Sisteme kamu veya özel sektörde çalışan, TC vatandaşı veya mavi kart sahibi 45 yaşını doldurmamış bireyler katılmaktadır.
5	Sistemde bulunan çalışanlar en az 10 yıl kalma ve 56 yaşını doldurduktan sonra emekliliğe hak kazanmaktadır.
6	Çalışanın hesabına yatan her katkı payının %30’u devlet katkısı olarak çalışanın bireysel hesabına aktarılmaktadır.
7	Sisteme katılan çalışan 2 ay içerisinde isterse sistemden çıkma hakkına sahiptir.
8	Sistemdeki birikimler SPK tarafından denetlenen portföy yönetim şirketleri tarafından yönetilmektedir.
9	Çalışanlar isterlerse katkı payı ödemeye ara verebilirler; fakat 3 ayın sonunda tekrar katkı payı ödemesi başlanmaktadır.
10	İşverenler, çalışanların birikimlerini başka bir emeklilik şirketine aktarabilmektedir.
11	Çalışanlar, birikimlerini hangi fonda değerlendireceğine kendi karar verebilmektedir. Sisteme girerken katılımcıya hangi fonu tercih edeceği sorulmakta ve faizli veya faizsiz fon tercihi yapabilmektedir. Ayrıca çalışanlar, başlangıç döneminde yılda en fazla 6 kez fon değişikliği yapabilmektedir.
12	Sisteme girişte, yönetim gider kesintisi ve giriş aidatı alınmamaktadır.
13	Sistemde fon işletim gider kesintisi uygulanmaktadır.
14	Sisteme girişlerde başlangıç fonu veya ek katkı payı yatırılmamaktadır.
15	10 yıldan kısa sürede sistemden çıkanlar için %15, 10 yıl süreyle sistemde kalmakla birlikte emeklilik hakkı kazanmadan sistemden çıkanlar için %10, emeklilik, vefat, maluliyet nedeniyle sistemden çıkanlar için %5 getiri üzerinden stopaj ödenmektedir.
16	Çalışanlar sistemden ayrıldıktan sonra tekrardan sisteme girmeyi talep ederlerse yeniden sisteme dahil olabilmektedir.

¹¹⁷ ÇALIŞIR ve KART, a.g.m., s. 111.

¹¹⁸ EGM, a.g.m., s.1.

Kaynak: Yeşim Can ve Uğur Eyidiker, “Bireysel Emeklilik Sisteminde Otomatik Katılımın Türkiye’de Gelişiminin İzlenmesi”, Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 4, Sayı 4, 2019, s. 630

2.8. Otomatik Katılım Sistemi ve Bireysel Emeklilik Sisteminin Farkları

Türkiye’de bireylerin emekli olduktan sonraki dönemlerinde refah seviyesini yükseltmek ve ek gelir elde etmelerini olanak tanımak amacıyla uygulanan 2 sistemden biri otomatik katılım sistemi diğeri ise bireysel emeklilik sistemidir. Bu sistemlerin amaçları aynı olsa da birtakım farklılıkları bulunmaktadır. Bu farklılıklar genel olarak sisteme katılım şekli, sisteme giriş yaşı, devlet katkısı, kesintiler ve katkı payı ödeme şekillerinden oluşmaktadır. BES gönüllü bir sistem olup katılımcılar isterlerse sisteme katılabilirler; OKS ise zorunlu bir sistem olup işe giren herkesin katılması gerekmektedir.¹¹⁹ Ayrıca bireyler, BES hesabı açmak isterlerse bireyler bir sigorta şirketi ile görüşme yaparak bireysel hesaplarını oluşturabilirken, OKS’ de bireyler kendileri bir işlem yapmasına gerek kalmadan giriş yaptığı kurum onun adına hesap ve işlemlerini yapmaktadır. Böylece sisteme girişler OKS ile daha rahat ve kolay olmaktadır.¹²⁰

Sisteme giriş yaşları BES’te 18 yaşını doldurmuş herkesin sisteme katılma hakkı bulunurken, OKS’de ise 45 yaşını doldurmamış çalışanlar zorunlu olarak sisteme katılmaktadır. 45 yaşını geçmiş çalışanlar eğer isterlerse işverenlerine talep oluşturup otomatik katılım sistemine katılabilmektedir. Bireysel emeklilik sistemine katılan katılımcılar istedikleri emeklilik şirketini seçme ve fon tercihinin yapabilmekteyken; otomatik katılım sisteminde ise emeklilik şirketini işverenler seçmekte ve fon yönetimi ise ilk olarak başlangıç fonunda yürütülen fonlar daha sonrasında çalışanların seçeceği veya seçmemeleri halinde işverenlerin belirlediği standart fonlarda işlemleri yürütülmektedir.¹²¹ Bireysel emeklilik hesabı açtıracak bireyler gönüllü olarak başvurdukları zaman piyasada bulunan çok sayıda sigorta şirketinden birini tercih edebilmektedir. Fakat otomatik katılım sisteminde emeklilik şirketleri kamuya ait olan şirketler tarafından yönetilmektedir. Bu sebeple BES katılımcıları çok daha geniş fırsatlar

¹¹⁹ Emeklilik Gözetim Merkezi, “OKS ve BES Karşılaştırması”, <https://www.egm.org.tr/otomatik-katilim/oks--bes-karsilastirmasi/>, (12.01.2025).

¹²⁰ Ercan ÖZEN, “Otomatik Katılım Algısı, Finansal Bilgi ve Finansal Davranışın Bireysel Emeklilik Sistemi Talebine Etkisi”, *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3, 2021, s. 913.

¹²¹ EGM, a.g.m., s.1.

yakalamakta ve fazla yatırım seçenekleri bulunduğu için otomatik katılım sistemine göre katılımcılara önemli avantajlar sağlamaktadır.¹²²

Sisteme yatırılan katkı payları, bireysel emeklilik sisteminde bireyler ödeme miktarı ve sıklığını kendileri belirler, istedikleri zaman düşürüp yükseltme ve ara verme hakkına sahiptir. Otomatik katılım sisteminde ise çalışanların prime esas kazancının %3'ü olarak belirlenmekte ve bu oran çalışanların maaşlarından kesilmektedir. Ayrıca çalışanlar başlangıç dönemi boyunca katkı payı ödemelerine ara vermemekle beraber başlangıç döneminden sonra isterlerse ödemelerine ara verme hakkına sahip olmaktadır. Bireysel emeklilik sistemi ve otomatik katılım sisteminde bireylerin ödeyeceği her katkı payına %30 oranında devlet katkısı sağlanmaktadır. Fakat OKS' de verilen %30 devlet katkısına yanı sıra başlangıç döneminin bitiminde bireylerin sistemde kalması halinde bir defaya özel olarak 1000 TL başlangıç devlet katkısı verilmektedir. Ayrıca bu sistemde emeklilik hakkını en az 10 yıllık gelir sigortası olarak kullanmayı tercih eden bireylere, birikimlerinin %5'i oranında ek devlet katkısı sağlanmaktadır. Bu sistemlere girerken veya çıkarken belli başlı kesintiler olmaktadır. Bireysel emeklilik sisteminde yönetim gider kesintisi, fon toplam gider kesintisi ve giriş aidatı uygulanabilirken; otomatik katılım sisteminde sadece fon toplam gider kesintisi uygulanmaktadır.¹²³

2.9. Otomatik Katılım Sisteminin Bireysel Emeklilik Sistemine Etkisi

Bireysel emeklilik sistemi ve sistemde biriken fonlar, ülkelerin ekonomik büyümesine katkıda bulunan iki önemli faktörden dolayı büyük önem taşımaktadır. Bunlardan ilki, bireyleri tasarruf yapmaya yönlendirerek ilerleyen yaşlarında refah düzeylerini korumalarını sağlamaktır. İkincisi ise, sistemde biriken fonların ülkenin finansal sistemine dahil edilmesiyle gayri safi yurt içi hasılanın ve sosyal refahın artışına olan katkısından kaynaklanmaktadır. Bu amaçları gerçekleştirmek için bireylerin BES uygulamasına katılmaları ve süreklilik sağlamaları gerekmektedir. Fakat bireysel emeklilik sistemine katılım gönüllü olduğundan kaynaklı olarak bireyler sisteme girmekte gönülsüz veya isteksiz olabilmektedir. Bu sebeple pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de sisteme katılımı zorunlu hale getiren ve işverenler tarafından uygulanan

¹²² ÖZEN, a.g.m., s. 913-914.

¹²³ EGM, a.g.m., s.1.

otomatik katılım uygulaması faaliyete geçmiştir.¹²⁴ Böylece otomatik katılım uygulaması ile beraber bireysel emeklilik sisteminin katılım oranları, tasarruf oranları ve sistemin tanınırlığının artması beklenmektedir.

Bireysel emeklilik sistemini veya yatırım seçeneklerini karmaşık bulan kişiler sisteme katılım konusunda kararsız veya isteksiz olmaktadır.¹²⁵ Bu kişileri sisteme kazandırmak ve bu karmaşayı önlemek amacıyla otomatik katılım uygulaması faaliyet göstermektedir. Genel çerçevede değerlendirildiğinde otomatik katılım uygulamasının, bireysel emeklilik sistemine etkisi, OKS' nin başlaması ile sisteme katılımın artacağı ve bu sayede toplanan fon miktarının hızla yükseleceği, ülkemiz ve bireyler için önemli olan tasarruf açığı probleminin artmasını engelleyeceği ve bireylerin tasarruf alışkanlığı kazandırmada önemli bir motivasyon kaynağı olacağı şeklinde açıklanmaktadır.¹²⁶

Otomatik katılım sistemini uygulayan ülkelerdeki sonuçlar incelendiğinde genellikle sonuçların farklılık gösterdiği görülmektedir. Bunun en temel sebepleri uygulanan ülkedeki sosya-kültürel yapı, bireylerin finansal okuryazarlık dereceleri ve tasarruf alışkanlıkları gibi birçok etmenden kaynaklanmaktadır. Türkiye'de otomatik katılım uygulaması uygulanmadan önce sistemde yaklaşık 6,9 milyon kişi bulunmaktaydı, otomatik katılım uygulaması ile birlikte 2 yılda yaklaşık 4,8 milyon katılımcı sisteme giriş yapmıştır. Bu rakamlara bakıldığında otomatik katılım uygulamasının bireysel emeklilik kapsama oranına etkisi oldukça önemli olduğu görülmektedir.¹²⁷

Otomatik katılım sisteminin yürürlüğe girmesi, bireysel emeklilik sistemine önemli faydaları sağlamıştır. Ancak bu sonuçların devamlılığının sağlanması gerekmektedir. Özellikle sistemin güvenilirliğinin artması ve katılımcı sayısı ile yatırım tutarlarının yükselmesi için daha etkileyici çözüm önerileri bulunması gerekmektedir. Örneğin, katılımcıların sistemde kalma sürelerinin uzaması, sistemden çıkışın engellenmesi ve sisteme girişin kolaylaştırılması, fon birikim tutarının artmasına yönelik

¹²⁴ ÖZEN, a.g.m., s. 913.

¹²⁵ MERAL ve ARICAN, a.g.m., s. 193.

¹²⁶ AKIN, a.g.m., s. 11.

¹²⁷ MERAL ve ARICAN, a.g.m., s. 193-195.

çalışmalar araştırılıp, elde edilen bulgular doğrultusunda uygun uygulamalar ve politikalar uygulamaya geçirilebilir.¹²⁸

2.10. Otomatik Katılım Sistemi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

Ekonomik büyüme, bir ekonominin hizmet ve mal üretim kapasitesinde, dönemler arası meydana gelen artışı ifade etmektedir. Ülkelerin ekonomik büyüme oranları farklılık göstermekte olup bu oranları karşılaştırmak istediğimizde GSYİH veya kişi başına düşen GSYİH oranına bakılmalıdır. Ekonomik büyüme sadece ülkelerin üretim kapasitesindeki artış ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda ülkede yaşayan bireylerin yaşam standartlarının yükselmesi olarak da betimlenebilir.¹²⁹ Ülkelerin sürdürülebilir bir büyüme sağlaması için yurtiçi yatırımların rolü büyük önem taşımaktadır. Sürdürülebilir bir yatırımın temeli de yurtiçi tasarruflarından oluşmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere tasarruf oranında meydana gelen artış veya azalışlar gelişmiş ülkelere oranda daha önemlidir. Bunun sebebi ülkelerin yeterli düzeyde tasarruf birikiminin sağlanmamasından dolayı ülkenin ekonomik büyümesi çok yüksek oranda görülmemektedir.¹³⁰

Ülkelerde sermaye birikimine kaynak sağlayan düzenli ve uzun vadeli tasarruflar artış gösterdikçe ekonomik büyümede zamanla artacaktır. Tasarruf düzeyinin yükselmesi ile birlikte meydana gelen fonların her biri katılımcının isteği doğrultusunda yatırım araçlarına aktarılmaktadır. Bu sayede yatırımlar ülkenin ekonomik büyümesini de beraberinde getirmektedir. Artan yatırımlar ile birlikte ekonomide gerçekleşen büyüme, bireylerin gelirlerinde artış yaşanmasına olanak tanımaktadır. Bireylerin fon biriktirmesiyle emeklilik dönemlerinde daha rahat bir yaşam sürmelerini sağlayacak ikinci bir gelir elde edilecektir. Bununla birlikte biriken fonlar sayesinde hem makro

¹²⁸ CAN ve EYİDİKER, a.g.m., s. 641.

¹²⁹ Ben KAJWANG, “Role of pension management on economic growth: A review of Literature”, **International Journal of Research in Business & Social Science**, Volume 11, Issue 6, 2022, s. 636.

¹³⁰ Erdoğan TEYYARE ve Kübra SAYANER, “The Effect Of Private Pension System (Pps) On The Saving-Investment Level And The Economy In Turkey”, Murat Aydın, Nihal Şirin Pınarcıoğlu, Örgen Uğurlu (Ed.), **Current Debates in Public Finance Public Administration & Environmental Studies: Volume 13** içinde (72-94), İstanbul: IJOPEC Publication, 2018, s. 77.

ekonomik koşullara hem de sermaye ve para piyasalarının gelişimine kayda değeri katkıları sağlamaktadır.¹³¹

Bireysel emeklilik sistemi fon sağlama konusunda tasarlanan bir tasarruf sistemidir. Böylece sistemde toplanan fonlar, sermaye piyasalarına derinlik kazandırma ve ilave fon kaynağı yaratmaktadır. Bununla birlikte, sistem ulusal tasarruf düzeyi, istihdam, sermaye verimliliğı ve ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Sisteme katılan katılımcılar, aktif dönemlerinde yaptıkları tasarruflarla kişisel ekonomik geleceklerini güvence altına alırken, aynı zamanda ulusal düzeyde tasarruf oranlarının yükselmesine destek olmaktadır.¹³² Artan emeklilik tasarrufları sayesinde sermaye piyasaları daha da derinleşir ve bu doğrultuda ülkenin ekonomik büyümesi üzerinde de olumlu bir sonuca sebep olacağı düşünülmektedir.¹³³

Bireysel emeklilik sisteminde tasarrufları artırmayı ve bu tasarrufları daha verimli ve organize bir şekilde değerlendirmek amacıyla otomatik katılım sistemi uygulamaya konulmuştur. Bu sayede bireyler kolay bir şekilde tasarruf yapma imkanı bulabilecek ve yapmış oldukları tasarruflar sayesinde daha yüksek finansal gelir elde edeceklerdir. Türkiye açısından bakıldığında ülkemizde ekonomik büyüme dış finansmana bağımlı bir haldedir. Bu durumun başlıca sebebi uzun süredir tasarruf açığı vermemizden kaynaklanmaktadır. Emeklilik birikimleri ile hem kamu hem özel sektör, ülke finansmanına büyük katkı sağlamaktadır. Bireylerin küçük miktarlarda yapmış oldukları tasarruflar sayesinde biriken büyük fonlar yatırım araçlarına yönlendirilmekte, böylece ülkenin dış finansmana bağımlılığı da belirli düzeyde azalmaktadır.¹³⁴

¹³¹ Ferid ÖNDER ve Tahsin KARABULUT, “Bireysel Emeklilik Sisteminin Finansal Derinleşmeye Etkisinin Ekonometrik Analizi”. **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 7, Sayı 2, 2017, s. 239-240.

¹³² ÖNDER ve KARABULUT, **a.g.m.**, s.239-240.

¹³³ Michiel BIJLSMA, Casper Van EWĪJK and Ferry HAAĪJEN, “Economic Growth and Funded Pension Systems” **Netspar Discussion Paper**, Issue 07, 2014, s. 2

¹³⁴ Hasan MERAL, **Bireysel Emeklilik Otomatik Katılım Sistemi: Dünya ve Türkiye Uygulaması**, 2. Basım, Ankara: Nobel Bilimsel Eserler, 2021, s. 122.

2.11. 2009-2024 Yılları Arasında Bireysel Emeklilik Sistemine Ait Veriler

Türkiye’de faaliyet gösteren BES’ne ilişkin katılımcı sayısı, katkı payı tutarı, fon büyüklüğü, yürürlükteki sözleşme sayısı, sona eren sözleşme sayısına ait istatistik veriler aşağıda tablolar halinde verilmektedir.

Tablo 7: Bireysel Emeklilik Sisteminde Bulunan Katılımcı Sayısı

KATILIMCI SAYISI			
2009	1.987.940	2017	6.924.945
2010	2.281.478	2018	6.878.224
2011	2.641.843	2019	6.871.132
2012	3.128.130	2020	6.900.565
2013	4.153.055	2021	7.092.020
2014	5.092.871	2022	7.799.600
2015	6.038.432	2023	8.676.045
2016	6.627.025	2024 (Eylül)	9.330.395

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, İstatistikler, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/>, (17.06.2025).

2009-2024 yılları arasında BES’ne katılan katılımcı sayısı her geçen yıl istikrarlı bir biçimde artış göstermiştir. Tabloyu incelediğimizde 2009 yılında yaklaşık olarak 1.98 milyon kişi BES’ne katılmıştır. Bu sayı 2024 yılının 3. çeyreğinde yaklaşık 9 milyon insana ulaşmıştır. 2013 yılında devlet katkısının yürürlüğe girmesiyle birlikte sisteme katılım hızlı bir şekilde artmıştır. Özellikle 2022 yılından sonra belirgin bir şekilde artış gösteren katılımcı sayısı, o dönem %25 olan devlet katkısının %30’ a çıkmasının bireyleri BES hesabı açmaya teşvik etmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 8: Bireysel Emeklilik Sisteminde Fon Büyüklüğü

FON BÜYÜKLÜĞÜ			
2009	9.097.436.467	2017	67.677.308.661
2010	12.011.986.651	2018	76.962.144.906
2011	14.329.771.986	2019	101.883.905.352
2012	20.346.290.278	2020	137.093.904.362
2013	25.145.718.418	2021	205.573.469.727
2014	34.793.077.808	2022	351.406.489.608
2015	42.979.056.589	2023	625.517.803.736
2016	53.409.391.715	2024(Eylül)	933.893.865.071

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, İstatistikler, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/>, (17.06.2025).

2009-2024 yılları arasında BES içerisinde bulunan fon büyüklüğü her yıl istikrarlı bir biçimde artış göstermiştir. 2009-2013 yılları arasında fonlar sınırlı bir şekilde artış gösterirken 2013 yılından sonra ise bu artış daha da daha hızlanmıştır. Tabloyu incelediğimizde 2009 yılında fon büyüklüğü yaklaşık 9 milyar iken bu büyüklük 2019 yılında 100 milyarı geçmiştir. 2024 yılının 3. çeyreğinde ise fon büyüklüğü 933 milyarı bulmuştur. 2009 yılından 2024 yılına kadar olan süreçte %10.165 oranında büyüyen fon büyüklüğü, bireylerin BES'i bir yatırım aracı olarak benimsediğini ve bu sistem aracılığıyla birikimlerini yaptığını söylemek mümkündür. Bu büyüme aynı zamanda sisteme duyulan güveninde zamanla arttığını da ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 9: Bireysel Emeklilik Sisteminde Yatırılan Katkı Payı Tutarı

KATKI PAYI TUTARI			
2009	7.102.007.561	2017	52.575.516.474
2010	9.515.230.234	2018	58.413.917.639
2011	12.393.688.644	2019	67.818.255.603
2012	16.177.757.755	2020	82.389.059.209
2013	21.921.860.114	2021	94.778.431.940
2014	28.346.503.495	2022	128.205.182.634
2015	37.119.095.559	2023	202.492.337.482
2016	44.363.955.590	2024(Eylül)	306.702.549.935

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, İstatistikler, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/>, (17.06.2025).

2009-2024 yılları arasında BES'ne yatırılan katkı payı tutarları her yıl düzenli olarak artış göstermiştir. Tabloyu incelediğimizde 2009 yılında yaklaşık 7.1 milyar olan bu tutar 2024 yılının 3. çeyreğinde 306.7 milyar TL'ye ulaşarak büyük bir artış göstermiştir. Özellikle 2013 yılında devlet katkısının yürürlüğe girmesi ve 2022 yılında bu tutarın artmasıyla birlikte katkı payı tutarında büyük oranda artışlar gözlemlenmiştir. Genel olarak baktığımızda 2009 ve 2024 yılları arasında %4219 oranında bir artış yaşanmıştır. Bu artışın nedenleri, devlet katkısı tutarının artması, yüksek enflasyon nedeniyle katkıların artması ve emeklilik bilincinin gelişmesi şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 10: Bireysel Emeklilik Sisteminde Bulunun Toplam Sözleşme Sayısı ve Sistemden Çıkan Toplam Sözleşme Sayısı

SİSTEMDEKİ SÖZLEŞME SAYISI				SİSTEMDEN ÇIKAN SÖZLEŞME SAYISI			
2009	2.203.886	2017	8.169.198	2009	328.092	2017	1.075.871
2010	2.534.840	2018	8.160.133	2010	274.833	2018	1.318.380
2011	2.939.878	2019	8.202.749	2011	326.234	2019	1.233.839

2012	3.496.377	2020	8.277.194	2012	377.355	2020	1.004.342
2013	4.687.675	2021	8.560.238	2013	433.641	2021	1.059.070
2014	5.807.319	2022	9.473.396	2014	565.005	2022	976.413
2015	7.040.375	2023	10.619.480	2015	690.525	2023	1.055.470
2016	7.789.431	2024(Eylül)	11.499.487	2016	992.335	2024(Eylül)	1.221.159

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, İstatistikler, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/>, (17.06.2025).

Tabloda 2009-2024 yılları arasında BES’nde bulunan toplam sözleşme sayısı ile bu yıllar arasında sistemden çıkan sözleşme sayıları yer almaktadır. 2009 yılında sistemde bulunan sözleşme sayısı yaklaşık 2.2 milyonken sistemden çıkan sözleşme sayısı yaklaşık 328 bindir. 2024 yılının 3. çeyreğinden sistemde bulunan sözleşme sayısı yaklaşık 11 milyona ulaşmışken; sistemden çıkan sözleşme sayısı ise yaklaşık 1.22 milyon olmuştur.

Sistemde bulunan sözleşme sayısı her yıl düzenli bir şekilde artış sergilerken sistemden çıkışlarda da yükselme görülmektedir. Genel olarak baktığımızda sisteme girişlerin sistemden çıkışlara kıyasla daha yüksek seviyelerde olduğu ve sistemin genel olarak büyüme eğilimi içerisinde olduğu söylenebilir. Çıkış oranlarındaki yükselme ise özellikle pandemi döneminde yaşanan ekonomik kriz, bireylerin finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olması, sistemin uzun vadeli bir sistem olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

2.12. 2017-2024 Yılları Arasında Otomatik Katılım Sistemine Ait Veriler

Türkiye’de faaliyet gösteren OKS’ne ilişkin katılımcı sayısı, katkı payı tutarı, fon büyüklüğü, yürürlükteki sertifika sayısı ve cayılan sertifika sayısına ait istatistik veriler aşağıda tablolar halinde verilmektedir.

Tablo 11: Otomatik Katılım Sisteminde Bulunan Katılımcı Sayısı

KATILIMCI SAYISI	
2017	3.313.651
2018	4.761.668
2019	5.354.242
2020	5.724.081
2021	6.196.692
2022	6.719.441
2023	7.303.050
2024 (Eylül)	7.536.959

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, İstatistikler, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/>, (17.06.2025).

2017-2024 yılları arasında OKS ile sisteme katılan katılımcı sayısını gösteren tabloda katılımcı sayıları her geçen yıl düzenli bir biçimde artış göstermiştir. Tabloyu incelediğimizde 2017 yılında yaklaşık olarak 3.31 milyon kişi OKS ile sisteme katılmıştır. 2019 yılında ise bu rakam %44 oranında artarak yaklaşık 4.76 milyon kişiye ulaşmıştır. OKS'nin bu kadar hızlı yaygınlaşması sistemin başarılı bir şekilde uygulanmasının yanı sıra, kamuoyundaki tanıtım çalışmaları ve devlet katkısı gibi teşvik araçlarından kaynaklanmaktadır. Bu sayı 2024 yılının 3. çeyreğinde yaklaşık 7.53 milyon insana ulaşmıştır. Genel olarak baktığımızda, 2018-2024 yılları arasında ise artış hızı yavaşlamıştır. Otomatik katılım uygulaması bireysel emeklilik sistemine geniş çapta erişim sağlamış olsa da, uzun vadeli katılımın artırılması ve sistemde kalıcılığın sağlanması için ilave politika araçlarına ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Tablo 12: Otomatik Katılım Sisteminde Fon Büyüklüğü

FON BÜYÜKLÜĞÜ	
2017	1.793.093.943
2018	4.684.931.505
2019	8.194.415.975
2020	11.304.099.111
2021	15.740.260.940
2022	31.787.582.603
2023	49.972.507.669
2024 (Eylül)	72.886.379.339

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, İstatistikler, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/>, (17.06.2025).

2017-2024 yılları arasında OKS ile biriken fon büyüklüğü her yıl istikrarlı ve dikkat çekici bir biçimde artış göstermiştir. 2017 yılında sistemde biriken fon büyüklüğü yaklaşık 1.79 milyon TL iken bu miktar 2018 yılında %161 oranında büyüyerek yaklaşık 4.68 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu yüksek orandaki artış, sisteme yeni katılanların yanı sıra sisteme düzenli olarak ödeme yapılmasının etkisini yansıtmaktadır. 2022 yılında ciddi bir artış yaşanarak fon büyüklüğü yaklaşık 31.7 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu artış o dönem devlet katkısının %30'a çıkarılmasıyla ilişkilidir. Fon büyüklüğü 2024 yılında ise yaklaşık 72.88 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu hızlı büyüme hem katılımcı sayısındaki artış hem de katkı paylarının düzenli bir şekilde ödenmesi sonucu ulaşılmıştır.

Tablo 13: Otomatik Katılım Sisteminde Katkı Payı Tutarı

KATKI PAYI TUTARI	
2017	1.724.824.215
2018	3.936.801.542
2019	6.357.504.986
2020	8.872.774.624
2021	11.194.117.764
2022	16.026.570.481
2023	25.940.740.378
2024 (Eylül)	38.829.679.195

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, İstatistikler, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/>, (17.06.2025).

2017 yılında OKS'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte çalışanların maaşlarının belli bir oranının kesilerek bireylerin hesaplarına aktarılan katkı payı tutarı, her yıl istikrarlı bir şekilde artış göstermiştir. Tabloyu incelediğimizde sistemin ilk yılında 1.72 milyon TL katkı payı tutarı yatırılmış olup bu tutar bir sonraki yıl %128 oranında artarak 3,93 milyon TL'ye ulaşmıştır. Özellikle 2022 yılından sonra katkı payı tutarından büyük bir artış yaşanmış ve bunun en önemli sebebi o dönem devlet katkısı oranının %30'a çıkarılması şeklinde yorumlanabilir. 2024 yılının 3. çeyreğinde katkı payı tutarı yaklaşık 38.82 milyon TL'ye çıkarak sistemin giderek daha da güçlendiği söylenebilir. Son yıllarda yaşanan bu büyümenin, çalışan sayısının artması ve aynı zamanda asgari ücretinde yükselmesi sonucu katkı payı tutarlarının da artmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, katkı payı tutarının bu şekilde artarak devam etmesi sistemin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Tablo 14: Otomatik Katılım Sisteminde Sistemde Devam Eden Sertifika Sayısı ve Sektör Bazında Cayılan Sertifika Sayısı

SİSTEMDE DEVAM EDEN SERTİFİKA SAYISI		SEKTÖR BAZINDA CAYILAN SERTİFİKA SAYISI	
2017	3.420.618	2017	-
2018	5.189.678	2018	8.323.447
2019	6.389.681	2019	10.925.366
2020	7.360.682	2020	12.611.629
2021	8.419.088	2021	14.478.884
2022	9.488.458	2022	16.579.971
2023	10.727.358	2023	18.756.209
2024(Eylül)	11.286.375	2024(Eylül)	20.932.184

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, İstatistikler, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/>, (17.06.2025).

2017 yılında yürürlüğe giren otomatik katılım sistemi kapsamında, çalışanlar adına düzenlenen bireysel emeklilik sertifikalarının sayısı ile 2 aylık cayma hakkında sistemden çıkış yaparak sertifikalarını iptali sistemde kalma oranı açısından zaman içinde önemli bir gösterge hâline gelmiştir. Sistemin ilk yılında yaklaşık 3.42 milyon sertifika aktif olarak yapılmış olup, 2024 yılında bu sayı yaklaşık 11.28 milyona ulaşmıştır. Sistemin sürdürülebilir bir yapıda olması için sadece sistemde bulunan sertifika sayıları önemli değildir aynı zamanda cayma oranları da önemli bir etkidir. Bu bağlamda 2018 yılında yaklaşık 8.32 milyon sertifika iptal olurken bu rakam 2024 yılının 3. çeyreğinde yaklaşık 20.98 milyona ulaşmıştır. Bu durum, otomatik katılım sisteminin ilk yıllarında başarılı bir başlangıç yapmış olmasına rağmen, ilerleyen yıllarda çalışanların büyük çoğunluğu cayma haklarını kullanarak sistemden ayrıldığı görülmüştür.

2.13. 2009-2024 Yıllarına Ait Ekonomik Veriler

Türkiye ekonomisinin genel görünümünü ve nüfus yapısını incelemek amacıyla GSYİH, istihdam sayısı, aktif pasif oranına ait istatistik veriler aşağıda tablolar halinde verilmektedir.

Tablo 15: Türkiye'nin Yıllara Göre GSYİH Verileri

GSYİH			
2009	1.006.372.481,61	2017	3.133.704.267,37
2010	1.167.664.479,16	2018	3.761.165.557,28
2011	1.404.927.614,91	2019	4.317.809.823,93
2012	1.581.479.250,87	2020	5.048.567.944,96
2013	1.823.427.315,11	2021	7.256.141.737,22
2014	2.054.897.827,65	2022	15.011.775.978,54
2015	2.350.941.343,28	2023	26.545.721.796,82
2016	2.626.559.709,63	2024	43.410.513.887,36

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Ulusal Veri Sayfası, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=ulusal-hesaplar-113>, (17.06.2025).

2009-2024 yılları arasındaki Türkiye'nin GSYİH verileri incelendiğinde, ekonominin istikrarlı bir büyüme sergilediği görülmektedir. Tablo incelendiğinde 2009 yılında GSYİH yaklaşık 1 trilyon TL düzeyinde iken 2024 yılında yaklaşık 43.41 trilyon TL'ye yükselmiştir. Özellikle 2021 yılından itibaren ani bir artış gerçekleşmiş olup, bu artışın enflasyon veya kur hareketleri gibi makroekonomik değişkenlerin etkisinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Genel olarak incelendiğinde, 2009-2024 yılı

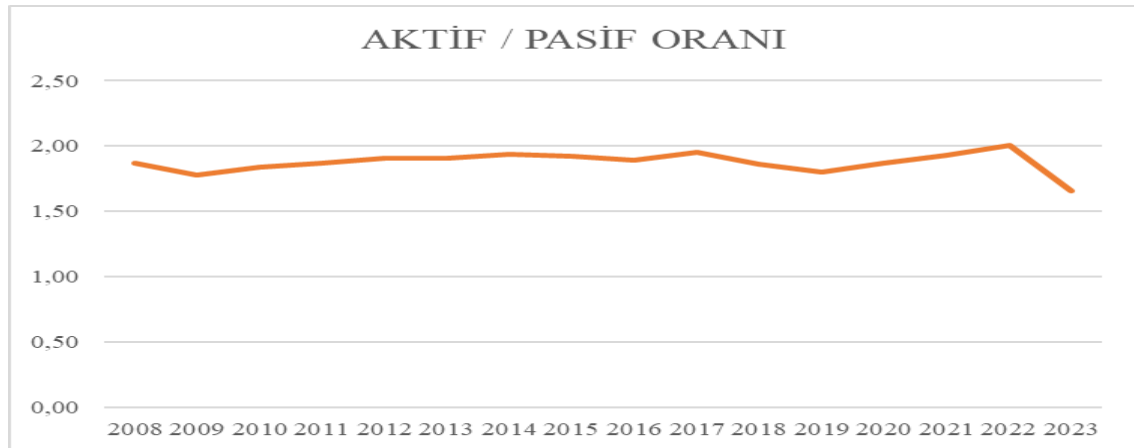
arasındaki GSYİH tutarında yaklaşık %4214 oranında bir artış yaşanmıştır. Ülke ekonomimiz bu dönemde niceliksel olarak bir büyüme kaydetmiş olsa da niteliksel olarak sürdürülebilir bir büyüme olup olmadığına bakmak için makroekonomik verilerin birlikte incelenmesi gerekmektedir.

Tablo 16: Türkiye'de Yıllara Göre İstihdam Edilen Kişi Sayısı

SEKTÖRE GÖRE İSTİHDAM EDİLEN SAYISI (Bin Kişi)			
2009	20.534	2017	28.075
2010	21.810	2018	28.691
2011	23.166	2019	28.042
2012	23.738	2020	26.695
2013	24.486	2021	28.797
2014	25.774	2022	30.752
2015	26.501	2023	31.632
2016	27.126	2024	32.620

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Ulusal Veri Sayfası, <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=istihdam>, (17.06.2025).

2009-2024 verileri incelendiğinde Türkiye’de istihdam oranı yıllara göre genel olarak artış eğilimi göstermektedir. 2009 yılında yaklaşık 20.5 milyon kişi istihdam edilirken, bu sayı 2024 yılında 32.6 milyona ulaşmıştır. Bu dönem arasında 2020 yılında azalma yaşanmış ve 2019 yılında yaklaşık 28 milyon kişi istihdam ederken 2020 yılında bu sayı 26.6 milyona gerilemiştir. O dönem yaşanan pandemi Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’yi de büyük oranda etkilemiş ve istihdam oranında düşüşler yaşanmıştır. Fakat bu düşüş bir sonraki yıl kendini toparlayarak tekrar yükselmeye devam etmiştir. Tablo genel olarak incelendiğinde, Türkiye’deki iş gücü piyasası ve istihdam olanaklarının genişlediğini ancak bu artışın zaman zaman ekonomik dalgalanmalardan da etkilendiğini söylemek mümkündür.

Şekil 2: Türkiye’de Aktif/Pasif Nüfus Oranının Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu, “SGK İstatistik Yıllıklar”
<https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4>, (20.06.2025)

Türkiye de 2008-2023 yılları arasındaki aktif/pasif oranını yani çalışan başına düşen emekli sayısını gösteren grafikte, genel olarak zaman içerisinde aynı düzeyde ilerlemiş, ancak son yıllarda düşüşe geçmiştir. Sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliği açısından önemli olan aktif/pasif oranı ne kadar yüksek olursa, emeklileri finanse edecek kapasite de o kadar iyi olacaktır. 2008 yılında 1.87 olan bu oran 2017 yılında 1.95, 2022 yılında ise 2.01 olmuş, 2023 yılında ise biraz gerileyerek 1.66’ya düşmüştür. Bu durumun çalışan nüfusun emekli nüfusu finanse etme gücünü azalttığını 2023 yılı itibarıyla 1.66 çalışanın bir emekliyi finanse ettiğini söylemek mümkündür. Bu oran o kadar düşük ki, sosyal güvenliğin mali açıdan sürdürülebilirliği büyük bir sıkıntı içerisine gireceğine işaret etmektedir. Bu sebeple, ülkemiz bu kritik süreci atlatmak için alternatif yöntem olan özel emeklilik sistemlerini yaygınlaştırıcı çalışmaları hızlandırmalıdır.

3. BÖLÜM

OTOMATİK KATILIM SİSTEMİNİN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ

3.1. Literatür Taraması

Özel emeklilik sistemi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyle ilgili günümüze kadar literatürde pek çok çalışma gerçekleştirilmiştir. Otomatik katılım sistemine ilişkin yapılan çalışmaların yanı sıra, bireysel emeklilik sisteminin ekonomik büyüme ile ilişkisini inceleyen çalışmalarda aşağıda incelenmektedir.

Holzzman (1997) Şili'deki emeklilik reformunun (emekli maaşlarının fona dayalı sisteme geçirilmesinin) ekonomik büyüme, sermaye oluşumu ve finansal piyasa gelişimi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çıkan sonuçlara göre emeklilik reformunun ekonomik büyümeye üzerindeki olumlu etkisinin çeşitli faktörlere bağlı olduğu ileri sürülmüştür.¹³⁵

Hu (2005) 72 ülkenin (49 OECD ve 23 Gelişmekte Olan Ülke) veri setinden yararlanarak emeklilik reformlarının ekonomik büyüme ve finansal gelişim üzerindeki etkilerini incelemiştir. Elde edilen bulgular sonucunda emeklilik reformlarının büyüme göstergelerine kısa vadede bazı olumsuz etkileri olmasına rağmen uzun vadede bu etkilerin olumlu olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda emeklilik fonlarının büyüklüğü ile finansal piyasaların gelişimi ve ekonomik büyüme arasında güçlü pozitif bir ilişki bulunmuştur. Genel olarak çıkan sonuçların ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi olduğu ancak ülkeler arası farklılar gösterebileceği de belirtilmiştir.¹³⁷

Davis ve Hu (2008) emeklilik fonlarının ekonomik büyümeyi teşvik edip etmediğini incelemiştir. Çalışmada 38 ülkenin (18 OECD ve 20 Gelişmekte Olan Ülkeler) veri seti kullanılarak emeklilik varlıkları ile ekonomik büyüme arasındaki

¹³⁵ Robert HOLZMANN, "On Economic Benefits And Fiscal Requirements Of Moving From Unfunded To Funded Pensions" *Naciones Unidas Comisión Económica para América Latina y el Caribe*, Issue 5250, 1997, s. 1-64.

¹³⁶ Robert HOLZMANN, "Pension Reform, Financial Market Development, And Economic Growth: Preliminary Evidence From Chile" *IMF Staff Papers*, Volume 44, Issue 2, 1997, s. 149-178.

¹³⁷ Yuwei HU, *Pension Reform, Economic Growth And Financial Development-An Empirical Study*, Brunel University, Economics and Finance Working Paper No 05-05, 2005, s.1-149.

doğrudan ilişkiyi ele almışlardır. Yapılan analizler sonucunda OECD ülkeleri ve gelişmekte olan ülkeler için pozitif bir etki olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca bu etkinin gelişmekte olan ülkeler için daha büyük oranlarda olduğu da tespit edilmiştir.¹³⁸

Uyar (2012) 2004 ve 2009 yılları arasındaki dönemde, katılımcı sayısı, sertifika sayısı ve toplam yatırım tutarı ile enflasyon, İMKB endeksi, döviz kuru, büyüme oranı, mevduat faizi ve dış ticaretin aylık verileri kullanarak Türkiye'deki bireysel emeklilik sistemi ve ekonomik göstergeler arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Yapılan analizler sonucunda sadece mevduat faizi ile sertifika sayısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca BES' in makro ekonomik etkilerinin uzun vadede kendini göstereceğini de ifade etmiştir.¹³⁹

Zandberg ve Spierdijk (2013) 2001-2010 yılları arasında 54 ülkenin (29 OECD ve 25 Diğer Ülkeler) veri setini ele alarak emeklilik fonlarındaki değişikliğin ekonomik büyümeyi uzun ve kısa vade üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre kısa vadede herhangi bir etki görülmemiştir. Fakat uzun vadede sonuçlar bir etkinin varlığına dair kanıtlar göstermiş olsa da bu kullanılan modele göre değişiklik gösterdiğini ifade etmiştir. Aslında yapılan çalışmada emeklilik fonlarının büyüme üzerindeki etkisinin karmaşık ve koşullara bağlı olduğu gözlemlenmiştir.¹⁴⁰

Tandoğan, Karış ve Akbulut (2013) 2004-2012 dönemi için Türkiye'deki Bireysel Emeklilik Sistemi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada GSYİH ve toplam katkı tutarı' nın çeyrek verileri kullanılarak Toda-Yamamoto nedensellik testi ile incelemiştir. Çıkan sonuçlara göre, BES ve ekonomik büyüme arasında anlamlı ve çift yönlü bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca çalışmada BES'in Türkiye ekonomisi ve finans sektörü için gelecekte daha önemli bir role sahip olacağı belirtilmiştir.¹⁴¹

¹³⁸ E. Philip DAVIS and Yuwei HU, "Does Funding Of Pensions Stimulate Economic Growth?", **Journal of Pension Economics & Finance**, Volume 7, Issue 2, 2008, s. 221-249.

¹³⁹ Hilal UYAR İLGİN, "Bireysel Emeklilik Sistemi ile Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", **Finansal Analiz/Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 110, 2012, s. 71-92.

¹⁴⁰ Eelco ZANDBERG and Laura SPIERDIJK, "Funding of Pensions and Economic Growth: Are They Really Related?", **Journal of Pension Economics and Finance**, Volume 12, Issue 2, 2012, s. 151-167.

¹⁴¹ Dilek TANDOĞAN, Çiğdem KARIŞ ve Seval AKBULUT, "Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: 2004-2012 Dönem Uygulaması", **Sigorta Araştırmaları Dergisi**, Sayı 10, 2013, s. 121-135.

Bijlsma, Ewijk ve Haaijen (2014) 34 OECD ülkelerinin verileri kullanılarak 2001-2011 dönemi içinde emeklilik tasarruflarının sermaye piyasalarını nasıl derinleştirdiğini ve bunun ekonomik büyümeyi nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Çıkan sonuçlara göre emeklilik tasarruflarının özellikle dış finansmana bağımlı sektörlerde büyümeyi desteklediği ve emeklilik sistemlerindeki büyümenin OECD ülkelerinde ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca finansal krizlerin de bu ilişkiyi önemli ölçüde etkilemediği de ifade edilmiştir.¹⁴²

Akın (2016) 2017 yılında Türkiye’de yürürlüğe giren OKS’nin bireysel emeklilik sektörü üzerindeki olası etkilerini incelemiştir. Aynı zamanda çalışma da OKS’nin işverenler, emeklilik şirketleri ve çalışanlar üzerindeki etkilerini değerlendirirken, yurt içi tasarruflara olan etkisini de ele almıştır.¹⁴³

Farayibi (2016) Nijerya’da 2004 yılında yürürlüğe giren fonlama esasına dayalı (katkı paylı) emeklilik sisteminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Elde edilen verilerle hata düzeltme mekanizması (ECM) ve klasik en küçük kareler (OLS) yöntemleri kullanarak analiz yapılmış ve fonlama esasına dayalı bireysel emeklilik uygulamasının Nijerya ekonomisini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.¹⁴⁴

Gülay, Işık ve Öztürk (2017) Süleyman Demirel Üniversitesi’ndeki akademisyenlerin otomatik katılım konusundaki görüşlerini incelemiştir. Çalışmada, akademisyenlerin sisteme dahil olma, ayrılma ve karasız kalma nedenlerini anlamak için anket yöntemiyle analiz yapılmıştır. Analiz sonucunda akademisyenlerin otomatik katılım hakkındaki bilgi düzeyleri ve mevcut bireysel emeklilik sözleşmelerinin tutumlarını etkilediği görülmüştür.¹⁴⁵

Bayar (2017) 2002-2016 döneminde 16 yükselen piyasa ekonomi ülkeleri ele alınarak bu ülkelerin emeklilik fonları, finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Araştırmada ele alınan üç faktör (kişi başına reel GSYİH büyüme

¹⁴² BIJLSMA, EWÍJK and HAAÍJEN, **a.g.m.**, s. 1-24.

¹⁴³ AKIN, **a.g.m.**, s.1-12.

¹⁴⁴ Adesoji FARAYÍBÍ, “The Funded Pension Scheme and Economic Growth in Nigeria” **Munich Personal RePEc Archive**, Issue 73613, 2016, s. 1-14.

¹⁴⁵ Tuba GÜLAY, Mürşit IŞIK ve Mustafa ÖZTÜRK, “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Akademisyenlerin Otomatik Katılma Bakış Açlarına İlişkin Bir Analiz: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği”, **İş ve Hayat**, Cilt 3, Sayı 6, 2017, s. 179-205.

oranı, emeklilik fonlarının sahip oldukları varlıkların değeri ve finansal gelişme endeksi) arasındaki ilişkileri nedensellik testi ile ölçmüştür. Yapılan analiz sonucunda emeklilik fonları ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, finansal gelişmeden emeklilik fonlarına ve ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik olduğu gözlemlenmiştir.¹⁴⁶

Yıldırım (2017) otomatik katılımın yürürlüğe girmesiyle birlikte Adıyaman ilinde yaşayan bireylerin bireysel emekliliğe karşı tutumunu anket yoluyla incelemiştir. Yapılan ankette bireylerin, BES hakkındaki bilgi düzeyleri, sisteme dahil olma nedenleri ve beklentileri gibi faktörlerin otomatik katılım ile ilişkin görüşleri üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Analiz sonucunda değişkenler ile otomatik katılım arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu, bilgi sahipliği arttıkça olumlu tutumların da arttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca bireysel emeklilik danışmanlarının, bireylerin sisteme katılımında önemli bir rol oynadığı da ortaya çıkmıştır.¹⁴⁷

Seyfullahoğulları, Özpek ve Demirhan (2017) 2017 yılında yürürlüğe konulan otomatik katılım sisteminin bireysel emeklilik sistemine katkıları istatistiksel verilerle incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda sisteme katılan kişi sayısı ve fon büyüklüğünü otomatik katılım ile birlikte önemli ölçüde arttığı gözlemlenmiştir.¹⁴⁸

Can ve Eyidiker (2019) otomatik katılım sisteminin yürürlüğe girdiği yıldan bu yana olan süreçteki gelişimini incelemiştir. Çalışmada EGM’den elde edilen verilerle bireylerin ve ülkenin tasarruf düzeyini artırma hedefine ne kadar ulaştığını değerlendirmiştir. Analizde katılımcı sayısı, sertifika devam oranları, katkı tutarları ve fon büyüklükleri gibi temel göstergelere odaklanılmış ve katılımcılarının demografik özellikleri, tercihleri ve davranışları karşılaştırılmıştır.¹⁴⁹

Çalışır ve Kart (2019) Türkiye’deki otomatik katılım uygulamasını Kanada, Şili, İtalya, Yeni Zelanda, İngiltere ve ABD gibi OECD ülkelerindeki otomatik katılım

¹⁴⁶ Yılmaz BAYAR, “Yükselen Piyasa Ekonomilerinde Emeklilik Fonları, Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme: Bir Panel Nedensellik Analizi”, **BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi**, Cilt 11, Sayı 1, 2017, s. 51-64.

¹⁴⁷ YILDIRIM, **a.g.m.**, s. 543-561.

¹⁴⁸ Çetin Ayhan SEYFULLAHOĞULLARI, Hasan Basri ÖZPEK ve Burçin DEMİRHAN, “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Otomatik Katılımın Sisteme Katkıları Açısından Değerlendirilmesi”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 14, 2017, s. 105-131.

¹⁴⁹ CAN ve EYİDİKER, **a.g.m.**, s. 626-642.

uygulamaları ile karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Yapılan incelemeler sonucunda Türkiye'deki uygulamanın potansiyel etkilerini ve karşılaşılabilecek zorlukları değerlendirerek, sistemin sürdürülebilirliği için önerilerde bulunmuştur.¹⁵⁰

Karabacak ve Küçükçaylı (2020) 2009-2018 dönemi çeyreklik veriler kullanılarak Türkiye'deki Bireysel Emeklilik Sistemi'nin (BES) ekonomik büyüme, sermaye piyasası ve cari açık ile olan ilişkileri incelenmiştir. Araştırmada, Autoregressive Distributed Lag (ARDL) sınır testi ve Toda-Yamamoto nedensellik testi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, BES ile ekonomik büyüme ve sermaye piyasası arasında uzun dönemli bir ilişki bulunurken, cari açıkla anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Aslında BES'in ekonomik etkilerinin karmaşık olduğu ve daha fazla araştırma yapılması gereken bir konu olduğu ifade edilmiştir.¹⁵¹

Meral ve Arıcan (2020) bireysel emeklilik sistemine (BES) otomatik katılımın Türkiye'deki uygulamasını ve dünya genelindeki uygulamalarla karşılaştırmalar yaparak otomatik katılımın ulusal tasarruf düzeyine etkisi ekonometrik analizlerle incelenmiştir. Elde edilen verilerle panel veri analizi yapılmış ve çıkan sonuçlar BES fon büyüklüğü/GSYİH oranını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.¹⁵²

Özen (2021) bireylerin OKS'ye katılımı ile sistemde kalma düzeylerini etkileyen faktörleri ve finansal bilgi ile finansal davranışın rolünü anlamak amacıyla anket yöntemi kullanılarak analiz yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda BES hakkındaki olumlu algıların ve finansal okuryazarlık düzeylerinin, sisteme katılımı ve kalıcılığı artırdığı görülmüştür.¹⁵³

Meral ve Şener (2021) Türkiye'deki otomatik katılım sistemine (OKS) dahil olan çalışanların sistemde kalma veya ayrılma tercihlerini etkileyen faktörleri incelemiştir.

¹⁵⁰ ÇALIŞIR ve KART, **a.g.m.**, s. 101-117.

¹⁵¹ Hatice ÖZKAN KARABACAK ve Fatma MUMCU KÜÇÜKÇAYLI, "Bireysel Emeklilik Sisteminin Seçilmiş Makroekonomik Değişkenler Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği", **Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, 2020, s. 30-46.

¹⁵² MERAL ve ARICAN, **a.g.m.**, s. 190-212.

¹⁵³ ÖZEN, **a.g.m.**, s. 912-927.

Çalışmada anket yöntemi kullanılmış ve elde edilen sonuçlar, çalışanların OKS'ye duyduğu güvenin sistemde kalmalarında önemli bir rol oynadığını göstermiştir.¹⁵⁴

Ergün (2022) 2005-2021 dönemi çeyreklik verileri kullanarak Türkiye'deki Bireysel Emeklilik Sisteminin ekonomik büyüme ile olan ilişkisine Johansen eşbütünleşme, tam düzeltilmiş en küçük kareler (FMOLS) ve dinamik en küçük kareler yöntemi, VEC Granger nedensellik yöntemi ile analiz etmiştir. Çıkan sonuçlar doğrultusunda katkı payları ve GSYİH arasında uzun vadeli ve anlamlı bir ilişki olmasına rağmen kısa vadede herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanılmamıştır.¹⁵⁵

Bayar ve Öztürk (2023) 26 OECD ülkesinin 2001-2015 yılları arasında elde etmiş olduğu verilerle emeklilik fonları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda emeklilik fonları ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğunu gözlemlenmiştir. Ayrıca finansal gelişimin, emeklilik fonlarını ve ekonomik büyümeyi etkilediği sonucu çıkarılmıştır.¹⁵⁶

Turnacıgil ve Balçın (2023) 2010-2020 dönemindeki çeyrek dönemlik verilerle enflasyon, GSYİH ve faiz oranı gibi faktörlerin fon büyüklüğü ve katılımcı sayısı üzerindeki etkilerini VAR modelleri ile analiz etmiştir. Analiz sonucu elde edilen bulgular, makroekonomik değişkenlerin hem katılımcı sayısı hem de fon büyüklükleri üzerinde etkisi olduğunu gözlemlenmiştir.¹⁵⁷

Duranay (2025) çalışanların otomatik katılım sisteminde kaldıkları süre boyunca en uygun finansal performansa sahip fonları tercih edebilmeleri için Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yöntemleriyle incelenmiştir. 2019-2022 yılları arasındaki 77 OKS fonunun performansı Entropi, TOPSIS ve ARAS yöntemleri ile analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda TOPSIS ve ARAS yöntemlerinin birbiriyle tutarlı olduğu

¹⁵⁴ MERAL ve ŞENER, a.g.m., s. 82-99.

¹⁵⁵ Tolga ERGÜN, "Bireysel Emeklilik Sigortacılığı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Bağlantı: Bir Zaman Serisi Analizi", *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 2, 2022, s. 161-177.

¹⁵⁶ Yılmaz BAYAR ve Ömer Faruk ÖZTÜRK, "Pension Funds and Economic Growth: Evidence From OECD Countries", *In 13th International Conference of ASECU Social and Challenges in Europe 2016-2020*, 2023, s.107-112.

¹⁵⁷ Seda TURNACIGİL ve Bülent BALÇIN, "Türkiyedeki Makroekonomik Değişkenlerin Bireysel Emeklilik Tasarruflarına Etkisi", *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, 2023, s. 1-15.

gözlemlenmiş ve AJZ, CHG, CHO, AJF ve MHM kodlu fonların üst sıralarda yer aldığı ifade edilmiştir.¹⁵⁸

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Uzun yaşam riski, günden güne artmakta ve yaşlı nüfus oranı genç nüfus oranının üstüne çıkmaya başlamaktadır. Bu durum devletler ve bireylerin yaşam kalitesini idame ettirmesini güç bir duruma sokmuştur. Ülkemiz, diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler refah seviyelerini korumak için kamu emeklilik sistemlerinin yanına ek bir gelir sistemi oluşturmak istemişlerdir.

2003 yılında ülkemizde uygulamaya konulan bireysel emeklilik sistemi hem devleti ekonomik açıdan rahatlatmak hem de bireylerin refah seviyelerini korumak amacıyla günümüze kadar başarılı bir şekilde yürütülmüştür. 2017 yılında otomatik katılım sistemi, bireysel emeklilik sistemine girişi artırmak ve emeklilik havuzu genişletmek amacıyla uygulanmaya başlamıştır. Bu uygulamanın faydalı olup olmadığı yapılan analizler ile incelenmiştir.

Araştırmada otomatik katılım sistemi yürürlüğe girdikten sonra ülke ekonomimiz ile ilgili otomatik katılım sistemi öncesindeki ilişki arasında bir farklılık olup olmadığı, otomatik katılım sisteminin yürürlüğe girdikten sonra ekonomik büyüme ile olan ilişkisi araştırılmıştır.

3.3. Araştırmanın Veri Seti ve Değişkenleri

Bu araştırmada, otomatik katılım sisteminin ekonomik büyüme ile olan ilişkisi nicel veriler ile analiz edilmesi hedeflenmiştir. Otomatik katılım kapsamında katkı payı tutarı ve fon büyüklüğü göstergeleri ele alınırken; ekonomik büyümeye ilişkin gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) değişkeni ele alınmıştır. Katkı payı tutarı ve fon büyüklüğü verileri emeklilik gözetim merkezi ile iletişime geçilerek talep edilmiştir. GSYİH verisi ise Merkez Bankası'nın elektronik veri dağıtım sisteminden alınmıştır.

¹⁵⁸Serhat DURANAY, "Türkiye'deki Otomatik Katılım Sistemi Fonlarının Performansının Çok Kriterli Karar Verme Metotlarıyla Analizi" *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 16, Sayı 1, 2025, s. 53-78.

Bağımlı değişken olarak GSYİH verisi kullanılmıştır. Bağımsız değişken olarak katkı payı tutarı ve fon büyüklüğü değişkenleri kullanılmıştır. Katkı payı tutarı, çalışanların emeklilik sözleşmesine katıldıkları andan itibaren her ay maaşlarından belli bir tutarın düzenli olarak kesilerek bireysel emeklilik hesabına aktarılan kısmı temsil etmektedir. Fon büyüklüğü ise çalışanların ödemiş olduğu katkı paylarının birikerek oluşturduğu toplam sermayeyi ifade etmektedir. GSYİH ise bir ülkenin ekonomisinin büyüklüğünü gösteren makroekonomik bir değişkendir. Bu üç değişken ele alınarak Türkiye’de otomatik katılım sistemi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin nedensellik yapısı incelenmiştir.

Çalışmada kullanılan veriler, 2009-2024 dönemine ait aylık olarak ele alınmıştır. GSYİH verisi üçer aylık veriler olduğu için bu verileri aylık verilere dönüştürmek amacıyla doğrusal enterpolasyon yöntemi kullanılmıştır. OKS’nin 2017 yılında uygulamaya başlaması ile verilerimizi 2017-2024 yılından itibaren ele alınmıştır. OKS’nin yürürlüğe girmesiyle birlikte ekonomik büyüme üzerindeki etkinin değişip değişmediğine bakmak amacıyla ise 2009-2017 yılları arasında BES verileri ele alınmıştır. Bu sebeple verilerimizi 2009-2017 ve 2017-2024 olmak üzere iki ayrı döneme ayrılmıştır. Böylelikle, OKS sisteminin uygulamaya alındığı tarihin öncesi ve sonrasına ilişkin ekonomik büyümeye etkisi karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın tüm veriler E-Views 13 programında analiz edilmiş; analiz sürecinde Augmented Dickey–Fuller (ADF) birim kök testi, Vektör Otoregresyon (VAR) Modeli, Vector Hata Düzeltme Modeli (VECM) ve Granger Nedensellik testi uygulanarak araştırmanın bulgularına ulaşılmıştır.

3.4.1. Birim Kök Testi

İstatiksel analizlerde, zaman serileri durağan ve durağan olmayan serilerden oluşmaktadır. Bu serilerin analizinde kullanılan olasılık teorileri ise sadece durağan serilerde kullanılmaktadır. Bu sebeple analizde kullanılan veriler eğer durağan olmayan

seriler ise bu serileri dönüştürme yöntemleri kullanarak durağan hale getirmek gerekir.¹⁵⁹ Durağan seriler, uzun dönemde dalgalanmalar yaşasa bile aynı ortalamayı korumakta ve zamana bağlı olarak değişmeyen sonlu bir varyansa sahip olmaktadır.¹⁶⁰

Bir zaman serisinde, serinin uzun dönemdeki özellikleri, geçmiş dönemdeki aldığı değerlerin bugünkü değerleri nasıl etkilediğinin incelenmesiyle belirlenmektedir. Bu süreçte, serinin her dönemde aldığı değerin geçmiş dönemdeki değerleriyle ilişkisinin bulunması gerekmektedir. Böylece serilerin durağan olup olmadığını belirlemek amacıyla geliştirilmiş birçok yöntem olmakla birlikte ekonometride birim kök analizi yöntemi kullanılmaktadır.¹⁶¹ En yaygın kullanılan birim kök analiz testi, Dickey-Fuller birim kök testinin geliştirilmiş hali olan Augmented Dickey Fuller (ADF) testidir.¹⁶²

ADF testi, basit Dickey-Fuller (DF) testinin daha kapsamlı hale getirilmiş versiyonudur. ADF testinin kullanılmasının başlıca nedenleri, hata terimlerinin rastlantısal olmama ve otokorelasyon sorununu ortadan kaldırmak istenmesidir. Otokorelasyon sorunu için ADF testi, bağımlı değişkenin gecikmeli terimlerini modele dahil etmektedir. Bu işlem otokorelasyon sorunu ortadan kalkana kadar devam etmektedir.¹⁶³ ADF testi için oluşturulan regresyon denkleminin üç olası formu aşağıdaki şekildedir:

$$\Delta Y_t = \alpha_1 Y_{t-1} + \sum_{i=1} \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_i \quad (1)$$

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_i \quad (2)$$

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \alpha_2 trend + \alpha_1 Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_i \quad (3)$$

¹⁵⁹ Funda YURDAKUL, "Yapısal Kırımların Varlığı Durumunda Geliştirilen Birim-Kök Testleri." **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, 2000, s. 31.

¹⁶⁰ Aziz KUTLAR, *Ekonometrik Zaman Serileri Teori ve Uygulama*, Ankara: Gazi Kitapevi, 2000, s. 154.

¹⁶¹ Recep TARI, *Ekonometri*, 5. Baskı, **İzmit: Kocaeli Üniversitesi Yayınları**, 2008, s. 393.

¹⁶² Afrita ROZA, Evony Silvino VIOLITA, Sherly AKTIVANI, "Study of Inflation using Stationary Test with Augmented Dickey Fuller & Phillips-Peron Unit Root Test (Case in Bukittinggi City Inflation for 2014-2019)", **EKSAKTA: Berkala Ilmiah Bidang MIPA**, Volume 23, Issue 02, 2022, s. 108.

¹⁶³ Rizwan MUSHTAQ, "Augmented Dickey Fuller Test", **SSRN Electron. J.**, 2011, s. 9.

Test sonucu elde edilen DF istatistikleri, Mackinnon (1996) tarafından belirlenen kriterler ile karşılaştırılır. Testteki sıfır hipotezimiz ($H_0: \gamma=0$) iken, alternatif hipotezi ($H_1: \gamma \neq 0$)’dir. Bu karşılaştırma sonucunda H_0 hipotezi, serinin durağan olmamasını yani birim köke sahip olduğunu ifade ederken; H_1 hipotezi, serinin durağan olduğunu, birim kök içermediğini belirtmektedir.¹⁶⁴

3.4.2. Eşbütünleşme Analizi

Ekonometrik analizlerde, durağan olmayan zaman serilerini durağan hale getirmek için genellikle fark alma işlemi yapılmaktadır. Fakat bu işlem, değişkenleri etkileyen kalıcı şokların etkisini ortadan kaldırmakla kalmaz, aynı zamanda serilerin uzun dönem ilişkilerini de kaybolmasına neden olabilir. Eşbütünleşme yaklaşımı sayesinde farkı alınmış serilerin uzun dönemde yaşanacak bilgi kaybı ve çözümsüzlüğünün ortadan kaldırılması sağlanmaktadır.¹⁶⁵

Eşbütünleşme analizi, zaman serilerinde aynı düzeyde bütünleşik olan serilerin uzun dönemde aralarında bir ilişki bulunup bulunmadığını belirleyen bir yöntemdir. Bu analiz, farkları alındığında aynı düzeyde durağan hale gelen, farkları alınmadığında ise durağan olmayan serilerin orijinal değerlerini kullanarak analiz yapmasını sağlamaktadır. Bu sayede, serilerin fark alma yoluyla kısa ve uzun dönemde karşılaşılabilecek sorunlarının ortaya çıkmamasını sağlayan avantajlı bir yöntemdir. Ayrıca hata düzeltme modeli kurularak, uzun ve kısa dönem ilişkilerinin ayrımının yapılması sağlanmaktadır.¹⁶⁶

Eşbütünleşme analizi, Engle ve Granger(1987), Johansen (1988), Johansen & Juselius (1990) tarafından çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Engle & Granger yöntemi, durağan olmayan iki değişken arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmaktadır. Analiz sonucunda ortaya çıkan hata terim düzeyi durağansa iki seri arasında eşbütünleşme olduğu sonucuna varılmaktadır. Ancak değişken sayısı ikiden fazla olduğu durumlarda

¹⁶⁴ Gülfer TUNA ve Mahmut ÖZTÜRK, “Piyasa Etkinliğinin Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testleri ile İncelenmesi: Türkiye Pay Senedi Piyasası Uygulaması”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 12, Sayı 12, 2016, s. 552.

¹⁶⁵ TARI, *a.g.e.*, s.405-406.

¹⁶⁶ Nihat IŞIK, Mustafa ACAR ve Bayram IŞIK, “Enflasyon ve Döviz Kuru İlişkisi: Bir Eşbütünleşme Analizi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 2, 2004, s. 332.

Engle & Granger yöntemi yetersiz kalmaktadır. Bu durumda ise Johansen (1988) tarafından geliştirilen Johansen eşbütünleşme analizi yöntemi kullanılması sonuçların daha güvenilir olmasını sağlayacaktır.¹⁶⁷

Johansen yöntemi, durağan olmayan bir zaman serisi olan Vektör Otoregresyon (VAR) modelinde, eşbütünleşme vektörlerinin sayısını belirlemek için kullanılan maksimum olabilirlik yöntemidir. Bu yöntem ile değişkenler arasında kaç tane eşbütünleşme vektörü olduğu belirlenmektedir. Bu vektörü belirlemek için iki test istatistiği kullanılmaktadır.¹⁶⁸ İz testi ve maksimum özdeğer testi olarak adlandırılan bu testlerin formülü aşağıdaki şekildedir:

$$\lambda_{trace}(r) = -T \sum_{i=r+1}^8 \ln(1 - \bar{\lambda}_i) \quad (4)$$

$$\lambda_{max}(r, r + 1) = -T \ln(1 - \lambda_{r+1}) \quad (5)$$

λ_{trace} ' de eşbütünleşme vektörlerinin sayısının r olduğu sıfır hipotezini eşbütünleşme vektörlerinin sayısının r 'den büyük olduğu alternatif hipotezine karşı test etmektedir. λ_{max} 'de ise eşbütünleşme vektörlerinin sayısının r olduğu sıfır hipotezini eşbütünleşme vektörlerinin sayısının tam olarak $r+1$ olduğu alternatif hipotezine karşı test eder.¹⁶⁹

3.4.3. Vektör Otoregresyon (VAR) Modeli

Ekonomide, bazı değişkenler sadece belirli bir bağımlı değişkeni açıklayıcısı olmayıp, aynı zamanda başka değişkenler tarafından açıklandığı modellere sahiptirler. Bu gibi durumlarda hangi değişkenin içsel hangisinin dışsal ya da önceden belirlenmiş değişkenler olduğunu açıklamak amacıyla eşzamanlı denklem modelleri kullanılmaktadır. Ancak Sims (1980) bu durumu ciddi bir şekilde eleştirmiştir. Bunun

¹⁶⁷ Veli AKEL, “Kırılgan Beşli Ülkelerinin Hisse Senedi Piyasaları Arasındaki Eşbütünleşme Analizi”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt 11, Sayı 24, 2015, s. 83.

¹⁶⁸ Daniel Della MAGGIORA ve Robert SKERMAN, **Johansen Cointegration Analysis Of American And European Stock Market Indices: An Empirical Study**, School of Economics and Management, Lund: Lund University, 2009, s. 18.

¹⁶⁹ Chris BROOK, **Introductory Econometrics for Finance**, 2nd Edition, Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 351.

başlıca sebebi değişkenler arasında böyle bir ayrım yapılmaması gerektiğidir. Eğer bir dizi değişken arasında eşzamanlılık mevcutsa bu değişkenler aynı şekilde ele alınmalıdır. Başka bir ifadeyle, içsel ve dışsal değişkenler arasında bir ayrım yapılmamalıdır. Bu ayrım göz ardı edildiğinde, tüm değişkenler içsel olarak ele alınır ve böylece her denklemin aynı açıklayıcı değişken setine sahip olduğu genel indirgenmiş bir form elde edilir. Bu durum VAR modellerinin geliştirilmesine yol açmıştır.¹⁷⁰

Geliştirilen VAR model formunun bazı özellikleri dikkat çekici niteliktedir. Modelde tüm değişkenler içsel olarak ele alındığından her bir değişken diğer tüm değişkenler üzerindeki etkisi eş zamanlı olarak tahmin edilmektedir. Bu durum, bağımlı değişken üzerinde etki, sadece bir değişkenin etkisi değil, aynı zamanda diğer belirleyici değişkenler üzerindeki etkisiyle de ele alınmaktadır. Böylece modelin tahmin gücüne katkı sağlarken, değişkenlerin doğrudan ve dolaylı etkilerinin dikkate alınmasına imkân tanımaktadır.¹⁷¹

VAR analizi temel olarak, her bir değişkenin seri olarak ilişkisiz bir hatanın ve sistemdeki tüm değişkenlerin eşit sayıda gecikmesinin bir fonksiyonu olarak ifade edilen dinamik doğrusal denklemler sistemidir.¹⁷² Bu yapı, önsel varsayımlara ihtiyaç duymadan değişkenler arasındaki ilişkiler hakkında tahmin üretmek için kullanılan yöntemdir. Bu yöntem sayesinde değişkenler arasındaki ilişkilerin tamamı hakkında fikir sahibi olunmaktadır.¹⁷³

İki değişkenli Var modelinin formülü standart şekilde aşağıdaki gibidir;

$$y_t = a_1 + \sum_{i=1}^p b_{1i}y_{t-i} + \sum_{i=1}^p b_{2i}x_{t-i} + \varepsilon_{1t} \quad (6)$$

¹⁷⁰ Dimitrios ASTERIOU and Stephen G. HALL, **Applied Econometrics: A Modern Approach Using Eviews and Microfit., Revised Edition**, New York: Palgrave, Macmillan, 2007, s. 279.

¹⁷¹ Vipin KUMAR, Robert P. LEONE, John N. GASKİNS, "Aggregate and Disaggregate Sector Forecasting Using Consumer Confidence Measures" **International Journal of Forecasting**, Volume 11, Issue 3, 1995, s.365.

¹⁷² John W. KEATING, "Identifying VAR Models Under Rational Expectations", **Journal of Monetary Economics**, Volume 25, Issue 3, 1990, s.456.

¹⁷³ KUMAR vd., **a.g.m.**, s.365.

$$y_t = c_1 + \sum_{i=1}^p d_{1i}y_{t-i} + \sum_{i=1}^P d_{2i}x_{t-i} + \varepsilon_{2t} \quad (7)$$

İki değişkenli modelde, p gecikmelerin uzunluğunu, ε hata terimini temsil etmektedir. VAR modelinde hata terimlerinin ortalaması ve gecikmeli değerleriyle olan kovaryansları sıfıra eşittir.¹⁷⁴ Modelde hata terimlerinin kendi gecikmeli değerleriyle ilişkisi olması varsayımı, modele herhangi bir kısıtlama getirmemektedir. Bu durum, değişkenlerin gecikme uzunluğunun artırılmasıyla otokorelasyon sorununu ortadan kaldırmaktadır.¹⁷⁵ Ayrıca modelde değişkenlerin düzey değerlerinden ziyade farkı alınmış değişkenlerin kullanılması sahte regresyon probleminin de önüne geçmesini sağlamaktadır.¹⁷⁶

3.4.4. Granger- Nedensellik Analizi

Ekonometrik çalışmalar, sadece iki veya daha fazla değişken arasında ilişki olup olmadığına değil aynı zamanda bu ilişkinin yönüne de bakmaktadır. Granger (1969) tarafından ortaya atılan nedensellik kavramı, iki değişken arasındaki neden sonuç ilişkisini tespit etmektedir. VAR modeli ile ilişkinin yönü belirlenmezken, Granger nedensellik testi ile değişkenler arasındaki ilişkinin yönü belirlenmektedir.¹⁷⁷ Nedensellik testi, uzun dönemli zaman serilerinde, serilerin durağan olduğu fakat durağan olmasa bile uygulanabileceği bir testtir. Bu test örneklem büyüklüğünden, verilerin yıllık ve mevsimlik olma durumlarından etkilenmektedir.¹⁷⁸ Ayrıca gecikme sayısına duyarlı olan bu test, gecikme sayısının değişimine bağlı olarak nedenselliğin yönü de değişebilmektedir. Bu sebeple farklı gecikmeler için farklı sonuçlar elde edileceği için

¹⁷⁴ Mustafa ÖZTÜRK, Osman Nuri ARAS, Osman Salih KADI, “AB Borç Krizi ve Bunun Türk Dış Ticaretine Olan Etkileri”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, 2012, s.81.

¹⁷⁵ Cem Çağrı DÖNMEZ, Doruk ŞEN, Umut HAZIR, “Kriptopara Dinamikleri: Bitcoin Cash, Ethereum, Litecoin ve Ripple”, *International Journal of Advances in Engineering and Pure Sciences*, Volume 33, Issue 4, 2021, s.639.

¹⁷⁶ Emine Türkan AYVAZ GÜVEN ve Yusuf Yüksel AYVAZ, “Türkiye’de Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Zaman Serileri Analizi”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1, 2016, s. 249

¹⁷⁷ DÖNMEZ vd., *a.g.m.*, s. 640.

¹⁷⁸ TARI, *a.g.e.*, s.419

her bağımsız test için ayrı ayrı gecikme uzunluğu belirlenebileceği gibi her gecikme için de ayrı bir test gerçekleştirilebilir.¹⁷⁹

Nedensellik testi, bağımlı değişkenin gelecekteki tahmini değerinin, geçmişteki kendi değerleri ya da bağımsız değişkenlerin önceki dönem değerlerinden etkilenip etkilenmediği esasına dayanmaktadır. Ayrıca, bir sonucun ortaya çıkabilmesi için öncelikle ilgili nedenin gerçekleşmiş olması ve neden ile sonuç arasında belirli bir zaman gecikmesinin bulunması gerekmektedir.¹⁸⁰ Daha açıklayıcı bir ifadeyle bu test, geçmişle sınırlı nedensel ifadelerin geleceğe neden olduğu sonucuna ulaşmak amacıyla zaman serilerinin doğasında bulunan zamansal sıralamadan yararlanan bir model sunmaktadır. Bu model, bir serinin diğerinin öngörücüsü olup olmadığını değerlendirmektedir.¹⁸¹

Granger nedensellik analizi, aşağıda verilen model yardımıyla test edilebilir;

$$Y_t = \sum_{i=1}^n a_i X_{t-i} + \sum_{i=1}^n b_i Y_{t-i} + \varepsilon_{1t} \quad (8)$$

$$H_{01} = \sum_{i=1}^n a_i = 0 \quad X_t, Y_t' \text{ ye neden olmamaktadır.} \quad (9)$$

$$H_{a1} = \sum_{i=1}^n a_i \neq 0 \quad X_t, Y_t' \text{ ye neden olmaktadır.} \quad (10)$$

$$X_t = \sum_{i=1}^n c_i X_{t-i} + \sum_{i=1}^n d_i Y_{t-i} + \varepsilon_{2t} \quad (11)$$

$$H_{02} = \sum_{i=1}^n d_i = 0 \quad Y_t, X_t' \text{ ye neden olmamaktadır.} \quad (12)$$

¹⁷⁹ Abdullah TAKIM, “Türkiye’de GSYİH ile İhracat Arasındaki İlişki: Granger Nedensellik Testi”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 14, Sayı 2, 2010, s. 327.

¹⁸⁰ DÖNMEZ vd., **a.g.m.**, s. 640.

¹⁸¹ Ali SHOJAİE and Emily B. FOX, “Granger Causality: A Review and Recent Advances”, **Annual Review of Statistics and Its Application**, Volume 9, Issue 1, 2022, s. 290.

$$H_{02} = \sum_{i=1}^n d_i = 0 \text{ } Y_t, X_t' \text{ ye neden olmaktadır.} \quad (13)$$

Modelde ai, bi, ci, di ; gecikme katsayılarını, n ; gecikme uzunluğunu, ε_{1t} ve ε_{2t} ise hata terimlerini ifade etmektedir. Söz konusu modelde, bağımsız değişkenin gecikmeli değerlerine ait katsayıların sıfıra eşit olup olmadığının test edilmesi neticesinde 4 farklı durum meydana gelmektedir. Birinci durumda, ai istatistiksel olarak anlamlı bir düzeyde sıfırdan farklı bulunması hâlinde $H01$ hipotezi reddedilir ve bu durum Xt 'nin, Yt 'nin Granger nedeni olduğunu ifade etmektedir. İkinci durumda, di katsayılarının katsayılarının anlamlı çıkması durumunda $H02$ hipotezi reddedilir. Yt 'nin, Xt 'nin Granger nedeni olduğunu göstermektedir. Üçüncü durumda, hem ai hem di katsayılarının anlamlı bulunması durumunda, $H01$ ve $H02$ hipotezi reddedilir ve değişkenler arasında çift yönlü bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılır. Dördüncü durumda, hem ai hem di katsayılarının değerleri sıfır olduğu durumda her iki hipotez kabul edilir ve Xt, Yt Granger anlamda nedensellik ilişkisinin bulunmadığı sonucuna varılır.¹⁸²

3.5. Analiz Bulguları

Elde edilen fon büyüklüğü, katkı payı tutarı ve GSYİH verilerinin öncelikle logaritmik farkları alınmıştır. Logaritmik farkları alınan verilerin ADF birim kök testi ile durağanlığı ölçülmüş ve bilgi kriteri AIC bilgi kriteri kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan 3 değişken de 1. dereceden durağanlığa sahiptir. Bu değişkenlerin uzun ve kısa dönemli bir ilişkiye sahip olup olmadığı öğrenilmek istenmiştir. Bu sebeple aynı düzeyde durağan olan serilere Johansen Eş Bütünleşme, VAR ve Granger Nedensellik testi yapılmıştır.

3.5.1. Birim Kök Testi Sonuçları

Logaritmaları alınan fon büyüklüğü, katkı payı tutarı ve GSYİH ifadeleri sırasıyla DFB, DKP, DGSYİH şeklinde ifade edilmiştir. Değişkenlerin durağanlık durumunu analiz etmek üzere ADF birim kök testi gerçekleştirilmiştir.

¹⁸² DÖNMEZ vd., a.g.m., s. 640.

Tablo 17: 2017 Öncesi ADF Testi Birim Kök Analiz Sonuçları

H ₀ Hipotezi: Birim kök vardır.						
Değişkenler	t-istatistik değeri	Olasılık Değeri	Kritik Değerler			Durağanlık Seviyesi
			1% seviye	5% seviye	10% seviye	
DFB	-8.769.850	0.0000	-3.503.879	-2.893.589	-2.583.931	I(1)
DKP	-8.023.012	0.0000	-3.503.879	-2.893.589	-2.583.931	I(1)
DGSYİH	-8.912.030	0.0000	-3.507.394	-2.895.109	-2.584.738	I(1)

Tablo 17 incelendiğinde 2017 öncesi fon büyüklüğü, katkı payı tutarı ve GSYİH değişkenleri için yapılan ADF birim kök testi sonucuna göre, tüm değişkenler logaritmik farkları alındığında birinci seviyede anlamlılık düzeyi %1'den küçük olduğu için H₀ hipotezi reddedilmiştir. Bu sonuca göre değişkenlerin birim kök içermediği ve serilerin I(1) seviyesinde durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 18: 2017 Sonrası ADF Testi Birim Kök Analiz Sonuçları

H ₀ Hipotezi: Birim kök vardır.						
Değişkenler	t-istatistik değeri	Olasılık Değeri	Kritik Değerler			Durağanlık Seviyesi
			1% level	5% level	10% level	
DFB	-7.041.477	0.0000	-3.503.879	-2.893.589	-2.583.931	I(1)
DKP	-1.353.592	0.0001	-3.504.727	-2.893.956	-2.584.126	I(2)
DGSYİH	-3.437.262	0.0121	-3.504.727	-2.893.956	-2.584.126	I(1)

Tablo 18 incelendiğinde 2017 sonrası fon büyüklüğü, katkı payı tutarı ve GSYİH değişkenlerine yapılan ADF birim kök testi sonucuna göre, fon büyüklüğü ve GSYİH'nın logaritmik farkları alındığında birinci seviyede, katkı payı tutarının ise ikinci seviyede anlamlılık düzeyi genel olarak %10'dan küçük olduğu için H₀ hipotezi reddedilmiştir. Elde edilen sonuca göre değişkenlerin birim kök içermediği, fon büyüklüğü ve GSYİH I(1) seviyesinde, katkı payı tutarı I(2) seviyesinde durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.5.2. VAR Gecikme Sayısı Belirleme

VAR modeli, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkilerin kısa dönemli dinamik ayarlamalarla birlikte incelenmesine olanak sağlamaktadır. Bu çerçevede önemli olan bir diğer konu da uygun gecikme uzunluğunun seçimidir. VAR modelinde gecikme uzunluğunun seçimi genellikle ampirik bir sorundur. Optimal gecikme uzunluğunu seçme imkânı sağlayan çeşitli bilgi kriterleri bulunmaktadır. Bunlar arasında, Akaike bilgi kriteri, Hannan-Quinn bilgi kriteri ve Schwarz-Bayesian bilgi kriteri (SBC) en sık

kullanılan bilgi kriterleri arasında yer almaktadır.¹⁸³ Analizde aylık veriler kullanıldığından gecikme uzunluğu 12 olarak belirlenmiş ve * ile ifade edilen değerler uygun gecikme kriterlerini işaret etmektedir.

Tablo 19: 2017 Öncesi Fon Büyüklüğü ve GSYİH İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Gecikme Uzunluğu	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	10.62252	NA	0.002763	-0.215563	-0.156012	-0.191687
1	24.27464	26.28034	0.002171	-0.456866	-0.278214	-0.385239
2	48.57832	45.56940	0.001307	-0.964458	-0.666705*	-0.845080
3	53.66332	9.280120	0.001273	-0.991583	-0.574728	-0.824454
4	58.56419	8.699048	0.001246	-1.014.105	-0.478149	-0.799225
5	69.47745	18.82538*	0.001050	-1.186.936	-0.531879	-0.924305*
6	73.70673	7.084040	0.001046*	-1.192668*	-0.418510	-0.882286
7	76.36854	4.325446	0.001085	-1.159.214	-0.265954	-0.801080
8	81.13880	7.513151	0.001069	-1.178.470	-0.166109	-0.772585
9	83.60180	3.756078	0.001117	-1.140.045	-0.008582	-0.686409
10	85.74267	3.157775	0.001178	-1.093.567	0.156997	-0.592180
11	89.52569	5.390803	0.001194	-1.088.142	0.281523	-0.539004
12	93.86147	5.961705	0.001196	-1.096.537	0.392230	-0.499648

Tablo 19 incelendiğinde kriterlerin 2'si (AIC ve FPE) uygun gecikme uzunluğunu 6, diğer 2'si (LR ve HQ) 5 ve 1'i (SC) 2, olarak belirlemiştir. Bu bağlamda, çalışmada Akaike bilgi kriterini seçerek uygun gecikme uzunluğu 6 olarak seçilmiştir.

Tablo 20: 2017 Öncesi Katkı Payı Tutarı ve GSYİH İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Gecikme Uzunluğu	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	78.98987	NA	0.000500	-1.924.747	-1.865.196	-1.900.871
1	88.12366	17.58255	0.000440	-2.053.092	-1.874.440	-1.981.465
2	112.6341	45.95716	0.000264	-2.565.854	-2.268100*	-2.446476*
3	114.2922	3.025858	0.000280	-2.507.304	-2.090.449	-2.340.175
4	116.9624	4.739772	0.000289	-2.474.061	-1.938.105	-2.259.181
5	127.3534	17.92436*	0.000247*	-2.633835*	-1.978.777	-2.371.203
6	127.8633	0.854114	0.000270	-2.546.582	-1.772.424	-2.236.200
7	130.1094	3.649957	0.000283	-2.502.736	-1.609.476	-2.144.602
8	135.9846	9.253398	0.000271	-2.549.615	-1.537.254	-2.143.730
9	138.1984	3.376093	0.000285	-2.504.961	-1.373.498	-2.051.325
10	139.1786	1.445779	0.000310	-2.429.466	-1.178.902	-1.928.079
11	140.1311	1.357225	0.000337	-2.353.276	-0.983611	-1.804.138
12	143.1773	4.188548	0.000348	-2.329.432	-0.840665	-1.732.543

Tablo 20 incelendiğinde kriterlerin 3'ü (AIC, FPE, LR) uygun gecikme uzunluğunu 5, diğer 2'si (SC ve HQ) 2 olarak belirlemiştir. Bu duruma göre 3 tanesinin

¹⁸³ R. Scott HACKER ve Abdunnasser HATEMİ-J, "Optimal Lag-Length Choice in Stable and Unstable VAR Models Under Situations of Homoscedasticity and ARCH", **Journal of Applied Statistics**, Volume 35, Issue 6, 2008, s. 602.

reddedemediği ve Akaike bilgi kriterini seçerek uygun gecikme uzunluğu 5 olarak seçilmiştir.

Tablo 21: 2017 Sonrası Fon Büyüklüğü ve GSYİH İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Gecikme Uzunluğu	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-2.808.950	NA	1.13e+28	70.27376	70.33331	70.29763
1	-2.798.931	19.28693	9.76e+27	70.12328	70.30193*	70.19490*
2	-2.796.262	5.004808	1.01e+28	70.15655	70.45430	70.27592
3	-2.790.840	9.894666*	9.74e+27*	70.12100*	70.53786	70.28813
4	-2.787.749	5.486028	9.98e+27	70.14373	70.67969	70.35862
5	-2.783.492	7.343552	9.93e+27	70.13731	70.79236	70.39994
6	-2.781.389	3.522843	1.04e+28	70.18473	70.95889	70.49511
7	-2.777.888	5.688706	1.06e+28	70.19721	71.09047	70.55534
8	-2.772.598	8.332582	1.03e+28	70.16495	71.17731	70.57083
9	-2.767.779	7.348136	1.01e+28	70.14448	71.27595	70.59812
10	-2.763.806	5.860601	1.02e+28	70.14515	71.39572	70.64654
11	-2.761.718	2.975498	1.08e+28	70.19295	71.56262	70.74209
12	-2.758.540	4.369725	1.11e+28	70.21350	71.70227	70.81039

Tablo 21 incelendiğinde kriterlerin 3'ü (AIC, FPE, LR) uygun gecikme uzunluğunu 3, diğer 2'si (SC ve HQ) 1 olarak belirlemiştir. Bu duruma göre 3 tanesinin reddedemediği ve Akaike bilgi kriterini seçerek belirlenen gecikme seviyesi 3 olarak seçilmiştir.

Tablo 22: 2017 Sonrası Katkı Payı Tutarı ve GSYİH İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Gecikme Uzunluğu	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-2.648.386	NA	4.74e+26	67.09839	67.15838	67.12242
1	-2.637.988	20.00628	4.03e+26	66.93642	67.11638*	67.00851*
2	-2.633.446	8.509586	3.98e+26*	66.92269*	67.22262	67.04285
3	-2.629.902	6.460402	4.02e+26	66.93423	67.35413	67.10245
4	-2.626.032	6.858180	4.04e+26	66.93752	67.47739	67.15381
5	-2.621.483	7.830688	3.99e+26	66.92363	67.58347	67.18798
6	-2.619.936	2.584671	4.26e+26	66.98573	67.76555	67.29815
7	-2.619.138	1.293932	4.63e+26	67.06678	67.96657	67.42726
8	-2.616.020	4.894218	4.76e+26	67.08911	68.10887	67.49765
9	-2.610.499	8.385838	4.60e+26	67.05061	68.19034	67.50722
10	-2.608.984	2.224284	4.94e+26	67.11352	68.37323	67.61820
11	-2.601.213	11.01765*	4.53e+26	67.01805	68.39772	67.57079
12	-2.598.233	4.073393	4.69e+26	67.04388	68.54353	67.64468

Tablo 22 incelendiğinde kriterlerin 2'si (AIC ve FPE) uygun gecikme uzunluğunu 2, diğer 2'si (SC ve HQ) 1 ve 1'i (LR) 11 olarak belirlemiştir. Bu durumda Schwarz-Bayesian bilgi kriterini seçerek uygun gecikme uzunluğu 1 olarak seçilmiştir.

3.5.3. Johansen- Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Eşbütünleşme, durağan olmayan serilerin, birlikte değerlendirerek uzun vadede birbirini dengelemesi işlemini ifade etmektedir. Eşbütünleşme işlemi olması için bütün değişkenlerin aynı düzeyde entegre olmaları gerekmektedir.¹⁸⁴ Farklı düzeyde durağanlaşan serilerde eşbütünleşme testi yapılamamaktadır. Bu sebeple birimlerin durağanlık seviyelerine baktığımızda 2017 öncesi serilerde eşbütünleşme testi yapılabilirken; 2017 sonrası serilerde durağanlık derecesi farklılık gösterdiği için eşbütünleşme testi yapılamamaktadır.

Tablo 23: 2017 Öncesi Fon Büyüklüğü ve GSYİH Arasında Trace İstatistiğine Göre Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Hipotezler CE(s)	Özdeğer	İz İstatistik	0.05 Kritik Değer	Olasılık
Hiçbiri *	0.158011	19.89684	15.49471	0.0101
En fazla 1 *	0.057642	5.105845	3.841465	0.0238

Tablo 23 incelendiğinde iz istatistiğinin olasılık değerinin %5’den küçük olduğu için hem “Hiç Eşbütünleşik Vektör Yoktur” hem de “En çok 1 Eşbütünleşik Vektör bulunmaktadır¹⁸⁵” hipotezleri olan H_0 hipotezi reddedilir. Bu bağlamda değişkenler arasında uzun vadeli ilişki olduğu ve seriler arasında en az 2 eşbütünleşme vektörü olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 24: 2017 Öncesi Fon Büyüklüğü ve GSYİH Arasında Max-Eigen İstatistiğine Göre Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Hipotezler CE(s)	Özdeğer	Max-Eigen İstatistik	0.05 Kritik Değer	Olasılık
Hiçbiri *	0.158011	14.79099	14.26460	0.0412
En fazla 1 *	0.057642	5.105845	3.841465	0.0238

Tablo 24 incelendiğinde max-eigen istatistiğinin olasılık değerinin %5’den küçük olduğu için H_0 hipotezi reddedilir. Bu bağlamda fon büyüklüğü ve GSYİH arasında uzun vadeli ilişki olduğu ve seriler arasında en az 2 eşbütünleşme vektörü olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 25: 2017 Öncesi Katkı Payı Tutarı ve GSYİH Arasında Trace İstatistiğine Göre Eşbütünleşme Testi Sonuçları

¹⁸⁴ Ekrem GÜL ve Aykut EKİNCİ, “Türkiye’de Enflasyon ve Döviz Kuru Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1984 – 2003”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2006, Sayı 1, 2006, s. 96.

¹⁸⁵ Ayşen KONUŞKAN, Türker TEKER, Vesile ÖMÜRBEK ve İsmail BEKÇİ, “Kripto Paraların Fiyatları Arasındaki İlişkinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 2, 2019, s. 315.

Hipotezler CE(s)	Özdeğer	İz İstatistik	0.05 Kritik Değer	Olasılık
Hiçbiri *	0.135694	20.45682	15.49471	0.0082
En fazla 1 *	0.085436	7.769779	3.841465	0.0053

Tablo 25 incelendiğinde iz istatistiğinin olasılık değerinin %5’den küçük olduğu için H_0 hipotezi reddedilir. Bu bağlamda katkı payı tutarı ve GSYİH arasında uzun vadeli ilişki olduğu ve seriler arasında en az 2 eşbütünleşme vektörü olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 26: 2017 Öncesi Katkı Payı Tutarı ve GSYİH Arasında Max-Eigen İstatistiğine Göre Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Hipotezler CE(s)	Özdeğer	Max-Eigen İstatistik	0.05 Kritik Değer	Olasılık
Hiçbiri *	0.135694	12.68704	14.26460	0.0874
En fazla 1 *	0.085436	7.769779	3.841465	0.0053

Tablo 26 incelendiğinde max-eigen istatistiğinin “Hiç Eşbütünleşik Vektör Yoktur” hipotezi olasılık değeri %5’den büyük olduğu için H_0 hipotezi kabul edilmektedir. Fakat “En çok 1 Eşbütünleşik Vektör bulunmaktadır” hipotezi olasılık değerinin %10’dan küçük olduğu için H_0 hipotezi reddedilir. Bu bağlamda katkı payı tutarı ve GSYİH arasında uzun vadeli ilişki olduğu ve seriler arasında en az 2 eşbütünleşme vektörü olduğu tespit edilmiştir.

3.5.4. Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) Sonuçları

Seriler arasında eşbütünleşme olması halinde değişkenler arasındaki nedensellik testi VECM ile gerçekleştirilmektedir.¹⁸⁶ VECM, değişkenler arasındaki sahte ilişkilere yer vermeden kısa ve uzun vadeli ilişkileri ortaya koymaktadır.¹⁸⁷

Tablo 27: 2017 Öncesi Fon Büyüklüğü ve GSYİH’nın VECM Analizi Sonuçları

Eşbütünleşme Eq:	CointEq1	
FB(-1)	1.000000	
G(-1)	-2.34E-05	
	(5.7E-06)	
	[-4.08805]	
C	3.10E+10	
Hata Düzeltme:	D(FB)	D(G)
COINTEQ1	-0.000740	52833.50
	(0.00299)	(14376.6)
	[-0.24745]	[3.67497]
D(FB(-1))	0.087035	-492570.3

¹⁸⁶ Ahmet Gökçe AKPOLAT ve Nurullah ALTINTAŞ, “Enerji Tüketimi ile Reel GSYİH Arasındaki Eşbütünleşme ve Nedensellik İlişkisi: 1961-2010 Dönemi.” **Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi**, Cilt 8, Sayı 2, 2013, s.124.

¹⁸⁷ Menşure KOLÇAK, Ali Yasin KALABAK ve Handan BORAN, “Kamu Harcamaları Büyüme Üzerinde Bir Politika Aracı Olarak Kullanılmalı mı? VECM Analizi ve Yapısal Kırılma Testleri ile Ampirik Bir Analiz: 1984-2014 Türkiye Örneği”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 72, Sayı 2, 2017, s. 480.

	(0.11706)	(563079.)
	[0.74352]	[-0.87478]
D(FB(-2))	0.201733	-589025.7
	(0.10705)	(514951.)
	[1.88442]	[-1.14385]
D(FB(-3))	0.086964	567257.9
	(0.11175)	(537550.)
	[0.77820]	[1.05527]
D(FB(-4))	-0.168435	459302.7
	(0.11096)	(533722.)
	[-1.51804]	[0.86057]
D(FB(-5))	0.333933	-1198632.
	(0.11076)	(532777.)
	[3.01496]	[-2.24978]
D(FB(-6))	0.342634	1303995.
	(0.11647)	(560259.)
	[2.94177]	[2.32749]
D(G(-1))	-8.24E-09	0.401412
	(6.5E-08)	(0.31072)
	[-0.12750]	[1.29189]
D(G(-2))	3.51E-08	0.103259
	(5.7E-08)	(0.27208)
	[0.62129]	[0.37952]
D(G(-3))	1.09E-08	0.270551
	(4.9E-08)	(0.23408)
	[0.22300]	[1.15578]
D(G(-4))	-2.67E-08	0.091208
	(4.3E-08)	(0.20827)
	[-0.61613]	[0.43792]
D(G(-5))	-3.23E-08	-0.142760
	(3.4E-08)	(0.16483)
	[-0.94386]	[-0.86609]
D(G(-6))	1.32E-08	0.109911
	(2.5E-08)	(0.12155)
	[0.52391]	[0.90423]
C	1.08E+08	-6.42E+13
	(8.3E+07)	(4.0E+14)
	[1.30017]	[-0.15998]
R2	0.535462	0.769332
Düzeltilmiş R2	0.451587	0.727683
Artıkların kareleri toplamı	1.04E+19	2.41E+32
Regresyon Std. Hatası	3.80E+08	1.83E+15
F-istatistiği	6.384053	18.47203
Log likelihood	-1.813.393	-3.136.611
Akaike AIC	42.49751	73.27003
Schwarz SC	42.89706	73.66957
Bağımlı Ortalama	6.07E+08	-3.11E+13
S.D. ortalama	5.13E+08	3.50E+15
Belirleyici artık kovaryans (dof adj.)		4.79E+47
Belirleyici artık kovaryans		3.36E+47
Log likelihood		-4.949.662
Akaike bilgi kriteri		115.8061
Schwarz criterion		116.6623
Katsayı sayısı		30

VECM modeli sonucuna göre GSYİH değişkeninin t istatistiği 3.67 değerinde olup %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmaktadır. Bu bağlamda fon büyüklüğü ile GSYİH arasında anlamlı ve uzun vadede istikrarlı bir ilişki bulunduğu ve fon büyüklüğünden GSYİH' a doğru uzun dönemli nedensellik olduğu gözlemlenmektedir. Fon büyüklüğü değişkeninin t istatistik değeri ise -0,24 değerinde olup anlamlılık düzeylerinde anlamlı bir sonuç çıkmamıştır. Bu bağlamda GSYİH'dan fon büyüklüğüne doğru uzun dönemli bir nedensellik ortaya çıkmamıştır.

R^2 değerine baktığımızda GSYİH için 0,76, fon büyüklüğü için 0,53 olduğu gözlemlenmekte ve modelin açıklama gücünün ortalama olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 28: 2017 Öncesi Katkı Payı Tutarı ve GSYİH'nın VECM Analizi Sonuçları

Eşbütünleşme Eq:	CointEq1	
KP(-1)	1.000000	
G(-1)	-1.25E-05	
	(3.7E-06)	
	[-3.40279]	
C	9.82E+09	
Hata Düzeltme:	D(KP)	D(G)
COINTEQ1	-2.90E-05	81446.25
	(0.00172)	(24482.0)
	[-0.01684]	[3.32678]
D(KP(-1))	0.227759	1705681.
	(0.12047)	(1714707)
	[1.89052]	[0.99474]
D(KP(-2))	0.321197	432738.6
	(0.12382)	(1762287)
	[2.59413]	[0.24556]
D(KP(-3))	0.171778	761734.4
	(0.12818)	(1824448)
	[1.34009]	[0.41751]
D(KP(-4))	0.097661	827008.4
	(0.12251)	(1743621)
	[0.79720]	[0.47431]
D(KP(-5))	0.110616	-4413577.
	(0.11804)	(1680006)
	[0.93714]	[-2.62712]
D(G(-1))	-4.66E-09	0.090188
	(1.9E-08)	(0.26856)
	[-0.24696]	[0.33582]
D(G(-2))	-7.47E-09	-0.130782
	(1.6E-08)	(0.23198)
	[-0.45815]	[-0.56375]
D(G(-3))	-4.12E-10	0.155064
	(1.5E-08)	(0.20693)
	[-0.02837]	[0.74936]

D(G(-4))	5.96E-09	-0.094678
	(1.1E-08)	(0.15755)
	[0.53796]	[-0.60092]
D(G(-5))	1.08E-08	-0.253644
	(8.0E-09)	(0.11356)
	[1.35907]	[-2.23356]
C	46602634	2.34E+14
	(3.5E+07)	(5.0E+14)
	[1.33373]	[0.47046]
R2	0.685350	0.750305
Düzeltilmiş R2	0.639202	0.713684
Artıkların kareleri toplamı	1.30E+18	2.62E+32
Regresyon Std. Hatası	1.31E+08	1.87E+15
F-istatistiği	14.85095	20.48791
Log likelihood	-1.743.356	-3.176.339
Akaike AIC	40.35300	73.29515
Schwarz SC	40.69313	73.63528
Bağımlı Ortalama	4.34E+08	5.50E+11
S.D. ortalama	2.19E+08	3.50E+15
Belirleyici artık kovaryans (dof adj.)		5.66E+46
Belirleyici artık kovaryans		4.21E+46
Log likelihood		-4.916.891
Akaike bilgi kriteri		113.6297
Schwarz criterion		114.3666
Katsayı sayısı		26

VECM modeli sonucuna göre GSYİH değişkeninin t istatistiği 3.32 değerinde olup %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmaktadır. Bu bağlamda katkı payı tutarı ile GSYİH arasında uzun dönemli ve anlamlı bir ilişki olduğu ve katkı payından GSYİH' a doğru uzun dönemli nedensellik olduğu gözlemlenmektedir. Katkı payı tutarının değişkeninin t istatistik değeri ise -0,01 değerinde olup anlamlılık düzeylerinde anlamlı bir sonuç çıkmamıştır. Bu bağlamda GSYİH' dan katkı payı tutarına doğru uzun dönemli bir nedensellik ortaya çıkmamıştır.

R^2 değerine baktığımızda GSYİH için 0,75, katkı payı tutarı için 0,68 olduğu gözlemlenmekte ve modelin açıklama gücünün ortalamanın üstünde olduğunu söylemek mümkündür.

3.5.5. Vektör Otoregresyon (VAR) Modeli Sonuçları

VAR modeli için uygun gecikme uzunluğu belirlendikten sonra 2017 öncesi fon büyüklüğü ve katkı payı tutarının GSYİH ile olan ilişkisini ve 2017 sonrası fon büyüklüğü ve katkı payı tutarının GSYİH ile olan ilişkisi test edilmiştir.

Tablo 29: 2017 Öncesi Fon Büyüklüğü ve GSYİH' nın VAR Analizi Sonuçları

	DFB	DG
DFB(-1)	0.078918	-8.300.869
	(0.11683)	(20.5341)
	[0.67550]	[-0.40425]
DFB(-2)	0.038823	-1.968.462
	(0.11462)	(20.1459)
	[0.33870]	[-0.97710]
DFB(-3)	-0.135775	28.06068
	(0.11307)	(19.8738)
	[-1.20078]	[1.41194]
DFB(-4)	-0.152965	18.70053
	(0.11086)	(19.4841)
	[-1.37986]	[0.95978]
DFB(-5)	0.183138	-4.750.343
	(0.11258)	(19.7876)
	[1.62670]	[-2.40066]
DFB(-6)	0.108090	45.67322
	(0.11374)	(19.9909)
	[0.95033]	[2.28470]
DG(-1)	0.000105	-0.682171
	(0.00065)	(0.11393)
	[0.16214]	[-5.98751]
DG(-2)	0.000909	-0.747778
	(0.00075)	(0.13171)
	[1.21339]	[-5.67766]
DG(-3)	0.000204	-0.412246
	(0.00084)	(0.14711)
	[0.24400]	[-2.80229]
DG(-4)	-0.001377	-0.428216
	(0.00084)	(0.14785)
	[-1.63671]	[-2.89637]
DG(-5)	-0.000517	-0.441544
	(0.00078)	(0.13783)
	[-0.65916]	[-3.20359]
DG(-6)	0.000146	-0.015267
	(0.00066)	(0.11534)
	[0.22181]	[-0.13237]
C	0.019944	-0.383790
	(0.00666)	(1.17013)
	[2.99573]	[-0.32799]

Tablo 29 incelendiğinde fon büyüklüğü ve GSYİH arasında istatistiksel anlamda bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir. GSYİH değişkeni hem kendi geçmiş değerlerinden hem de fon büyüklüğüne ait bazı gecikmeli değerlerden anlamlı düzeyde etkilenmektedir. Pozitif ve negatif katsayılar değerlendirildiğinde, fon büyüklüğünde yaşanan bir değişimin GSYİH üzerinde hem olumlu hem olumsuz etkisi olduğu görülürken; GSYİH'nın fon büyüklüğü üzerindeki etkisi ise istatistiksel olarak zayıf olmakla birlikte anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Dolayısıyla, fon büyüklüğü, GSYİH üzerinde anlamlı

bir etkisi bulunurken; GSYİH,'nın fon büyüklüğü üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 30: 2017 Öncesi Katkı Payı Tutarı ve GSYİH' nın VAR Analizi Sonuçları

	DKP	DG
DKP(-1)	0.094372	14.12141
	(0.11548)	(44.0124)
	[0.81719]	[0.32085]
DKP(-2)	0.156328	37.11194
	(0.11545)	(44.0003)
	[1.35406]	[0.84345]
DKP(-3)	0.163742	42.96419
	(0.11579)	(44.1283)
	[1.41416]	[0.97362]
DKP(-4)	0.063400	4.665953
	(0.11715)	(44.6492)
	[0.54117]	[0.10450]
DKP(-5)	-0.005489	-1.044.271
	(0.11751)	(44.7865)
	[-0.04671]	[-2.33166]
DG(-1)	-1.18E-05	-0.781918
	(0.00027)	(0.10110)
	[-0.04451]	[-7.73395]
DG(-2)	-7.61E-05	-0.800293
	(0.00031)	(0.11980)
	[-0.24200]	[-6.68023]
DG(-3)	3.29E-05	-0.396252
	(0.00038)	(0.14328)
	[0.08764]	[-2.76563]
DG(-4)	-9.12E-05	-0.477034
	(0.00031)	(0.11968)
	[-0.29034]	[-3.98596]
DG(-5)	0.000102	-0.412176
	(0.00026)	(0.10071)
	[0.38510]	[-4.09288]
C	0.011482	0.192522
	(0.00431)	(1.64389)
	[2.66197]	[0.11711]

Tablo 30 incelendiğinde katkı payı tutarı ve GSYİH arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir. GSYİH değişkeni hem kendi gecikmeli değerlerinden hem de katkı payı tutarının beşinci gecikmeli değerinde negatif ve anlamlı bir şekilde etkilenmektedir. Katkı payı tutarı ise kendi gecikmeli değerlerinden de GSYİH üzerindeki değerlerinden de anlamlı bir şekilde etkilenmemektedir. Dolayısıyla, katkı payı tutarının GSYİH üzerindeki etkisi sınırlı olmakla birlikte çok fazla anlamlı bir etkisi bulunmamakta; GSYİH'nın da katkı payı üzerinde dikkate değer bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 31: 2017 Sonrası Fon Büyüklüğü ve GSYİH' nın VAR Analizi Sonuçları

	DFB	G
DFB(-1)	0.319203	-7.19E+15
	(0.11044)	(1.1E+16)
	[2.89022]	[-0.64727]
DFB(-2)	-0.111166	-3.06E+15
	(0.11539)	(1.2E+16)
	[-0.96340]	[-0.26395]
DFB(-3)	0.067481	1.93E+16
	(0.10983)	(1.1E+16)
	[0.61443]	[1.74493]
G(-1)	7.31E-19	0.432053
	(1.0E-18)	(0.10190)
	[0.72161]	[4.23982]
G(-2)	4.92E-19	-0.194444
	(1.1E-18)	(0.10978)
	[0.45063]	[-1.77127]
G(-3)	-4.12E-19	0.315532
	(1.0E-18)	(0.10191)
	[-0.40713]	[3.09605]
C	0.021074	7.41E+14
	(0.00673)	(6.8E+14)
	[3.13330]	[1.09525]

Tablo 31 incelendiğinde fon büyüklüğü ve GSYİH arasında istatistiksel anlamda bir ilişki olmadığı gözlemlenmektedir. GSYİH değişkeni kendi gecikmeli değerinde anlamlı bir şekilde etkilenmiş olsa da fon büyüklüğünün GSYİH üzerinde bir etkisi gözükmemektedir. Fon büyüklüğü ise kendi gecikmelerinden sadece birinci derecede anlamlı gözükmemekte ve GSYİH'nın fon büyüklüğü üzerinde anlamlı bir etkisi gözükmemektedir.

Sistemde fon yöneticileri, getiriye koruma amacıyla çoğunlukla düşük riskli yatırım araçlarını tercih etmiş, bu da birikimlerin daha verimli alanlara yönlendirilmesini sınırlandırarak ekonomik büyüme üzerindeki etkinin düşük kalmasına neden olmuştur. Öte yandan, işverenlerin sisteme tam olarak entegre olamaması, sistemin ekonomik yapıya katkısının istenilen düzeyde gerçekleşmesini engellemiştir. Sonuç olarak, otomatik katılım sisteminin yürürlüğe girmesinden sonraki süreçte fon büyüklüğü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki senkronize bir şekilde gelişmemiş ve sistemin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 32: 2017 Sonrası Katkı Payı Tutarı ve GSYİH' nın VAR Analizi Sonuçları

	DDKP	G
DDKP(-1)	-0.362251	3.03E+16
	(0.10109)	(5.4E+16)
	[-3.58351]	[0.56069]

G(-1)	-1.26E-19	0.375729
	(1.9E-19)	(0.10023)
	[-0.67465]	[3.74875]
C	0.000728	1.50E+15
	(0.00079)	(4.2E+14)
	[0.91862]	[3.54219]

Tablo 32 incelendiğinde katkı payı tutarı ve GSYİH arasında istatistiksel anlamda bir ilişki içerisinde olmadığı gözlemlenmektedir. GSYİH değişkeni kendi gecikmeli değerinde pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilenmiş; Katkı payı tutarı ise kendi gecikmeli değerinde negatif ve anlamlı bir şekilde etkilenmiştir. Fakat her iki değişkenin birbirini üzerinde bir etkisi gözlenmemiştir.

Sisteme katılan katılımcıların sisteme duyduğu güven algısı, katılımcıların sisteme karşı davranışlarını etkilemektedir. Sistem hakkında herhangi bir bilgisi olmayan veya finansal okuryazarlığı düşük bireylerin sistemden çıkma eğilimi daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple sisteme giren çoğu katılımcı cayma süresi içinde sistemden ayrılma eğilimi göstermektedir. Bunun yanı sıra bireysel emeklilik hesabı olan katılımcılar başka bir emeklilik planı istemediği içinde sistemden ayrılma davranışı gösterebilmektedir. Bu sebepler, katkı payı tutarına yansımakta ve ekonomik büyüme ile ilişkisini olumsuz etkilemektedir.

3.5.6. Granger Nedensellik Analizi Sonuçları

2017 öncesi ve sonrası olmak üzeri Fon büyüklüğü ve GSYİH ile katkı payı tutarı ile GSYİH arasındaki nedensellik ilişkisini belirlemek amacıyla Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Buna karşılık nedensellik analizinin hipotezleri şöyledir;

H_0 : Fon büyüklüğü/Katkı payı tutarı, GSYİH'nın nedeni değildir.

H_1 : Fon büyüklüğü/Katkı payı tutarı, GSYİH'nın nedenidir.

H_0 : GSYİH, Fon büyüklüğü/Katkı payı tutarının nedeni değildir.

H_1 : GSYİH, Fon büyüklüğü/Katkı payı tutarının nedenidir.

Tablo 33: 2017 Öncesi Fon Büyüklüğü ve GSYİH Arasında Nedensellik Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: DFB				Bağımlı Değişken: DG			
Hariç	Chi-sq	df	Prob.	Hariç	Chi-sq	df	Prob.

DG	16.74570	6	0.0103	DFB	12.28483	6	0.0559
All	16.74570	6	0.0103	All	12.28483	6	0.0559

Tablo 33 incelendiğinde H_0 hipotezi %5 anlamlılık düzeyinden küçük olduğu için reddedilerek GSYİH'nın fon büyüklüğünün nedeni olduğu diğer tarafta ise H_0 hipotezi %5'den büyük olduğu için kabul edilmiş ve fon büyüklüğü GSYİH'nın nedeni olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda GSYİH ve fon büyüklüğü arasında tek yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 34: 2017 Öncesi Katkı Payı Tutarı ve GSYİH Arasında Nedensellik Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: DKP				Bağımlı Değişken: DG			
Hariç	Chi-sq	df	Prob.	Hariç	Chi-sq	df	Prob.
DG	0.839360	5	0.9745	DKP	6.342781	5	0.2743
All	0.839360	5	0.9745	All	6.342781	5	0.2743

Tablo 34 incelendiğinde iki tarafta da H_0 hipotezi %5 anlamlılık düzeyinden büyük olduğu için kabul edilmiştir. Bu durumda hem katkı payı tutarı GSYİH'nın nedeni değil hem de GSYİH katkı payı tutarının nedeni değildir. Bu durumda katkı payı tutarı ve GSYİH arasında çift yönlü bir nedensellik bulunmamaktadır.

Tablo 35: 2017 Sonrası Fon Büyüklüğü ve GSYİH Arasında Nedensellik Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: DFB				Bağımlı Değişken: G			
Hariç	Chi-sq	df	Prob.	Hariç	Chi-sq	df	Prob.
G	1.169498	3	0.7603	DFB	3.705714	3	0.2950
All	1.169498	3	0.7603	All	3.705714	3	0.2950

Tablo 35 incelendiğinde iki tarafta da H_0 hipotezi %5 anlamlılık düzeyinden büyük olduğu için kabul edilmiştir. Bu durumda hem fon büyüklüğünün GSYİH'nın nedeni değil hem de GSYİH fon büyüklüğünün nedeni değildir. Bu durumda fon büyüklüğü ve GSYİH arasında bir ilişki bulunmamaktadır.

Sistemdeki fon büyüklüğü ne kadar çok artarsa ülke ekonomisine de o kadar fazla katkı sağlayacaktır. Fakat bu ilişki 2017 sonrasında görülmemiştir. Bunun sebepleri arasında 2020 yılında ortaya çıkan COVID-19'un ülke ekonomisine zarar verdiği düşünülmektedir. O dönem işsizlik oranlarında ciddi artışlar yaşanmış ve bu da muhtemel olarak otomatik katılım sistemi ile bireysel emekliliğe katılımı azaltmıştır. Ayrıca, 2017 öncesi fon büyüklüğü ve 2017 sonrası fon büyüklüğü kıyaslandığında otomatik katılım sistemine ait fon büyüklüğünün düşük olması, ekonomik büyüme ile olan ilişkisine anlamlı ve kayda değer bir etki yaratmamıştır.

Tablo 36: 2017 Sonrası Katkı Payı Tutarı ve GSYİH Arasında Nedensellik Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: DDKP				Bağımlı Değişken: G			
Hariç	Chi-sq	df	Prob.	Hariç	Chi-sq	df	Prob.
G	0.455154	1	0.4999	DDKP	0.314369	1	0.5750
All	0.455154	1	0.4999	All	0.314369	1	0.5750

Tablo 36 incelendiğinde iki tarafta da H_0 hipotezi %5 anlamlılık düzeyinden büyük olduğu için kabul edilmiştir. Bu durumda hem katkı payı tutarı GSYİH'nın nedeni değil hem de GSYİH katkı payı tutarının nedeni değildir. Bu durumda katkı payı tutarı ve GSYİH arasında bir ilişki bulunmamaktadır.

Otomatik katılım uygulamasıyla sisteme dahil olan katılımcılar, 2 aylık cayma süresi içerisinde sistemden genellikle ayrılmaktadır. Bu durum, sisteme yatırılan katkı payı tutarlarını önemli ölçüde azaltmakta; dolayısıyla sistemin tasarruf davranışına etkisi sınırlı kalmakta ve bu etki GSYİH üzerinde anlamlı bir yansıma yaratmamaktadır.

SONUÇ

Bireysel emeklilik sistemleri, ülkemize finansal açıdan önemli katkılar sağlarken aynı zamanda bireylerin kendi geleceklerini güvence altına almak için de tasarruflar yapmalarına katkı sağlayan stratejik bir araç haline gelmiştir. Ülkemizde bireylerin daha fazla tasarrufa yönlendirilmesi ve sisteme daha fazla katılımcının girmesini sağlamak amacıyla 2017 yılında “Otomatik Katılım Sistemi” yürürlüğe girmiştir.

Otomatik katılım sistemi, bireylerin iş hayatlarına başladıktan sonra otomatik olarak işverenleri sayesinde bireysel emeklilik sistemine girişleri sağlanılmaktadır. Bu sistem sayesinde bireyler emeklilik gelirlerinin yanında ek olarak bir gelir daha sağlayabileceklerdir. Sisteme giren çalışanlar 2 ay içerisinde sistemden çıkma haklarına sahiptirler. Sistemde ilk olarak başlangıç fonuna yatırılan katkı payları, 1 yıl sistemde kaldıktan sonra standart fona aktarılacaktır.

Sistemde, 56 yaşını dolduran ve 10 yıl kalan bireyler emeklilik gelirine hak kazanmaktadır. Bu emeklilik gelirini bireyler isterse toplu olarak isterse aylık olarak alabilirler. Fakat 56 yaşını beklemeden veya sistemde 10 yıl kalmadan ayrılmak isteyen bireyler belirli kesintiler doğrultusunda sistemden ayrılmaya hak kazanır. Ayrıca bu sisteme giriş şartı 45 yaş altındaki bireyler için zorunlu, 45 yaş ve üzeri bireyler için ise tercihe bağlıdır.

Bu doğrultuda çalışmada, bireysel emeklilik sisteminin tarihsel gelişimi, amacı, işleyiş biçimi ve otomatik katılım sisteminin uygulanması, amacı ve bireysel emeklilik sistemine etkisi ve iki uygulamanın farkları bahsedilmiştir. Çalışmada bireysel emeklilik sistemi ve otomatik katılım sisteminin fon büyüklüğü ve katkı payı tutarının ekonomik büyüme göstergesi olan GSYİH’ ya olan ilişkisini ekonometrik analiz yöntemleri ile incelenmek istenmiştir. Çalışma için kullanılan veriler 30/04/2009 ve 30/09/2024 tarihleri arasındaki aylık verilerden oluşmaktadır. Öncelikle veriler 2017 yılı öncesi ve 2017 yılı sonrası olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bunun sebebi otomatik katılım sisteminin 2017 yılında yürürlüğe girmesinden kaynaklı olarak otomatik katılım uygulaması sonrasında ekonomik büyüme üzerindeki ilişkinin nasıl etkilendiğini ölçmek istememizden kaynaklıdır.

Analiz kapsamında öncelikle ADF birim kök testi uygulanmıştır. 2017 yılı öncesi verilerde seriler 1. düzeyde durağan; 2017 yılı verilerinde ise katkı payı tutarı 2. düzeyde, fon büyüklüğü 1. düzeyde ve GSYİH ise 0. düzeyde durağan oldukları belirlenmiştir. Sonrasında bir VAR modeli oluşturularak 2017 öncesi ve 2017 sonrası için uygun gecikme uzunluğu belirlenmiştir. 2017 öncesi fon büyüklüğü ve GSYİH değişkenlerine ait uygun gecikme düzeyi 6, katkı payı ve GSYİH değişkenlerine ait uygun gecikme düzeyi 5 belirlenmiştir. 2017 sonrasında ise fon büyüklüğü ve GSYİH değişkenlerine ait uygun gecikme düzeyi 3, katkı payı ve GSYİH değişkenlerine ait uygun gecikme düzeyi 1 olarak belirlenmiştir.

2017 yılı öncesi değişkenlerin durağanlık seviyeleri aynı olduğu için Johansen Eşbütünleşme testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda fon büyüklüğü ve GSYİH ile katkı payı tutarı ve GSYİH arasında en az iki eşbütünleşme vektörü tespit edilmiştir. Sonrasında bu serilerin arasında uzun dönemli ilişki olup olmadığını ölçmek amacıyla VECM analizi yapılmıştır. Çıkan sonuçlara göre fon büyüklüğü ve GSYİH arasında uzun vadede anlamlı bir ilişki tespit edildiği; katkı payı ve GSYİH arasında da uzun vadede anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

2017 yılı sonrasında veriler aynı düzeyde durağan olmadığı için eşbütünleşme analizi yapılmamıştır. 2017 öncesi ve sonrası dönemler için ayrı ayrı VAR modeli kurulmuş ve ardından Granger nedensellik analizi uygulanmıştır. VAR modeli sonucuna göre 2017 yılı öncesi için fon büyüklüğünün GSYİH üzerinde anlamlı bir etkisi varken, GSYİH'nın fon büyüklüğü üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamış; 2017 yılı sonrasında ise fon büyüklüğü ve GSYİH arasında herhangi bir etki gözlemlenmemiştir. 2017 yılı öncesi katkı payı tutarı ve GSYİH arasındaki ilişkide katkı payı tutarının GSYİH üzerinde sınırlı bir etkisi olurken, GSYİH'nın katkı payı üzerinde bir etkisi bulunmamış; 2017 yılı sonrasında ise katkı payı tutarı ve GSYİH arasında hiçbir etki gözlemlenmiştir.

Granger nedensellik analizi sonuçları ise 2017 yılı öncesinde fon büyüklüğü ve GSYİH arasında kısa vadede karşılıklı etkileşim içinde oldukları, yani aralarında çift yönlü bir nedensellik bulunduğu; 2017 sonrasında ise fon büyüklüğü ve GSYİH arasında nedensellik ilişkisi olmadığı görülmüştür. 2017 yılı öncesi ve sonrasında katkı payı tutarı ve GSYİH arasında herhangi bir Granger nedensellik ilişkisi bulunmamıştır.

Yapılan alışmalar incelendiğinde 2017 öncesinde fon büyüklüğü ve GSYİH arasında bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Sistemdeki fon büyüklüğü ne kadar çok artarsa ülke ekonomisine de o kadar fazla katkı sağlayacaktır. Ancak bu ilişki, 2017 sonrasında otomatik katılım sistemi yürürlüğe girdikten sonra gözlemlenmemiştir. 2017 sonrası fon büyüklüğü verileri incelendiğinde, 2017-2019 yılları arasında yalnızca düşük oranlarda değişimlerin yaşandığı görülmektedir. 2020 yılı itibariyle ise bu oranda belirgin bir düşüş meydana gelmiştir. O dönem meydana gelen Covid-19 ekonomiyi büyük oranda etkiledi ve bunun sonucu yatırım istikrarsızlığı, biriken fonların kullanımını zorlaştırdı. 2022 yılına kadar bu oranlarda dalgalanmalar çok fazla olmamakla beraber bu yıldan itibaren dikkat çekici artışlar yaşanmaya başlamıştır.

Özellikle 2022 yılı sonları ve 2023 yılı ortalarında fon büyüklüğünde %15 ila %20 seviyelerinde artış gözlemlenmiştir. 2024 yılında ise bu dalgalanmalar daha dengeli ve düşük oranlarda seyretmiştir. Sistem, bu dönemde kademeli olarak toparlanma sürecine başlamış olsa da, söz konusu toparlanmanın ekonomik büyümeye etkisi tam anlamıyla yansımamıştır. Bu yansımamanın başlıca nedenleri arasında, emeklilik sisteminde biriken fonların uzun vadeli yatırım araçlarına yönlendirilmesidir. Bu tür yatırımların ekonomik büyümeye etkisi zamanla ortaya çıkmaktadır. 2017 sonrası veriler incelendiğinde, sistemdeki fonların özellikle 2022 yılından itibaren kendini toparlamaya başladığı, ancak bu gelişmenin kısa vadede makroekonomik göstergelere doğrudan yansımadığı düşünülmektedir.

Ayrıca, BES fon büyüklüğünün OKS fon büyüklüğünden belirgin bir şekilde yüksek olması, sistemin ekonomik etkisini sınırlayan bir diğer önemli faktör olarak ne çıkmaktadır. OKS'nin fon büyüklüğü düşük seviyelerde olması ekonomik büyüme göstergesinde kayda değer bir etki oluşturmamıştır. Devlet destekli olan bu sistemde, fon yöneticileri getiriyi korumak için çoğu zaman düşük riskli getiri gruplarına birikimleri aktarmış, bu durum da ekonomik büyüme üzerindeki etkinin sınırlı kalmasına sebep olmuştur.

2017 yılı öncesi ve sonrasında katkı payı ve GSYİH arasında bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. 2017 sonrası katkı payı tutarı verileri incelendiğinde, 2017-2019 yılları arasında istikrarlı ve sınırlı artışlar yaşandığı görülmektedir. 2021 yılında ise katkı

paylarında ciddi bir düşüş gerçekleşmiştir. Bu düşüş o dönem yaşanan pandemi dolayısıyla ekonomik zorluklar yaşanmış ve böylece çoğu katılımcılar sistemden ayrılmıştır. Ancak 2022 yılından itibaren katkı payı tutarları tekrar artış trendine girmiştir. Özellikle 2023 yılında yaşana geçici dalgalanmalara rağmen, katkı payındaki artış oranı %6 seviyelerine ulaşmıştır. 2024 yılının ilk yarısında ise bu artış oranları dengelenmiş ve sistem daha istikrarlı bir büyüme sürecine girmiştir. Katkı payı tutarındaki azalmalar, sisteme yeni girişlerin azaldığı ve buna karşılık sistemden ayrılanlarında arttığını göstermektedir.

Özellikle, OKS’de tanınan 2 aylık cayma süresince katılımcıların çoğunun bu hakkını kullanması ve bu süre zarfında sistemden ayrılması katkı payı tutarında negatif yönlü değişime neden olmuştur. Bu bağlamda, katkı payı büyüklüğündeki düşüşlerin yalnızca makroekonomik göstergelerle değil, aynı zamanda katılımcı davranışları ve sistemin güven algısıyla da ilişkili olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, sistemin düşük ve orta gelirli gruplar arasında yaygınlaştırılmaya çalışılması, finansal sistem içinde istikrarlı bir kalıcılığın sağlanmasını zorlaştırmıştır. Bu gelir grubundaki bireyler, ekonomik dalgalanmalardan kolaylıkla etkilenmekte ve sisteme düzenli katkı sağlamakta zorlanmaktadır. Dolayısıyla ekonomik büyümeye etkisi çok fazla yansımamaktadır.

Genel olarak çıkan sonuçlar incelendiğinde, bireysel emeklilik sistemini yaygınlaştırmak ve ulusal tasarruf oranlarını artırmak amacıyla 2017 yılında uygulamaya konulan OKS, sistemde uzun vadeli katılımı sağlayacak düzeyde bir sürdürülebilirlik sağlayamamıştır. Özellikle, sisteme dahil edilen çalışanların büyük çoğunluğunun cayma süresi içerisinde sistemden çıkması, OKS’ nin temel amacına ulaşmakta yetersiz kaldığını göstermektedir.

Katılımcılar genel olarak, halihazırda BES hesabının olması, gelir yetersizliği, sistemi güvenilirliğinden şüphe etmesi ve zorunluluk hissinden kaynaklı sistemden ayrılmak istemektedir. Bireylerin sistem hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, aynı zamanda sisteme duyulan güven düzeyinin düşük kalmasına sebep olmaktadır. Sisteme katılan katılımcıların, finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olması da sistemde kalıcılığı olumsuz yönde etkileyen bir diğer unsurdur. Bu durum, katılımcıların bilinçli kararlar alamamasına ve dolayısıyla sistemin etkinliğini sınırlı kalmasına yol açmaktadır.

İşverenler açısından bakıldığında, sistem özellikle küçük işletmeler için ek bir idari yük oluşturmaktadır. Öte yandan, sistemin uzun vadeli bir yatırım aracı olması ise genç ve düşük gelirli bireyler açısından yeterli ilgiyi görmemesine sebep olmakta ve bu grupların sisteme olan ilgisini azaltmaktadır.

Çalışmanın sonuçları doğrultusunda, otomatik katılım sisteminin daha etkin ve sürdürülebilir hale gelmesi için bazı iyileştirmeler yapılması gerektiği söylenebilir. Öncelikli olarak, sisteme yatırılan fonların getirilerinin artması sağlanmalıdır. Bireysel emeklilik sisteminde olduğu gibi katılımcılar otomatik katılım sisteminde de fazla gelir elde etmek istemektedir. Otomatik katılım sisteminin getirilerinin düşük olması katılımcıları sistemden ayrılmaya yönlendirmektedir. Katılımcılar için cazip ve rekabetçi getiri oranlar sunmak, sistemde kalıcılığı doğrudan etkileyecek önemli bir faktör olmaktadır.

Bununla birlikte, mevcut cayma süresi yeniden değerlendirilmelidir. Bu süre daha kısa tutulabilir veya sistemden çıkışları azaltmaya yönelik yeni teşvik önerileri geliştirilebilir. Örneğin, sistemde kalma süresine bağlı ek katkılar ya da vergi avantajları gibi uygulamalar ile otomatik katılım sistemi özel emeklilik sistemine göre daha cazip hale getirilmesi sağlanabilir.

Katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyinin sınırlı olduğu göz önüne alındığında, sisteme giriş aşamasında çalışanlara açık ve anlaşılır bir bilgilendirme süreci yapılabilir. Ayrıca, otomatik katılımın bireylere ve ülke ekonomisine sağlayacağı faydaları anlatan etkili bir iletişim stratejisi geliştirilmeli; kamuoyuna yönelik kampanyalar, dijital ortamlarda tanıtımlar ve hedefe yönelik reklamlar ile sistemin bilinirliği artırılmalıdır. Bu öneriler hem bireylerin finansal güvenliğini artıracak hem de uzun vadede ülke tasarruf oranlarına olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak, otomatik katılım sisteminin ekonomik büyümeye katkısı, yalnızca katılım oranlarına değil, aynı zamanda sistemde kalıcılığın sağlanmasına, bireylerin finansal bilinç düzeylerinin artırılmasına ve sistemin güvenilirliğinin pekiştirilmesine bağlıdır. Bireysel emeklilik sistemi doğası gereği uzun vadeli bir sistem olup, bu sistemde biriken fonların yatırıma yönlendirilmesiyle birlikte ekonomik büyümeye olan etkisi de

zamanla artacaktır. Ancak bu etkinin ortaya çıkması için uzun yıllar gerekmektedir. OKS henüz çok yeni sayılabilecek bir sistem olup, bu sistemin zamanla düzene girmesi ve istikrar kazanma süreci devam etmektedir. Bu sebeple, gelecekte benzer çalışmaların tekrarlanması, sistemin gelişimine bağlı olarak farklı sonuçların elde edilmesini mümkün kılacaktır. Ayrıca istihdam oranı, enflasyon, faiz oranları gibi yeni değişkenler eklenmesiyle model daha da zenginleştirilebilir. Otomatik katılım uygulaması uygulan benzer ülkelerin verileri elde edilerek karşılaştırılmalı analizler yapılabilir.

KAYNAKÇA

AKEL, Veli. “Kırılgan Beşli Ülkelerinin Hisse Senedi Piyasaları Arasındaki Eşbütünleşme Analizi”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt 11, Sayı 24, 2015, p. 75-96.

AKGIRAY, Vedat, PEKSEVİM, Seda ve ŞENER, Emrah. “Emeklilik Fonları ve Finansal İstikrar: Şili ve Türkiye Örneklerinden Dersler”, **Finans ve Bankacılık Çalışmaları Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, 2016, p.1-20.

AKIN, Faruk. “Otomatik Katılım Sisteminin Bireysel Emeklilik Sektörüne Etkileri”, **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 2016, p. 1-12.

AKPOLAT, Ahmet Gökçe ve ALTINTAŞ, Nurullah. “Enerji Tüketimi ile Reel GSYİH Arasındaki Eşbütünleşme ve Nedensellik İlişkisi: 1961-2010 Dönemi.” **Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi**, Cilt 8, Sayı 2, 2013, p.115-127.

ALPER, Yusuf. “Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Adım Bireysel Emeklilik”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt 16, Sayı 2, 2002, p.11-32.

ANDIÇ, Nagihan Özkanca ve AKÇA, İrem Erasa. “Otomatik Katılım Sistemi: Zorunlu Devlet Borçlanması Ekseninde Bir Değerlendirme”, **Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, 2019, p. 64-80.

APAK, Sudi ve TAŞCIYAN, Kamer Hagop. “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, 2010, p. 121-129.

ASTERIOU, Dimitrios and G. HALL, Sptephen. **Applied Econometrics: A Modern Approach Using Eviews and Microfit.**, Revised Edition, New York: Palgrave, Macmillan, 2007.

AYVAZ GÜVEN, Emine Türkan ve AYVAZ, Yusuf Yüksel. “Türkiye’de Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Zaman Serileri Analizi”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 13, Sayı 1, 2016, p. 241-262.

BACAK, Bünyamin. “Sosyal Güvenlik Yönüyle Bireysel Emeklilik”, **In Journal of Social Policy Conferences**, No 49, 2005, p. 159-171.

BARR, Nicholas. “The Role of the Public and Private Sectors in Ensuring Adequate Pensions: Theoretical Considerations”, BENEDİCT CLEMENTS vd. (ed.), **Equitable and Sustainable Pensions: Challenges and Experience** içinde (59-86), Washington: International Monetary Fund, 2014.

BARR, Nicholas. **The Pension System in Sweden**, Stockholm: Fritzes, 2013.

BAYAR, Yılmaz ve ÖZTÜRK, Ömer Faruk. “Pension Funds and Economic Growth: Evidence From OECD Countries”, **In 13th International Conference of ASECU Social and Challenges in Europe 2016-2020**, 2023, p.107-112.

BAYAR, Yılmaz. “Yükselen Piyasa Ekonomilerinde Emeklilik Fonları, Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme: Bir Panel Nedensellik Analizi”, **BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi**, Cilt 11, Sayı 1, 2017, p. 51-64.

BİJLSMA, Michiel, EWİJK, Casper Van ve HAAIJEN, Ferry. “Economic Growth and Funded Pension Systems” **Netspar Discussion Paper**, No 07, 2014, p. 1-24.

Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik, 2012, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=16748&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, (03.01.2025).

Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, 2001, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4632&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, (08.11.2024).

BONİZZİ, Bruno ve GUEVARA, Diego. “Private Pension Funds in Emerging Economies: From Broken Promises to Financialisation”, LOUIS-PHİLİPPE ROCHON ve VİRGİNİE MONVOİSİN (ed.), **Finance, Growth and Inequality: Post-Keynesian Perspectives** içinde (58-71), USA: Edward Elgar Publishing, 2019.

BOULIER, Jean-François, HUANG, ShaoJuan ve TAILLARD, Grégory. “Optimal Management Under Stochastic Interest Rates: The Case Of A Protected Defined Contribution Pension Fund”, **Insurance: Mathematics and Economics**, Vol 28, No 2, 2001, p. 173-189.

BOVENBERG, Lans ve EWIJK, Casper Van. “Designing The Pension System: Conceptual Framework” LANS BOVENBERG vd. (ed.), **The Future of Multi-Pillar Pensions** içinde (142-184), Cambridge University Press, 2012.

BROOK, Chris. **Introductory Econometrics for Finance**, 2nd Edition, Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

BUTRICA, Barbara A. ve KARAMCHEVA, Nadia S. “Automatic Enrollment, Employee Compensation, and Retirement Security” **Center for Retirement Research at Boston College Working Paper**, Vol 2012, No 5, 2012, p. 1-42.

CAN, Yeşim ve EYİDİKER, Uğur “Bireysel Emeklilik Sisteminde Otomatik Katılımın Türkiye’de Gelişiminin İzlenmesi”, **Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 4, Sayı 4, 2019, p. 626-642.

COŞKUN ÖZER, Ahu ve GÜREL, Hayrünisa. “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi Bilgi Düzeyi ve BES’e Katılımda Devlet Katkısının Etkisi Üzerine Bir Araştırma”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 11, Sayı 27, 2014, p. 159-166.

CRISTEA, Mirela ve THALASSINOS, Eleftherios. “Private Pension Plans: An Important Component of the Financial Market”, **International Journal in Economics and Business Administration**. Vol IV, No 1, 2016, p. 110-115.

ÇALIŞIR, Yusuf Can ve KART, Cihan Serhat “Bireysel Emeklilik Sistemine Otomatik Katılım: Türkiye İçin Bir Değerlendirme”, **Yönetim ve Çalışma Dergisi / Journal of Management and Labour**, Cilt 3, Sayı 1, 2019, p. 101-117.

DALĞAR, Hüseyin. **Kurumsal Yatırımcılar Olarak Emeklilik Yatırım Fonları ve Performanslarının Değerlendirilmesi**, Türkiye Bankalar Birliği, 2007.

DALKILIÇ, Nilüfer. “Özel Emeklilik Fonlarının OECD Ülkelerinde Değerlendirilmesi”, **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Cilt 4, Sayı 8, 2013, p. 35-53.

DAVIS, E. Philip ve HU, Yuwei. “Does Funding Of Pensions Stimulate Economic Growth?”, **Journal of Pension Economics & Finance**, Vol 7, No 2, 2008, p. 221-249.

DEMİR, Yusuf ve YAVUZ, Ali. “Bireysel Emeklilik Sisteminin Sermaye Piyasalarına Etkisi ve Sistemin Gelişmesinde Vergisel Teşviklerin Önemi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2004, p. 281-300.

DEMİRBİLEK, İskender. “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Uygulamaları”, FUAT ERDAL (ed.), **Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik Sistemi** içinde (142-159), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2018.

DÖNMEZ, Cem Çağrı, ŞEN, Doruk, HAZIR, Umut. “Kriptopara Dinamikleri: Bitcoin Cash, Ethereum, Litecoin ve Ripple”, **International Journal of Advances in Engineering and Pure Sciences**, Vol 33, No 4, 2021, p. 636-650.

DURANAY, Serhat “Türkiye’deki Otomatik Katılım Sistemi Fonlarının Performansının Çok Kriterli Karar Verme Metotlarıyla Analizi” **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 16, Sayı 1, 2025, p. 53-78.

Emeklilik Gözetim Merkezi, Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2004, 2005, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/yillik-gelisim-raporlari>, (13.11.2024).

Emeklilik Gözetim Merkezi, İstatistikler, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/>, (17.06.2025).

Emeklilik Gözetim Merkezi, OKS ve BES Karşılaştırması, <https://www.egm.org.tr/otomatik-katilim/oks--bes-karsilastirmasi/>, (12.01.2025).

Emeklilik Gözetim Merkezi, Otomatik Katılım Sistemi Nedir?, <https://www.egm.org.tr/otomatik-katilim/oks-nedir/>, (01.01.2025).

ERGENEKON, Çağatay. **Özel Emeklilik Fonları Şili Örneğinden Alınacak Dersler**, 1. Baskı, İstanbul: Karizma Reklam Hiz. Yay. San. Ltd. Şti., 1998.

ERGÜN, Tolga. “Bireysel Emeklilik Sigortacılığı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Bağntı: Bir Zaman Serisi Analizi”, **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 24, Sayı 2, 2022, p. 161-177.

EROL, Ahmet. ve YILDIRIM, A. Ercan. **Tüm Yönleriyle Bireysel Emeklilik Sistemi**, 2. Baskı, Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2004.

ERSOY YILDIRIM, Ayşe. “Otomatik Katılım Sonrası Bireysel Emeklilik Sistemine İlişkin Tutumlar”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 5, Sayı 57, 2017, p. 543-561.

ERYILMAZ, Yasin. **Otomatik Katılım Sistemi Sonrası Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Performanslarının Ölçümü: Türkiye Örneği**, 1. Baskı, Ankara: İKSAD Publishing House, 2021.

FARAYİBİ, Adesoji. “The Funded Pension Scheme and Economic Growth in Nigeria” **Munich Personal RePEc Archive**, No 73613, 2016, p. 1-14.

GÖKÇEN, Umut ve YALÇIN, Atakan “The case against active pension funds: Evidence from the Turkish Private Pension System”, **Emerging Markets Review**, Vol 23, 2015, p. 46-67.

GUTİÉRREZ, Alvaro Castro. **Principles and Practice of Social Security Reform, IAA International Seminar on Pensions**, International Social Security Association (ISSA), Brighton, 2001.

GÜL, Ekrem ve EKİNCİ, Aykut. “Türkiye’de Enflasyon ve Döviz Kuru Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1984 – 2003”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 2006, Sayı 1, 2006, p. 91-106.

GÜLAY, Tuba, IŞIK, Mürşit ve ÖZTÜRK, Mustafa. “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Akademisyenlerin Otomatik Katılıma Bakış Açıklarına İlişkin Bir Analiz: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği”, **İş ve Hayat**, Cilt 3, Sayı 6, 2017, p. 179-205.

HACKER, R. Scott. and HATEMİ-J, Abdunnasser. “Optimal Lag-Length Choice in Stable and Unstable VAR Models Under Situations of Homoscedasticity and ARCH”, **Journal of Applied Statistics**, Vol 35, No 6, 2008, p. 601-615.

HINZ, Richard. “The World Bank’s Pension Policy Framework and the Dutch Pension System: A Paradigm for the Multi-Pillar Design?”, LANS BOVENBERG vd. (ed.), **The Future of Multi-Pillar Pensions** içinde (46-89). Cambridge University Press, 2012.

HOLZMANN, Robert ve HINZ, Richard. **Old-Age Income Support in the 21st Century An International Perspective on Pension Systems and Reform**, Washington, DC: The World Bank, 2005.

HOLZMANN, Robert. “On Economic Benefits And Fiscal Requirements Of Moving From Unfunded To Funded Pensions” **Naciones Unidas Comisión Económica para América Latina y el Caribe**, No 5250, 1997, p. 1-64.

HOLZMANN, Robert. “Pension Reform, Financial Market Development, And Economic Growth: Preliminary Evidence From Chile” **IMF Staff Papers**, Vol 44, No 2, 1997, p. 149-178.

HU, Yuwei. **Pension Reform, Economic Growth And Financial Development-An Empirical Study**, Brunel University, Economics and Finance Working Paper No 05-05, 2005.

IONESCU, Oana Claudia ve JABA, Elisabeta. “The Evolution and Sustainability of Pension Systems the Role of the Private Pensions in Regard to Adequate and Sustainable Pensions”, **Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology**, Vol 3, No 6, 2013, p. 159-181.

İŞİK, Nihat, ACAR, Mustafa ve İŞİK, Bayram. “Enflasyon ve Döviz Kuru İlişkisi: Bir Eşbütünleşme Analizi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 9, Sayı 2, 2004, p. 325-340.

İŞSEVEROĞLU, Gülsün ve HATUNOĞLU, Zeynep. “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Makro Ekonomik Dinamiklere Etkisi Kapsamında Swot Analizi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı 56, 2012, p. 155-174.

JAWAD, Besim, PAUW, Richard, STEIN, Oana von, vd. **MATRA Projesi İkinci Sütun Emeklilik Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği**, SGK: Fikriale Ajans, 2012.

KAJWANG, Ben. “Role of pension management on economic growth: A review of Literature”, **International Journal of Research in Business & Social Science**, Vol 11, No 6, 2022, p. 635-641.

KARA, Sümeyra ve YILDIZ, Yılmaz. “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi: 2012 Sonrası Yapılan Reformlar ve Beklentiler”, **İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi**, Cilt 4, Sayı 1, 2016, p. 23-45.

KAYA, Feridun ve KAHYA, Mehmet. **Sigorta ve Sigortacılık: Yürürlükteki Sigorta Mevzuatına Göre**, 1. Baskı, İstanbul: Beta, 2017.

KEATING, John W. “Identifying VAR Models Under Rational Expectations”, **Journal of Monetary Economics**, Vol 25, No 3, 1990, p. 453-476.

KOLÇAK, Menşure, KALABAK, Ali Yasin ve BORAN, Handan. “Kamu Harcamaları Büyüme Üzerinde Bir Politika Aracı Olarak Kullanılmalı Mı? VECM Analizi ve Yapısal Kırılma Testleri ile Ampirik Bir Analiz: 1984-2014 Türkiye Örneği”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 72, Sayı 2, 2017, p. 467-486.

KONUŞKAN, Ayşen, TEKER, Türker, ÖMÜRBEK, Vesile ve BEKÇİ, İsmail. “Kripto Paraların Fiyatları Arasındaki İlişkinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 24, Sayı 2, 2019, p. 311-318.

KUMAR, Vipin, LEONE, Robert P., GASKİNS, John N. “Aggregate and Disaggregate Sector Forecasting Using Consumer Confidence Measures” **International Journal of Forecasting**, Vol 11, No 3, 1995, p. 361-377.

KUTLAR, Aziz. **Ekonometrik Zaman Serileri Teori ve Uygulama**, Ankara: Gazi Kitapevi, 2000.

LİU, Kevin. “Governance and Performance of Private Pension Funds: Australian Evidence” **In 27th Australasian Finance and Banking Conference**, 2014.

MAGGİORA, Daniel Della ve SKERMAN, Robert. “**Johansen Cointegration Analysis Of American And European Stock Market Indices: An Empirical Study**”, School of Economics and Management, Lund: Lund University, 2009.

MERAL, Hasan ve ARICAN, Erişah “Bireysel Emeklilik Sistemine Otomatik Katılım: Türkiye İçin Bir Uygulama”, **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Cilt 12, Sayı 22, 2020, p. 190-212.

MERAL, Hasan ve şENER, Yiğit. “Analysis of the Factors Affecting Opt-Out Preferences of Employees Automatically Enrolled in Private Pension System in Turkey”, **Anadolu University Journal of Faculty of Economics**, Vol 3, No 1, 2021, p. 82-99.

MERAL, Hasan. **Bireysel Emeklilik Otomatik Katılım Sistemi: Dünya ve Türkiye Uygulaması**, 2. Basım, Ankara: Nobel Bilimsel Eserler, 2021.

MUSHTAQ, Rizwan. “Augmented Dickey Fuller Test”, **SSRN Electron. J.**, 2011, p. 1-19.

MÜSLÜMOV, Alövsat ve ARAS, Güler. “Türk Sigorta Sektörünün Özel Emeklilik Reformu Sürecinde Değışen Rolü: Fırsatlar ve Tehditler”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt 53, Sayı 2, 2003, p. 37-56.

NOMURA, Akiko. “Sustainability of the Pension Systems and the Role of Private Pensions”, **Public Policy Review**, Vol19, No 3, 2023, p. 1-36.

OKTAYER, Nagihan ve OKTAYER, Asuman. “Özel Emeklilik Fonlarının Finansal Piyasaların Gelişimine Etkileri”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 9, Sayı 2, 2007, p. 55-80.

ÖNDER, Ferid ve KARABULUT, Tahsin “Bireysel Emeklilik Sisteminin Finansal Derinleşmeye Etkisinin Ekonometrik Analizi”. **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 7, Sayı 2, 2017, s. 237-256.

ÖZBOLAT, Murat. **Türkiye’de Hayat Sigortaları & Bireysel Emeklilik Sistemi**, 1. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık, 2004.

ÖZEN, Ercan. “Otomatik Katılım Algısı, Finansal Bilgi ve Finansal Davranışın Bireysel Emeklilik Sistemi Talebine Etkisi”, **Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi**, Cilt 6, Sayı 3, 2021, p. 912-927.

ÖZKAN KARABACAK, Hatice ve MUMCU KÜÇÜKÇAYLI, Fatma. “Bireysel Emeklilik Sisteminin Seçilmiş Makroekonomik Değişkenler Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, **Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, 2020, p. 30-46.

ÖZTÜRK, Mustafa, ARAS, Osman Nuri, KADI, Osman Salih. “AB Borç Krizi ve Bunun Türk Dış Ticaretine Olan Etkileri”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt 4, Sayı 1, 2012, p. 77-89.

PAKLINA, Nina. “Role of Pension Supervisory Authorities in Automatic Enrolment”, **IOPS Working Papers on Effective Pensions Supervision**, No 22, 2014, p. 1-71.

PEKER, İbrahim. “Türkiyede Bireysel Emeklilik Sistemindeki Maliyetlerin Düşürülmesi ve Otomatik Katılım Sistemi Üzerine Öneriler”, **Akdeniz İİBF Dergisi**, Cilt 16, Sayı 33, 2016, p. 34-62.

PEREIRA, Antonio Gualberto ve AFONSO, Luís Eduardo “Automatic Enrollment And Employer Match: An Experiment With The Choice Of Pension Plans”, **Revista de Gestão**, Vol 27, No 3, 2020, p. 281- 299.

POLAT, Arzu ve KEKEÇ, H. Muhammet. “Bireysel Emeklilik Sisteminin Türk Vergi Sistemi Açısından Analizi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Gazi Akademi Genç Sosyal Bilimciler Sempozyumu 2017 Özel Sayısı**, 2017, p.175-191.

POTERAJ, Jarosław. “Pension Economics Paradigms and Pension System Reforms in Uruguay – Compliance Analysis”, **European Research Studies Journal**, Vol XXVIII, No 1, 2025, p. 559-574.

ROZA, Afrita, VIOLITA, Evony Silvino, AKTIVANI, Sherly. “Study of Inflation using Stationary Test with Augmented Dickey Fuller & Phillips-Peron Unit Root Test (Case in Bukittinggi City Inflation for 2014-2019)”, **EKSAKTA: Berkala Ilmiah Bidang MIPA**, Vol 23, No 02, 2022, p. 106-116.

RUDOLPH, Heinz P. “Pension Funds with Automatic Enrollment Schemes: Lessons for Emerging Economies”, **World Bank Policy Research Working Paper**, No 8726, 2019, p. 1-31.

Sermaye Piyasası Kurulu, Bireysel Emeklilik Sistemini Tanıtıcı Bilgiler, <https://spk.gov.tr/kurumlar/fonlar/emeklilik-yatirim-fonlari/bireysel-emeklilik-sistemini-tanitici-bilgiler>, (13.11.2024).

SEYFULLAHOĞULLARI, Çetin Ayhan, ÖZPEK, Hasan Basri ve DEMİRHAN, Burçin. “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Otomatik Katılımın Sisteme Katkıları Açısından Değerlendirilmesi”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 14, 2017, p. 105-131.

SEZGİN, Selami ve YILDIRIM, Tuba. “Türkiye’ de Bireysel Emeklilik Sisteminin Etkinliği”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt 10, Sayı 2, 2015, p. 123-140.

SHOJAİE, Ali and B. FOX, Emily. “Granger Causality: A Review and Recent Advances”, **Annual Review of Statistics and Its Application**, Vol 9, No 1, 2022, p. 289-319.

Sosyal Güvenlik Kurumu, SGK İstatistik Yıllıklar, <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4>, (20.06.2025).

STEWART, Fiona. “Pension and Insurance Funds”, **World Bank Group**, <https://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/brief/pension-funds>, (02.11.2024).

ŞEN, Murat ve MEMİŞ, Tekin. **Özel Emeklilik ve Türkiye İçin Sistem Önerisi**, İstanbul: Türkiye Genç İşadamları Derneği, 2000.

ŞENTÜRK, Şenol Serkan. Özel Emeklilik Programları Tanım ve Türleri, **Reasürör Dergisi**, Cilt 37, 2000, p. 37-38.

TAKIM, Abdullah. “Türkiye’de GSYİH ile İhracat Arasındaki İlişki: Granger Nedensellik Testi”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 14, Sayı 2, 2010, p. 315-330.

TANDOĞAN, Dilek, KARIŞ, Çiğdem ve AKBULUT, Seval. “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: 2004-2012 Dönem Uygulaması”, **Sigorta Araştırmaları Dergisi**, Sayı 10, 2013, p. 121-135.

TARI, Recep. **Ekonometri**, 5. Baskı, İzmit: Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 2008.

TEYYARE, Erdoğan ve SAYANER, Kübra “The Effect Of Private Pension System (Pps) On The Saving-Investment Level And The Economy In Turkey”, MURAT AYDIN, NİHAL ŞİRİN PINARCIOĞLU, ÖRGEN UĞURLU (ed.), **Current Debates in Public Finance Public Administration & Environmental Studies: Volume 13** içinde (72-94). İstanbul: IJOPEC Publication, 2018.

TUNA, Gülfen ve ÖZTÜRK, Mahmut “Piyasa Etkinliğinin Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testleri ile İncelenmesi: Türkiye Pay Senedi Piyasası Uygulaması”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt 12, Sayı 12, 2016, p. 548-559.

TURNACIGİL, Seda ve BALÇİN, Bülent. “Türkiyedeki Makroekonomik Değişkenlerin Bireysel Emeklilik Tasarruflarına Etkisi”, **Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 8, Sayı 1, 2023, p. 1-15.

Türkiye İstatistik Kurumu, Ulusal Veri Sayfası, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=ulusal-hesaplar-113>, (17.06.2025).

Türkiye İstatistik Kurumu, Ulusal Veri Sayfası, <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=istihdam>, (17.06.2025).

UĞUR, Suat. **Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi**, Ankara: Tşof Plaka Matbaacılık, 2004.

UYAR İLGİN, Hilal. “Bireysel Emeklilik Sistemi ile Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Finansal Analiz/Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 110, 2012, p. 71-93.

VERULAVA, Tengiz. “Pension System in the South Caucasus: Challenges and Reform Options”, **Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences**, Vol 12, No 1, 2018, p. 168-174.

YURDAKUL, Funda. "Yapısal Kırılmaların Varlığı Durumunda Geliştirilen Birim-Kök Testleri." **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, 2000, p. 21- 34.

ZANDBERG, Eelco ve SPIERDIJK, Laura. “Funding of Pensions and Economic Growth: Are They Really Related?”, **Journal of Pension Economics and Finance**, Vol 12, No 2, 2012, p. 151-167.

ZOR, İsrail ve ASLANOĞLU, Suphi. “Kurumsal Yatırımcı Olarak Bireysel Emeklilik Fonları: Türk Sisteminin Değerlendirilmesi ve Geleceği”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı 26, 2005, p.184-196.

